

i 22 del Reglament de les Corts Valencianes, ha aprovat la resolució següent:

RESOLUCIÓ

Aprovar el dictamen de la Comissió d'Estatut dels Diputats i les Diputades, de data 14 de juliol de 2022, en el sentit de no considerar el diputat Ferran Barberà Cabrera en situació d'incompatibilitat parlamentària, d'acord amb l'ordenament jurídic vigent.

Palau de les Corts Valencianes
València, 26 d'octubre de 2022

El president
Enric Morera i Català

El secretari segon
Luis Arquillos Cruz

Resolució 581/X, sobre l'aprovació del dictamen elaborat per la Comissió especial d'estudi sobre la situació actual del sector citrícola a la Comunitat Valenciana i la seua viabilitat futura, aprovat pel Ple de les Corts Valencianes en la reunió del 27 d'octubre de 2022.

PRESIDÈNCIA DE LES CORTS VALENCIANES

D'acord amb l'article 96.1 del Reglament de les Corts Valencianes, s'ordena publicar en el *Butlletí Oficial de les Corts Valencianes* la Resolució 581/X, sobre l'aprovació del dictamen elaborat per la Comissió especial d'estudi sobre la situació actual del sector citrícola a la Comunitat Valenciana i la seua viabilitat futura, aprovat pel Ple de les Corts Valencianes en la reunió del 27 d'octubre de 2022.

Palau de les Corts Valencianes
València, 27 d'octubre de 2022

El president
Enric Morera i Català

PLE DE LES CORTS VALENCIANES

El Ple de les Corts Valencianes, en la sessió del dia 26 d'octubre de 2022, ha debatut el dictamen elaborat per la Comissió especial d'estudi sobre la situació actual del sector citrícola a la Comunitat Valenciana i la seua viabilitat futura, i els vots particulars presentats pels grups parlamentaris Popular, Ciudadanos i Vox Comunidad Valenciana.

Finalment, el Ple de les Corts Valencianes, en la sessió del dia 27 d'octubre de 2022, d'acord amb el que hi ha establert en l'article 55.4 del Reglament de les Corts Valencianes, ha aprovat les conclusions recollides en aquesta resolució i ha rebutjat els vots particulars:

artículos 8, 21 y 22 del Reglamento de las Corts Valencianas, ha aprobado la siguiente resolución:

RESOLUCIÓN

Aprobar el dictamen de la Comisión de Estatuto de los Diputados y las Diputadas, de fecha 14 de julio de 2022, en el sentido de no considerar al diputado Ferran Barberà Cabrera en situación de incompatibilidad parlamentaria, de acuerdo con el ordenamiento jurídico vigente.

Palau de les Corts Valencianes
València, 26 de octubre de 2022

El presidente
Enric Morera i Català

El secretario segundo
Luis Arquillos Cruz

Resolución 581/X, sobre la aprobación del dictamen elaborado por la Comisión especial de estudio sobre la situación actual del sector citrícola en la Comunitat Valenciana y su viabilidad futura, aprobado por el Pleno de las Corts Valencianas en la reunión del 27 de octubre de 2022.

PRESIDENCIA DE LAS CORTS VALENCIANAS

De acuerdo con el artículo 96.1 del Reglamento de las Corts Valencianas, se ordena publicar en el *Butlletí Oficial de les Corts Valencianes* la Resolución 581/X, sobre la aprobación del dictamen elaborado por la Comisión especial de estudio sobre la situación actual del sector citrícola en la Comunitat Valenciana y su viabilidad futura, aprobado por el Pleno de las Corts Valencianas en la reunión del 27 de octubre de 2022.

Palau de les Corts Valencianes
València, 27 de octubre de 2022

El presidente
Enric Morera i Català

PLENO DE LAS CORTS VALENCIANAS

El Pleno de las Corts Valencianas, en la sesión del día 26 de octubre de 2022, ha debatido el dictamen elaborado por la Comisión especial de estudio sobre la situación actual del sector citrícola en la Comunitat Valenciana y su viabilidad futura, y los votos particulares presentados por los grupos parlamentarios Popular, Ciudadanos y Vox Comunidad Valenciana.

Finalmente, el Pleno de las Corts Valencianas, en la sesión del día 27 de octubre de 2022, de acuerdo con lo establecido en el artículo 55.4 del Reglamento de las Corts Valencianas, ha aprobado las conclusiones recogidas en esta resolución y ha rechazado los votos particulares:

RESOLUCIÓ

DICTAMEN DE LA COMISSION ESPECIAL D'ESTUDI SOBRE LA SITUACIÓ ACTUAL DEL SECTOR CITRÍCOLA A LA COMUNITAT VALENCIANA I LA SEUA VIABILITAT FUTURA

CONTINGUTS

1. Desenvolupament dels treballs de la comissió**2. Context i situació actual**

Antecedents

Problemes i causes

Polítiques europees, estatals i autonòmiques

3. Agents del sector

Cooperatives, petits productors y organitzacions professionals agràries

Societats agràries de transformació (SAT)

Grans productors

Situació laboral al camp: sindicats de classe, inspecció

4. Mercat i cadena alimentària

Mercat nacional i cadena alimentària

Comerciants

Mercat internacional i lliure mercat

Promoció

5. Factors en la producció

Estructures agràries

Sanitat vegetal

Reconversió varietal i pol·linització encreuada (pinyolada)

Agricultura ecològica

Regadiu, aigua, sòl i canvi climàtic

6. Conclusions generals i perspectiva futura**1. Desenvolupament dels treballs de la comissió**

A proposta del Grup Parlamentari Unides Podem, el Ple de les Corts Valencianes va aprovar en la seua sessió del 18 de juny de 2020 la Resolució 88/X, mitjançant la qual es va acordar la creació de la Comissió especial d'estudi sobre la situació actual del sector citrícola a la Comunitat Valenciana i la seua viabilitat futura.

El 16 de novembre de 2021 es va constituir la comissió especial d'estudi (*Diari de Sessions de comissions* número 1/X, de 16 de novembre de 2021) amb la composició següent:

- Grup Parlamentari Socialista, la diputada Sabina Escrig Monzó i els diputats David Calvo Alfonso i Paco Gil García (vicepresident).
- Grup Parlamentari Popular, la diputada Elisa Díaz González i el diputat Miguel Barrachina Ros.
- Grup Parlamentari Compromís, la diputada Graciela Noemí Ferrer Matvieuxchuc (secretària) i el diputat Josep Ramon Nadal Sandra.
- Grup Parlamentari Ciudadanos, els diputats Emigdio Tormo Moratalla i Eduardo del Pozo Querol.
- Grup Parlamentari Vox Comunidad Valenciana, el diputat José Luis Aguirre Larrauri.
- Grup Parlamentari Unides Podem, la diputada Beatriz Gascó Verdier (presidenta).

RESOLUCIÓN

DICTAMEN DE LA COMISIÓN ESPECIAL DE ESTUDIO SOBRE LA SITUACIÓN ACTUAL DEL SECTOR CITRÍCOLA EN LA COMUNITAT VALENCIANA Y SU VIABILIDAD FUTURA

CONTENIDOS

1. Desarrollo de los trabajos de la comisión**2. Contexto y situación actual**

Antecedentes

Problemas y causas

Políticas europeas, estatales y autonómicas

3. Agentes del sector

Cooperativas, pequeños productores y organizaciones profesionales agrarias

Sociedades agrarias de transformación (SAT)

Grandes productores

Situación laboral en el campo: sindicatos de clase, inspección

4. Mercado y cadena alimentaria

Mercado nacional y cadena alimentaria

Comerciantes

Mercado internacional y libre mercado

Promoción

5. Factores en la producción

Estructuras agrarias

Sanidad vegetal

Reconversión varietal y polinización cruzada (*pinyolada*)

Agricultura ecológica

Regadío, agua, suelo y cambio climático

6. Conclusiones generales y perspectiva futura**1. Desarrollo de los trabajos de la comisión**

A propuesta del Grupo Parlamentario Unides Podem, el Pleno de las Corts Valencianas aprobó en su sesión del 18 de junio de 2020 la Resolución 88/X, mediante la cual se acordó la creación de la Comisión especial de estudio sobre la situación actual del sector citrícola en la Comunitat Valenciana y su viabilidad futura.

El 16 de noviembre de 2021 se constituyó la comisión especial de estudio (*Diari de Sessions de comisiones* número 1/X, de 16 de noviembre de 2021) con la siguiente composición:

- Grupo Parlamentario Socialista, la diputada Sabina Escrig Monzó y los diputados David Calvo Alfonso y Paco Gil García (vicepresidente).
- Grupo Parlamentario Popular, la diputada Elisa Díaz González y el diputado Miguel Barrachina Ros.
- Grupo Parlamentario Compromís, la diputada Graciela Noemí Ferrer Matvieuxchuc (secretaria) y el diputado Josep Ramon Nadal Sandra.
- Grupo Parlamentario Ciudadanos, los diputados Emigdio Tormo Moratalla y Eduardo del Pozo Querol.
- Grupo Parlamentario Vox Comunidad Valenciana, el diputado José Luis Aguirre Larrauri.
- Grupo Parlamentario Unides Podem, la diputada Beatriz Gascó Verdier (presidenta).

El pla de treball d'aquesta comissió especial d'estudi es va aprovar per unanimitat mitjançant una proposta conjunta presentada per tots els grups parlamentaris, en la reunió del 16 de desembre de 2021, i es va publicar en el *Butlletí Oficial de les Corts Valencianes* número 215, de 5 de gener de 2022.

Aquesta comissió especial d'estudi té com a objectius específics, d'acord amb el pla de treball, els punts següents:

1. Analitzar l'evolució del mercat del sector citrícola valencià, tant a nivell estatal com internacional, inclos el paper que els tractats i acords de lliure comerç, la gran distribució, la cadena alimentària i la volatilitat dels preus han jugat i juguen en el sector.
2. Avaluat les diferents estratègies i campanyes comercials que han donat suport al sector i les propostes actuals, especialment les que miren a l'augment del consum intern de cítrics.
3. Escoltar els testimoniatges de representants d'agricultors i agricultores, de les cooperatives agrícoles i dels treballadors i treballadores del sector citrícola per a entendre els reptes que afronta el model de producció citrícola actual.
4. Examinar l'escenari actual dels drets laborals en tota la cadena del sector citrícola.
5. Examinar la situació de l'estructura agrària i l'evolució passada i actual, així com els reptes que afronta i les mesures necessàries per millorar la seu viabilitat.
6. Abordar les diferents amenaces de plagues i malalties que afecten el sector i les mesures que cal engegar per a afrontar-les i superar-les de manera efectiva.
7. Aprofundir el coneixement dels diferents models de producció, del futur de les diferents varietats i de les solucions per als problemes deguts a la pol·linització creuada en algunes varietats.
8. Plantejar la viabilitat del sector citrícola en el marc de factors tan limitants i propers com el canvi climàtic i la disponibilitat d'aigua i de petroli.

El Pla de treball incloïa també la sol·licitud d'informació i documentació per a analitzar per part dels membres de la comissió. Es va sol·licitar informació a la Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi Climàtic i Desenvolupament Rural; a la Conselleria de Sanitat Universal i Salut Pública; a la Conselleria d'Habitatge, Obres Públiques i Vertebració del Territori; a la Confederació Hidrogràfica del Xúquer; a la Confederació Hidrogràfica del Segura; a la Sindicatura de Greuges, i a les Corts Valencianes.

Respecte a les compareixences, al pla de treball es van aprovar un total de 53 compareixences de persones de l'àmbit acadèmic o expertes en economia agrària, mercat nacional i internacional, màrqueting, polítiques europees, cadena alimentària, estructures agràries, producció, sanitat vegetal, varietats, agricultura ecològica, sistemes de reg, etc.; persones representants de les organitzacions professionals agràries i de sindicats obrers, així com persones responsables de les diferents secretaries i direccions generals relacionades amb la matèria.

El plan de trabajo de esta comisión especial de estudio se aprobó por unanimidad mediante una propuesta conjunta presentada por todos los grupos parlamentarios, en la reunión del 16 de diciembre de 2021, y se publicó en el *Butlletí Oficial de les Corts Valencianes* número 215, de 5 de enero de 2022.

Esta comisión especial de estudio tiene como objetivos específicos, de acuerdo con el plan de trabajo, los siguientes puntos:

1. Analizar la evolución del mercado del sector citrícola valenciano, tanto a nivel estatal como internacional, incluido el papel que los tratados y acuerdos de libre comercio, la gran distribución, la cadena alimentaria y la volatilidad de los precios han jugado y juegan en el sector.
2. Evaluar las diferentes estrategias y campañas comerciales que han apoyado al sector y las propuestas actuales, especialmente las que miran al aumento del consumo interno de cítricos.
3. Escuchar los testimonios de representantes de agricultores y agricultoras, de las cooperativas agrícolas y de los trabajadores y trabajadoras del sector citrícola para entender los retos que afronta el modelo de producción citrícola actual.
4. Examinar el escenario actual de los derechos laborales en toda la cadena del sector citrícola.
5. Examinar la situación de la estructura agraria y su evolución pasada y actual, así como los retos que afronta y las medidas necesarias para mejorar su viabilidad.
6. Abordar las diferentes amenazas de plagas y enfermedades que afectan al sector y las medidas que hay que poner en marcha para afrontarlas y superarlas de manera efectiva.
7. Profundizar el conocimiento de los diferentes modelos de producción, del futuro de las diferentes variedades y de las soluciones para los problemas debidos a la polinización cruzada en algunas variedades.
8. Plantear la viabilidad del sector citrícola en el marco de factores tan limitantes y próximos como el cambio climático y la disponibilidad de agua y de petróleo.

El plan de trabajo incluía también la solicitud de información y documentación para analizar por parte de los miembros de la comisión. Se solicitó información a la Conselleria de Agricultura, Medio Ambiente, Cambio Climático y Desarrollo Rural; a la Conselleria de Sanidad Universal y Salud Pública; a la Conselleria de Vivienda, Obras Públicas y Vertebración del Territorio; a la Confederación Hidrográfica del Júcar; a la Confederación Hidrográfica del Segura; a la Sindicatura de Greuges, y a las Corts Valencianes.

Respecto a las comparecencias, en el plan de trabajo se aprobaron un total de 53 comparecencias de personas del ámbito académico o expertas en economía agraria, mercado nacional e internacional, marketing, políticas europeas, cadena alimentaria, estructuras agrarias, producción, sanidad vegetal, variedades, agricultura ecológica, sistemas de riego, etc.; personas representantes de las organizaciones profesionales agrarias y de sindicatos obreros, así como personas responsables de las diferentes secretarías y direcciones generales relacionadas con la materia.

Al llarg del desenvolupament de la comissió es van produir algunes incidències en relació amb les compareixences, amb diverses renúncies, canvis de compareixents o impossibilitat de participar per part de les persones convidades. Per acord de tots els grups parlamentaris es va decidir ampliar el llistat de compareixents per a incloure-hi diverses compareixences que no havien estat considerades inicialment, i va quedar el mateix nombre de persones compareixents que les decidides en el pla de treball.

La diversitat dels experts i testimonis que van participar en aquesta comissió especial d'estudi va permetre analitzar els diferents punts de vista respecte a les causes les i possibles solucions sobre la situació actual del sector citrícola a la Comunitat Valenciana i la seu viabilitat futura. A continuació es presenta un quadre resum amb les 53 compareixences realitzades. El *Diari de Sessions* de la comissió recull la transcripció de totes les sessions de compareixences. S'inclou l'enllaç a cada sessió per a facilitar-ne l'accés, així com l'enllaç a la mediateca de les Corts Valencianes de les diferents compareixences.

Primera sessió: 7 de febrer de 2022

Roger Llanes Ribas. Secretari autonòmic de la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica (vegeu compareixença)

José Antonio Franco Vila. Cap del Servei de Documentació, Publicacions i Estadística de la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica (vegeu compareixença)

Inmaculada Sanfeliu Feliu. Intercitrus. Presidenta del Comitè de Gestió de Cítrics (vegeu compareixença)

Paco Borrás Escribá. Consultor expert en el sector citrícola (vegeu compareixença)

Maria Dolors Parra Robles. Directora general d'Internacionalització de la Conselleria d'Economia Sostenible, Sectors Productius, Comerç i Treball (vegeu compareixença)

Segona sessió: 14 de febrer de 2022

José María García Álvarez-Coque. Catedràtic d'economia aplicada (vegeu compareixença)

José Antonio García Fernández. Director de l'Associació Interprofessional de la Llima i del Pomelo (Ailimpo) (vegeu compareixença)

Joan Calabuig Bull. Secretari autonòmic per a la Unió Europea i Relacions Externes (vegeu compareixença)

Tomás García Azcárate. Director de l'Institut d'Economia, Geografia i Demografia del CSIC (vegeu compareixença)

José Enrique Sanz. Gerent de la indicació geogràfica protegida Cítrics Valencians (vegeu compareixença)

Tercera sessió: 21 de febrer de 2022

Elena Meliá Martí. Professora investigadora del Centre d'Investigació en Gestió d'Empreses (CEGEA) (vegeu compareixença)

A lo largo del desarrollo de la comisión se produjeron algunas incidencias en relación con las comparecencias, con varias renuncias, cambios de comparecientes o imposibilidad de participar por parte de las personas invitadas. Por acuerdo de todos los grupos parlamentarios se decidió ampliar el listado de comparecientes para incluir varias comparecencias que no habían sido consideradas inicialmente, quedando el mismo número de personas comparecientes que las decididas en el plan de trabajo.

La diversidad de los expertos y testigos que participaron en esta comisión especial de estudio permitió analizar los diferentes puntos de vista respecto a las causas y posibles soluciones sobre la situación actual del sector citrícola en la Comunitat Valenciana y su viabilidad futura. A continuación se presenta un cuadro resumen con las 53 comparecencias celebradas. El *Diari de Sessions* de la comisión recoge la transcripción de todas las sesiones de comparecencias. Se incluye el enlace en cada sesión para facilitar su acceso, así como el enlace a la mediateca de las Corts Valencianas de las diferentes comparecencias.

Primera sesión: 7 de febrero de 2022

Roger Llanes Ribas. Secretario autonómico de la Conselleria de Agricultura, Desarrollo Rural, Emergencia Climática y Transición Ecológica (véase comparecencia)

José Antonio Franco Vila. Jefe del Servicio de Documentación, Publicaciones y Estadística de la Conselleria de Agricultura, Desarrollo Rural, Emergencia Climática y Transición Ecológica (véase comparecencia)

Inmaculada Sanfeliu Feliu. Intercitrus. Presidenta del Comité de Gestión de Cítricos (véase comparecencia)

Paco Borrás Escribá. Consultor experto en el sector citrícola (véase comparecencia)

Maria Dolors Parra Robles. Directora general de Internacionalización de la Conselleria de Economía Sostenible, Sectores Productivos, Comercio y Trabajo (véase comparecencia)

Segunda sesión: 14 de febrero de 2022

José María García Álvarez-Coque. Catedrático de economía aplicada (véase comparecencia)

José Antonio García Fernández. Director de la Asociación Interprofesional del Limón y del Pomelo (Ailimpo) (véase comparecencia)

Joan Calabuig Bull. Secretario autonómico para la Unión Europea y Relaciones Externas (véase comparecencia)

Tomás García Azcárate. Director del Instituto de Economía, Geografía y Demografía del CSIC (véase comparecencia)

José Enrique Sanz. Gerente de la indicación geográfica protegida Cítricos Valencianos (véase comparecencia)

Tercera sesión: 21 de febrero de 2022

Elena Meliá Martí. Profesora investigadora del Centro de Investigación en Gestión de Empresas (CEGEA) (véase comparecencia)

María Teresa Cháfer Nácher. Directora general de Política Agraria Comuna (PAC) (vegeu compareixença)

José Navarro Pedreño. Catedràtic d'edafologia en la Universitat Miguel Hernández (vegeu compareixença)

Ricardo Bayo Huersio. Secretari d'organització d'UPA País Valencià (vegeu compareixença)

Baldomero Segura García del Río. Degà del Col·legi Oficial d'Enginyers Agrònoms de Levante (vegeu compareixença)

Quarta sessió: 28 de febrer de 2022

David Torres García. Director general de Desenvolupament Rural (vegeu compareixença)

Carles Peris Ramos. Secretari general de la Unió de Llauradors i Ramaders (vegeu compareixença)

Cristóbal Aguado Laza. President l'Associació Valenciana d'Agricultors (AVA-Asaja) (vegeu compareixença)

Enrique Bellés Llopis. Director de la Federació de Cooperatives Agroalimentàries de la Comunitat Valenciana (vegeu compareixença)

José Vicente Andreu Marcos. President l'Associació Agrària de Joves Agricultors (ASAJA) d'Alacant (vegeu compareixença)

Cinquena sessió: 7 de març de 2022

Joan Mir Piqueras. Director general d'Anecoop (vegeu compareixença)

Miguel Ángel Martí Herrero. Gerent de la Cooperativa Rural Sant Vicent Ferrer de Benaguasil (vegeu compareixença)

Jaume Sena Serrano. SAT Picamon Fruits (vegeu compareixença)

Alejandro Maña Izquierdo. SAT Spanish Oranges (vegeu compareixença)

Víctor Vicedo Colonques. President de l'Associació d'Agricultors Independents de Vila-real (vegeu compareixença)

Sisena sessió: 28 de març de 2022

Elvira Ródenas Sancho. Directora general de Treball, Benestar i Seguretat Laboral (vegeu compareixença)

Soledad Montaner Huercio. Representant de CCOO en magatzems i recol·lecció (vegeu compareixença)

Pilar Fuentes Llopico. Directora territorial de la Inspecció de Treball i Seguretat Social de la Comunitat Valenciana (vegeu compareixença)

Cristina Vitorio Clemente. Collidora d'Algemesí, Cooperativa Agrícola d'Algemesí (Copal) (vegeu compareixença)

María Teresa Cháfer Nácher. Directora general de política Agraria Común (PAC) (véase comparecencia)

José Navarro Pedreño. Catedrático de edafología en la Universidad Miguel Hernández (véase comparecencia)

Ricardo Bayo Huersio. Secretario de organización de UPA País Valenciano (véase comparecencia)

Baldomero Segura García del Río. Decano del Colegio Oficial de Ingenieros Agrónomos de Levante (véase comparecencia)

Cuarta sesión: 28 de febrero de 2022

David Torres García. Director general de Desarrollo Rural (véase comparecencia)

Carles Peris Ramos. Secretario general de la Unió de Llauradors i Ramaders (véase comparecencia)

Cristóbal Aguado Laza. Presidente la Asociación Valenciana de Agricultores (AVA-Asaja) (véase comparecencia)

Enrique Bellés Llopis. Director de la Federación de Cooperativas Agroalimentarias de la Comunitat Valenciana (véase comparecencia)

José Vicente Andreu Marcos. Presidente la Asociación Agraria de Jóvenes Agricultores (ASAJA) de Alicante (véase comparecencia)

Quinta sesión: 7 de marzo de 2022

Joan Mir Piqueras. Director general de Anecoop (véase comparecencia)

Miguel Ángel Martí Herrero. Gerente de la Cooperativa Rural San Vicente Ferrer de Benaguasil (véase comparecencia)

Jaume Sena Serrano. SAT Picamon Fruits (véase comparecencia)

Alejandro Maña Izquierdo. SAT Spanish Oranges (véase comparecencia)

Víctor Vicedo Colonques. Presidente de la Asociación de Agricultores Independientes de Vila-real (véase comparecencia)

Sexta sesión: 28 de marzo de 2022

Elvira Ródenas Sancho. Directora general de Trabajo, Bienestar y Seguridad Laboral (véase comparecencia)

Soledad Montaner Huercio. Representante de CCOO en almacenes y recolección (véase comparecencia)

Pilar Fuentes Llopico. Directora territorial de la Inspección de Trabajo y Seguridad Social de la Comunitat Valenciana (véase comparecencia)

Cristina Vitorio Clemente. Collidora de Algemesí, Cooperativa Agrícola de Algemesí (Copal) (véase comparecencia)

María Carmen París Ortiz. Persones manipuladores en magatzem de cítrics (vegeu compareixença)

Setena sessió: 4 d'abril de 2022

Jorge Cañamás Mauri. Cañamás (l'Alcúdia i Oliva) (vegeu compareixença)

Delia García Pasamar. Representant d'UGT (vegeu compareixença)

Pedro Reig Catalá. Director d'Asucova (Associació de Supermercats de la Comunitat Valenciana) (vegeu compareixença)

Jaume Server Pons. Representant de Mercadona (vegeu compareixença)

Manuel García Álvarez. Director de compres de Consum (vegeu compareixença)

Vuitena sessió: 11 d'abril de 2022

Guillermo Antelo Miguel-Mencheta. President de Taronges Ché (vegeu compareixença)

Antonio Quintana Martínez. Director general d'Agricultura (vegeu compareixença)

Vicent Dalmau Sorlí. Responsable del Servei de Sanitat Vegetal de la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica (vegeu compareixença)

Antonia Soto Sánchez. Professora de la Universitat Politècnica de València, Grup d'Entomologia, Institut Agroforestal del Mediterrani (IAM-UPV) (vegeu compareixença)

Alberto Urbaneja García. Investigador del Centre de Protecció Vegetal i Biotecnologia de l'IVIA (vegeu compareixença)

Novena sessió: 2 de maig de 2022 (diari de sessions pendent)

Ana Cano Arribas. Representant de Cooperatives Agroalimentàries de la Comunitat Valenciana (vegeu compareixença)

Nacho Feliz Daudi. Tècnic de la Cooperativa Catolico Agrària de Vila-real (vegeu compareixença)

Josep Roselló Oltra. Expert en agricultura ecològica i en citricultura (vegeu compareixença)

María Ángeles Forner Giner. Responsable del centre de citricultura y producción vegetal de l'IVIA (vegeu compareixença)

Raúl Moral Herrero. Catedràtic de la Universitat Miguel Hernández d'Elx (vegeu compareixença)

María Carmen París Ortiz. Personas manipuladoras en almacén de cítricos (véase comparecencia)

Séptima sesión: 4 de abril de 2022

Jorge Cañamás Mauri. Cañamás (L'Alcúdia y Oliva) (véase comparecencia)

Delia García Pasamar. Representante de UGT (véase comparecencia)

Pedro Reig Catalá. Director de Asucova (Asociación de Supermercados de la Comunitat Valenciana) (véase comparecencia)

Jaume Server Pons. Representante de Mercadona (véase comparecencia)

Manuel García Álvarez. Director de compras de Consum (véase comparecencia)

Octava sesión: 11 de abril de 2022

Guillermo Antelo Miguel-Mencheta. Presidente de Naranjas Ché (véase comparecencia)

Antonio Quintana Martínez. Director general de Agricultura (véase comparecencia)

Vicent Dalmau Sorlí. Responsable del Servicio de Sanidad Vegetal de la Consellería de Agricultura, Desarrollo Rural, Emergencia Climática y Transición Ecológica (véase comparecencia)

Antonia Soto Sánchez. Profesora de la Universidad Politécnica de Valencia, Grupo de Entomología, Instituto Agroforestal del Mediterráneo (IAM-UPV) (véase comparecencia)

Alberto Urbaneja García. Investigador del Centro de Protección Vegetal y Biotecnología del I VIA (véase comparecencia)

Novena sesión: 2 de mayo de 2022 (diario de sesiones pendiente)

Ana Cano Arribas. Representante de Cooperativas Agroalimentarias de la Comunitat Valenciana (véase comparecencia)

Nacho Feliz Daudi. Técnico de la Cooperativa Católico Agraria de Vila-real (véase comparecencia)

Josep Roselló Oltra. Experto en agricultura ecológica y en citricultura (véase comparecencia)

María Ángeles Forner Giner. Responsable del centro de citricultura y producción vegetal del I VIA (véase comparecencia)

Raúl Moral Herrero. Catedrático de la Universidad Miguel Hernández de Elche (véase comparecencia)

Desena sessió: 9 de maig de 2022 (diari de sessions pendent)

José Cuenca Ibáñez. Director tècnic d'Avasa (Agrupación de Viveristas de Agrios, SA) (vegeu compareixença)

Manuel Talón Cubillo. Coordinador del Centre de Genòmica de l'IVIA (vegeu compareixença)

Rosa García Ortega. Responsable de l'àrea de certificació i qualitat del Comitè d'Agricultura Ecològica de la CV (CAECV) (vegeu compareixença)

Lorena Tudela Marco. Grupo Operativo Innoland. Mercados Agroalimentarios Plataforma Tierra (vegeu compareixença)

Guillermo Palau Salvador. Professor de regadius de la Universitat Politècnica de València (vegeu compareixença)

Onzena sessió: 16 de maig de 2022 (diari de sessions pendent)

Carles Sanchis Ibor. Professor de la Universitat de València i investigador de la Universitat Politècnica de València (vegeu compareixença)

Alfonso Rojas Arena. Gerent de compres de Socomo, Carrefour (vegeu compareixença)

Jordi Morales. Gerent de compras y relaciones institucionales de LIDL España. (vegeu compareixença)

A continuació es presenten els resultats de l'anàlisi de la informació de la qual ha disposat aquesta comissió a través de les compareixences i les fonts documentals.

2. Context i situació actual

Antecedents

El sector citrícola és el líder indiscutible de la producció agrària valenciana i va ser en bona mesura el responsable del «miracle hortofrutícola espanyol», com l'anomena Paco Borrás en la seua aportació al llibre imprescindible *Una hoja de ruta para la citricultura española*, publicat al 2020 per Cajamar i coordinat per José María García Álvarez-Coque i Enrique Moltó García. Com diu Borrás, aquest lideratge es va plasmar no sols en la quantitat produïda de cítrics, sinó també en la capacitat de crear canals comercials i en coneixement de l'exportació. De fet, les primeres exportacions de productes no cítrics a Europa van ser realitzades per persones familiars i treballadores de les empreses exportadores històriques de cítrics, que, amb el seu coneixement dels mercats europeus, van canalitzar les exportacions de productes no cítrics cap al continent. Aquest «miracle» va tenir dos moments claus en la seua evolució: d'una part, la signatura del Tractat d'adhesió a la Unió Europea, en 1985, i una segona data important va ser el 1993, quan es va posar en marxa el mercat únic de la Unió Europea. Això va suposar l'aparició de 500 milions de consumidors, sense aranzels i sense fronteres, que, al costat d'altres factors productius, d'infraestructures de comunicació i de moviments

Decena sessió: 9 de mayo de 2022 (diario de sesiones pendiente)

José Cuenca Ibáñez. Director técnico de Avasa (Agrupación de Viveristas de Agrios, SA) (véase comparecencia)

Manuel Talón Cubillo. Coordinador del Centro de Genómica de l'IVIA (véase comparecencia)

Rosa García Ortega. Responsable del área de certificación y calidad del Comité de Agricultura Ecológica de la CV (CAECV) (véase comparecencia)

Lorena Tudela Marco. Grupo Operativo Innoland. Mercados Agroalimentarios Plataforma Tierra (véase comparecencia)

Guillermo Palau Salvador. Profesor de regadíos de la Universitat Politècnica de València (véase comparecencia)

Undécima sesión: 16 de mayo de 2022 (diario de sesiones pendiente)

Carles Sanchis Ibor. Profesor de la Universitat de València e investigador de la Universitat Politècnica de València (véase comparecencia)

Alfonso Rojas Arena. Gerente de compras de Socomo, Carrefour (véase comparecencia)

Jordi Morales. Gerente de compras y relaciones institucionales de LIDL España. (véase comparecencia)

A continuación se presentan los resultados del análisis de la información de la que ha dispuesto esta comisión a través de las comparecencias y fuentes documentales.

2. Contexto y situación actual

Antecedentes

El sector citrícola es el líder indiscutible de la producción agraria valenciana y fue en buena medida el responsable del «milagro hortofrutícola español», como lo denomina Paco Borrás en su aportación en el libro imprescindible *Una hoja de ruta para la citricultura española*, publicado al 2020 por Cajamar y coordinado por José María García Álvarez-Coque y Enrique Moltó García. Como dice Borrás, este liderazgo se plasmó no solo en la cantidad producida de cítricos, sino también en la capacidad de crear canales comerciales y en conocimiento de la exportación. De hecho, las primeras exportaciones de productos no cítricos a Europa fueron realizadas por personas familiares y trabajadoras de las empresas exportadoras históricas de cítricos, que, con su conocimiento de los mercados europeos, canalizaron las exportaciones de productos no cítricos hacia el continente. Este «milagro» tuvo dos momentos claves en su evolución: de una parte, la firma del Tratado de adhesión a la Unión Europea, en 1985, y una segunda fecha importante fue el 1993, cuando se puso en marcha el mercado único de la Unión Europea. Esto supuso la aparición de 500 millones de consumidores, sin aranceles y sin fronteras, que, junto a otros factores productivos, de infraestructuras de comunicación y de movimientos

migratoris, han sigut decisius per al gran creixement espanyol en producció i exportació. Ningú, ni a Espanya ni a Europa, podia imaginar a mitjan dels anys vuitanta que avui seríem el líder mundial de les exportacions en fruites i hortalisses, i que exportem la mateixa quantitat que Itàlia, França, Bèlgica, Holanda i Alemanya junts.

En l'actualitat el sector citrícola continua sent el líder indiscutible de la producció agrària valenciana, especialitzat majoritàriament en la producció de les diferents varietats de mandarina i taronja. De fet, el pes econòmic de la citricultura a la Comunitat representa el 35 % del total del valor econòmic de la producció de la branca agrària, i la resta és de l'agricultura i de la ramaderia, lògicament, el 65 %. La Comunitat Valenciana és també una de les principals regions citrícoles de tot l'Estat. Cal destacar que el pes de la producció nacional ha variat des de principis de segle, amb l'aparició d'altres dues grans regions citrícoles com són Andalusia i Múrcia, i així i tot la Comunitat continua representant prop del 53 % del total de la superfície i el 49 % de la producció dels cítrics d'Espanya, mentre el valor dels cítrics de la Comunitat Valenciana representava el 33 % del valor de cítrics d'Espanya en 2020 (63 % en 2012). Així mateix, d'acord amb les paraules de Roger Llanes Ribas, actual secretari autonòmic de la Conselleria de Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica, la valenciana representa el 2 % de la producció mundial de cítrics i, a més, la Comunitat Valenciana representa el 14 % de les exportacions mundials en volum. Segons dades aportades per Inmaculada Sanfeliu, Espanya és el quart o cinquè productor mundial de cítrics però el primer exportador de cítrics en fresc, tant en valor com en volum, no sols en el seu conjunt sinó també per tipus. És a dir, també és el primer exportador de taronges, de mandarines, de clementines i de llimes. Tant en cítrics com en taronges i en llimes, una de cada quatre peces que es comercialitzen a tot el món és espanyola. En el cas de les mandarines, una de cada tres peces és espanyola. El comerç espanyol de cítrics s'eleva a 3.700 M € i el de la Comunitat Valenciana s'eleva a 2.600-2.700 M €, depenent de la campanya.

Respecte a l'evolució de la superfície citrícola valenciana, cal tenir en compte que les dades de superfície van créixer fins a l'últim quart del segle xx. Així, segons dades de l'Enquesta sobre Superfícies i Rendiments de Cultius (Esyrce), a la Comunitat Valenciana va en descens (162.093 ha l'any 2015 enfront de 160.088 ha l'any 2021), mentre que augmenta en altres comunitats autònombes com Andalusia (82.772 ha en 2015 enfront de 88.597 ha en 2021) o Múrcia (41.078 ha en 2015 enfront de 45.436 ha en 2021).

A més, segons el Registre General de la Producció Agrícola (Regepa), el nombre d'explotacions l'any 2020 a la província d'Alacant va ser de 4.645, amb una superfície mitjana d'explotació (SUP mitjana) de 4,60 ha; a la província de Castelló, 8.446, amb una SUP mitjana de 2,83 ha, i a la província de València, 23.631, amb una SUP mitjana de 2,62 ha.

A això cal sumar el fet que aproximadament el 70-80 % dels petits propietaris independents tenen el 30-40 % de la producció, mentre que un 10-20 % dels propietaris poden tenir un 30-40 % de la producció, amb finques modernes i menors costos que pertanyen al comerç privat, que des de fa algunes dècades està invertint en producció.

migratorios, han sido decisivos para el gran crecimiento español en producción y exportación. Nadie, ni en España ni en Europa, podía imaginar a mediados de los años ochenta que hoy seríamos el líder mundial de las exportaciones en frutas y hortalizas, y que exportamos la misma cantidad que Italia, Francia, Bélgica, Holanda y Alemania juntos.

En la actualidad el sector citrícola sigue siendo el líder indiscutible de la producción agraria valenciana, especializado mayoritariamente en la producción de las diferentes variedades de mandarina y naranja. De hecho, el peso económico de la citricultura en la Comunitat representa el 35 % del total del valor económico de la producción de la rama agraria, siendo el resto de la agricultura y de la ganadería, lógicamente, el 65 %. La Comunitat Valenciana es también una de las principales regiones citrícolas a nivel de todo el Estado. Hay que destacar que el peso de la producción nacional ha variado desde principios de siglo, con la aparición de otras dos grandes regiones citrícolas como son Andalucía y Murcia, y aun así la Comunitat sigue representando cerca del 53 % del total de la superficie y el 49 % de la producción de los cítricos de España, mientras el valor de los cítricos de la Comunitat Valenciana representaba el 33 % del valor de cítricos de España en 2020 (63 % en 2012). Asimismo, de acuerdo con las palabras de Roger Llanes Ribas, actual secretario autonómico de la Conselleria de Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica, la valenciana representa el 2 % de la producción mundial de cítricos y, además, la Comunitat Valenciana representa el 14 % de las exportaciones mundiales en volumen. Según datos aportados por Inmaculada Sanfeliu, España es el cuarto o quinto productor mundial de cítricos pero el primer exportador de cítricos en fresco, tanto en valor como en volumen, no sólo en su conjunto sino también por tipos. Es decir, también es el primer exportador de naranjas, de mandarinas, de clementinas y de limones. Tanto en cítricos como en naranjas y en limones, una de cada cuatro piezas que se comercializan en todo el mundo es española. En el caso de las mandarinas, una de cada tres piezas es española. El comercio español de cítricos se eleva a 3.700 M€ y el de la Comunitat Valenciana se eleva a 2.600-2.700 M€, dependiendo de la campaña.

Respecto a la evolución de la superficie citrícola valenciana, hay que tener en cuenta que los datos de superficie crecieron hasta el último cuarto del siglo xx. Así, según datos de la Encuesta sobre Superficies y Rendimientos de Cultivos (Esyrce), en la Comunitat Valenciana va en descenso (162.093 ha en el año 2015 frente a 160.088 ha en el año 2021), mientras que aumenta en otras comunidades autónomas como Andalucía (82.772 ha en 2015 frente a 88.597 ha en 2021) o Murcia (41.078 ha en 2015 frente a 45.436 ha en 2021).

Además, según el Registro General de la Producción Agrícola (Regepa), el número de explotaciones en el año 2020 en la provincia de Alicante fueron 4.645, con una superficie media de explotación (SUP media) de 4,60 ha; en la provincia de Castellón, 8.446, con una SUP media de 2,83 ha, y en la provincia de Valencia, 23.631, con una SUP media de 2,62 ha.

A ello hay que sumar el hecho de que aproximadamente el 70-80 % de los pequeños propietarios independientes tienen el 30-40 % de la producción, mientras que un 10-20 % de los propietarios pueden tener un 30-40 % de la producción, con fincas modernas y menores costos que pertenecen al comercio privado, que desde hace algunas décadas está invirtiendo en producción.

A partir d'aquestes dades, és important destacar que la grandària dels terrenys de producció citrícola adquireix rellevància en la mesura que genera una sèrie de desigualtats a conseqüència de la concentració parcel·lària, per la qual cosa cal distingir entre l'estat de funcionament del comerç a cada moment concret i el fet que les petites produccions independents suporten els efectes que aquesta realitat provoca sobre els seus terrenys.

D'altra banda, durant les sessions realitzades en la comissió que permet aquest dictamen, diferents compareixents han afirmat la necessitat que el sector citrícola ha de realitzar una reflexió sobre si mateix i la necessitat de dur a terme una ruptura amb un model que arrossega mancances estructurals originades a conseqüència de diverses dècades de parcel·lacions hereditàries, minifundisme i individualisme en el sector. Diverses persones compareixents van parlar fins i tot de la necessitat de dur a terme un canvi de mentalitat o de cultura en el minifundisme citrícola valencià per a virar cap a models que en permeten la subsistència.

Problemes i causes

A l'igual que la resta del sector primari, el citrícola també arrossega molts problemes des de fa anys, el primer dels quals és la volatilitat dels preus, que en el temps han anat a la baixa en algunes varietats i han provocat enormes pèrdues i l'abandó subseqüent de les terres en molts casos.

El cultiu de cítrics va arribar a més de 190.000 ha però presenta síntomes d'esgotament. Entre 2007 i 2016, es va perdre una de cada quatre explotacions, i aquesta tendència s'ha vist agreujada als últims anys. Entre els diferents factors que han portat a aquesta greu crisi podrien citar-se:

- el minifundisme i l'alta parcel·lació;
- el reduït nombre de persones llauradores professionals i la baixa formació;
- la poca dinamització del mercat de terres, entre altres raons a causa de l'alt preu de la terra de cultiu, la qual cosa impedeix el creixement en dimensió;
- l'envejelliment de les persones agricultores i la falta de relleu generacional;
- l'exposició al clima: sequera, pluges importants que provoquen pèrdues de collites, altes o baixes temperatures en moments particulars del cultiu.
- La causa principal i directa de l'abandó es troba en la falta de rendibilitat del cultiu, provocada a la seua vegada per diversos factors:
  - l'excés d'oferta en els mercats europeus tant per expansió del cultiu a Espanya com en països de la conca mediterrània i les importacions de Sud-àfrica i el Con Sud;
  - els canals de comercialització abocats a la gran distribució, que provoquen una pressió a la baixa sobre els preus;
  - una falta de promoció i de diferenciació del producte;

A partir de estos datos, es importante destacar que el tamaño de los terrenos de producción citrícola adquiere relevancia en la medida en que genera una serie de desigualdades como consecuencia de la concentración parcelaria, por lo que cabe distinguir entre el estado de funcionamiento del comercio en cada momento concreto y el hecho de que las pequeñas producciones independientes soporten los efectos que esta realidad provoca sobre sus terrenos.

Por otra parte, durante las sesiones celebradas en la comisión que permite este dictamen, diferentes comparecientes han afirmado la necesidad de que el propio sector citrícola debe realizar una reflexión sobre sí mismo y la necesidad de llevar a cabo una ruptura con un modelo que arrastra carencias estructurales originadas como consecuencia de varias décadas de parcelaciones hereditarias, minifundismo e individualismo en el sector. Varias personas comparecientes hablaron incluso de la necesidad de llevar a cabo un cambio de mentalidad o de cultura en el minifundismo citrícola valenciano para virar hacia modelos que permitan su subsistencia.

Problemas y causas

Al igual que el resto del sector primario, el citrícola también arrastra muchos problemas desde hace años, el primero de los cuales es la volatilidad de los precios, que en el tiempo han ido a la baja en algunas variedades y han provocado enormes pérdidas y el abandono subsecuente de las tierras en muchos casos.

El cultivo de cítricos llegó a más de 190.000 ha pero presenta síntomas de agotamiento. Entre 2007 y 2016, se perdió una de cada cuatro explotaciones, y esta tendencia se ha visto agravada en los últimos años. Entre los diferentes factores que han llevado a esta grave crisis podrían citarse:

- el minifundismo y la alta parcelación;
- el reducido número de personas labradoras profesionales y la baja formación;
- la poca dinamización del mercado de tierras, entre otras causas debido al alto precio de la tierra de cultivo, lo cual impide el crecimiento en tamaño;
- el envejecimiento de las personas agricultoras y la falta de relevo generacional;
- la exposición al clima: sequía, lluvias importantes que provocan pérdidas de cosechas, altas o bajas temperaturas en momentos particulares del cultivo.
- La causa principal y directa del abandono se encuentra en la falta de rentabilidad del cultivo, provocada a su vez por varios factores:
  - el exceso de oferta en los mercados europeos tanto por expansión del cultivo en España como en países de la cuenca mediterránea y las importaciones de Sudáfrica y el Cono Sur;
  - los canales de comercialización volcados a la gran distribución, que provocan una presión a la baja sobre los precios;
  - una falta de promoción y de diferenciación del producto;

- la falta de renovació varietal per manca d'un mapa varietal actualitzat;
- la falta de reciprocitat en els acords comercials amb països tercers;
- els problemes de sanitat vegetal, amb plagues com el cotonet de Sudàfrica, la *black spot* i amenaces greus com el *greening* o HLB, a causa de la manca de controls en fronteres;
- les pràctiques abusives;
- el cost elevat de la mà d'obra, de la recollida i de les entrades.

Per altra banda, la història de la producció i de l'exportació citrícola espanyola no s'hauria escrit sense la producció de les parcel·les xicotetes de menys de mitja hectàrea, tant a la Comunitat Valenciana com a l'horta de Múrcia o a les hortes tradicionals de Málaga i l'horta del Guadalquivir. Aquest minifundisme ha estat lligat al naixement del món cooperatiu agrícola, que ha sigut central en el desenvolupament citrícola al llarg de la seua història per ser el principal canal de comercialització dels cítrics, un model que va entrar en crisi a principis del segle xxi per diverses raons. Segons Joan Mir, les cooperatives agrícoles tenen les mateixes feblees des de fa anys. Ens explicava que en la seua tesi doctoral l'any 1996 caracteritzava la citricultura valenciana com una agricultura d'exportació, amb alta parcel·lació, agricultura a temps parcial, envejada i amb falta de relleu generacional, i que 26 anys després estem en la mateixa situació, i s'afegeix a més la baixa rendibilitat i l'abandó de terres. Afirma que cal un canvi de mentalitat per a escometre el canvi disruptiu que necessitem i que no s'està fent.

Polítiques europees, estatales i autonòmiques

És evident que l'entrada a la Unió Europea ens ha permès ser qui som gràcies a tenir a l'abast 500 milions d'habitants sense aranzels ni fronteres. La PAC no ha sigut particularment beneficiosa per als cultius de cítrics. En aquest sentit, Inmaculada Sanfeliu afirma que el creixement de la producció citrícola espanyola i valenciana no ha depès en absolut de les subvencions europees sinó que s'estan obrint mercats contínuament. Així mateix, es pregunta per a qui legisla l'UE i si legisla sols per a nosaltres. Recorda que el mercat està totalment obert a l'exterior i que amb cadascun dels acords comercials han anat caient totes les barreres. Afirma que els aranzels que queden són residuals, i de fet en té només Sud-àfrica.

Alguns compareixents afirman que les negociacions en macropolítica són complexes, però anem aprenent i s'han aconseguit algunes millores en la nostra capacitat negociadora per a assolir més pes per a la citricultura i en els acords internacionals. Entre els resultats, per exemple, enguany es va aconseguir l'obligatorietat de tractament en fred per a les importacions i es van demanar la clàusula espill (igualtat d'estàndards de producció que ací) i la declaració de producte sensible. Una tasca pendent és la d'avaluar l'impacte dels acords internacionals, no sols des de Brussel·les, també des del Govern d'Espanya. Un altre resultat positiu s'ha donat en la negociació de la nova PAC,

- la falta de renovación varietal por carencia de un mapa varietal actualizado;
- la falta de reciprocidad en los acuerdos comerciales con países terceros;
- los problemas de sanidad vegetal, con plagas como el cotonet de Sudáfrica, la *black spot* y amenazas graves como el *greening* o HLB, debidos a la carencia de controles en fronteras;
- las prácticas abusivas;
- el coste elevado de la mano de obra, de la recolección y de los inputs.

Por otro lado, la historia de la producción y de la exportación citrícola española no se habría escrito sin la producción de las pequeñas parcelas de menos de media hectárea, tanto en la Comunitat Valenciana como en la huerta de Murcia o en las huertas tradicionales de Málaga y la huerta del Guadalquivir. Este minifundismo ha sido ligado al nacimiento del mundo cooperativo agrícola, que ha sido central en el desarrollo citrícola a lo largo de su historia por ser el principal canal de comercialización de los cítricos, un modelo que entró en crisis a principios del siglo xxi por varias razones. Según Joan Mir, las cooperativas agrícolas tienen las mismas debilidades desde hace años. Nos explicaba que en su tesis doctoral en 1996 caracterizaba la citricultura valenciana como una agricultura de exportación, con alta parcelación, agricultura a tiempo parcial, envejecida y con falta de relevo generacional, y que 26 años después estamos en la misma situación, añadiendo además la baja rentabilidad y el abandono de tierras. Afirma que hace falta un cambio de mentalidad para acometer el cambio disruptivo que necesitamos y que no se está haciendo.

Políticas europeas, estatales y autonómicas

Es evidente que la entrada en la Unión Europea nos ha permitido ser quienes somos gracias a tener al alcance 500 millones de habitantes sin aranceles ni fronteras. La PAC no ha sido particularmente beneficiosa para los cultivos de cítricos. En este sentido, Inmaculada Sanfeliu afirma que el crecimiento de la producción citrícola española y valenciana no ha dependido en absoluto de las subvenciones europeas sino que se están abriendo mercados continuamente. Así mismo, se pregunta para quién legisla la UE y si legisla solo para nosotros. Recuerda que el mercado está totalmente abierto al exterior y que con cada uno de los acuerdos comerciales han ido cayendo todas las barreras. Afirma que los aranceles que quedan son residuales, y de hecho los tiene solo Sudáfrica.

Algunos comparecientes afirman que las negociaciones en macropolítica son complejas, pero vamos aprendiendo y se han conseguido algunas mejoras en nuestra capacidad negociadora para lograr más peso para la citricultura y en los acuerdos internacionales. Entre los resultados, por ejemplo, este año se consiguió la obligatoriedad de tratamiento en frío para las importaciones y se pidieron la cláusula espejo (igualdad de estándares de producción que aquí) y la declaración de producto sensible. Una tarea pendiente es la de evaluar el impacto de los acuerdos internacionales, no solo desde Bruselas, también desde el Gobierno de España. Otro resultado positivo se ha dado en la negociación de la

que accepta la percepció per part de persones agricultors no professionals, un factor clau tenint en compte l'alt grau de pluriactivitat que tenim a València.

La reforma de la PAC i les diferents estratègies marcades des d'Europa preveuen canvis substancials per a l'agricultura europea. Maite Cháfer va explicar que el més important de la nova PAC és que té un únic pla estratègic, i alguns aspectes d'ell no tenen sostre pressupostari. Així, l'eina més potent de la PAC per als agricultors són les OPFH. D'altra banda, els ecoesquemes són un gran avanç en la senda de la sostenibilitat. Les ajudes es podran cobrar, però sobretot participar en l'ecoesquema, com el de cobertura en els sòls, per a evitar la pèrdua de sòl i l'evaporació. Així, els cítrics seran més importants en la nova PAC, i la bona notícia és que no hi ha límit de finançament per al sector hortofrutícola mentre el projecte siga de futur.

Segons Tomás García Azcárate, l'estratègia a la Unió Europea ha de consistir a donar seguiment als temes prompte, crear opinió, trobar aliances en països amb els mateixos interessos, tenir accés directe a la Comissió i a l'Europarlament, així com assegurar la nostra presència al Comitè de les Regions (CDR).

Política comercial de l'UE: una altra qüestió que s'ha de decidir a l'UE i sobre la qual hauríem d'aconseguir avanços és en el tema dels protocols d'exportació, un dels principals obstacles als quals s'enfronta el sector de les fruites i les hortalisses fresques europees per a accedir a tercers països. Aquest és un requisit per a la majoria de les destinacions dels exportadors de fruita i verdura de l'UE, mentre que no es requereixen protocols específics similars per a la majoria de les importacions de productes frescos a la Unió. Paco Borrás es preguntava com és possible que ens exigeixin tant alguns països a la Unió Europea, malgrat que és la zona amb més exigències fitosanitàries, mediambientals i en drets humans per a cultivar. Perquè poden, donat que aquests països negocien les seues exportacions a l'UE de manera global a Brussel·les i les importacions de manera bilateral amb cada país. Si tant la importació com l'exportació es negociaren a Brussel·les, els protocols no existirien. Segons Borrás, aquest obstacle té una solució, i és el de cedir les competències a Brussel·les a través de les estructures polítiques, com les Corts Valencianes, les Corts espanyoles i l'Europarlament, que són les que poden incidir en aquests canvis de competències perquè es negociara al mateix temps la importació i l'exportació.

Per la seua banda, l'oficina de la Generalitat Valenciana a Brussel·les pot i ha de jugar un paper central en la capacitat d'interlocució del sector citrícola a la capital de la Unió Europea. Aquesta presència ha sigut molt irregular en el temps malgrat que és una demanda generalitzada del sector, donat que saben que és fonamental organitzar reunions amb l'administració, les cooperatives, les organitzacions professionals, el comité de gestió, les cambres de comerç i les caixes d'estalvi. En aquest sentit es nomena alguns dels nostres representants, com Pepe Martínez, que coneixia el sector i hi va jugar un paper molt important.

nueva PAC, que acepta la percepción por parte de personas agricultoras no profesionales, un factor clave teniendo en cuenta el alto grado de pluriactividad que tenemos en València.

La reforma de la PAC y las diferentes estrategias marcadas desde Europa prevén cambios sustanciales para la agricultura europea. Maite Cháfer explicó que lo más importante de la nueva PAC es que tiene un único plan estratégico, y algunos aspectos de él no tienen techo presupuestario. Así, la herramienta más potente de la PAC para los agricultores son las OPFH. Por otro lado, los ecoesquemas son un gran avance en la senda de la sostenibilidad. Las ayudas se podrán cobrar, pero sobre todo participar en el ecoesquema, como el de cobertura en los suelos, para evitar la pérdida de suelo y la evaporación. Así, los cítricos serán más importantes en la nueva PAC, y la buena noticia es que no hay límite de financiación para el sector hortofrutícola mientras el proyecto sea de futuro.

Según Tomás García Azcárate, la estrategia en la Unión Europea tiene que consistir en dar seguimiento a los temas pronto, crear opinión, encontrar alianzas en países con los mismos intereses, tener acceso directo a la Comisión y al Europarlamento, así como asegurar nuestra presencia en el Comité de las Regiones (CDR).

Política comercial de la UE: otra cuestión que se tiene que decidir en la UE y sobre la que deberíamos de conseguir avances es en el tema de los protocolos de exportación, uno de los principales obstáculos a los que se enfrenta el sector de las frutas y hortalizas frescas europeas para acceder a terceros países. Este es un requisito para la mayoría de los destinos de los exportadores de fruta y verdura de la UE, mientras que no se requieren protocolos específicos similares para la mayoría de las importaciones de productos frescos a la Unión. Paco Borrás se preguntaba cómo es posible que nos exijan tanto algunos países a la Unión Europea, a pesar de que es la zona con más exigencias fitosanitarias, medioambientales y en derechos humanos para cultivar. Porque pueden, dado que estos países negocian sus exportaciones a la UE de manera global en Bruselas y las importaciones de manera bilateral con cada país. Si tanto la importación como la exportación se negociaran en Bruselas, los protocolos no existirían. Según Borrás, este obstáculo tiene una solución, y es el de ceder las competencias en Bruselas a través de las estructuras políticas, como las Corts Valencianes, las Cortes españolas y el Europarlamento, que son las que pueden incidir en estos cambios de competencias para que se negociara al mismo tiempo la importación y la exportación.

Por su parte, la oficina de la Generalitat Valenciana en Bruselas puede y debe jugar un papel central en la capacidad de interlocución del sector citrícola en la capital de la Unión Europea. Esta presencia ha sido muy irregular en el tiempo a pesar de que es una demanda generalizada del sector, dado que saben que es fundamental organizar reuniones con la administración, las cooperativas, las organizaciones profesionales, el comité de gestión, las cámaras de comercio y las cajas de ahorro. En este sentido se nombra a algunos de nuestros representantes, como Pepe Martínez, que conocía el sector y jugó un papel muy importante.

3. Agents del sector

Cooperatives, petits productors y organitzacions professionals agràries

Durant les compareixences d'aquesta comissió, es va poder observar la perspectiva sobre la situació del sector citrícola per part de les cooperatives de primer grau (compostes per socis, que són persones físiques o jurídiques) i de segon grau (compostes per altres cooperatives).

La principal motivació de les cooperatives és crear una organització que els permeta ampliar la seua oferta i aconseguir nous mercats, però sobretot, el motiu principal és que la unió els ofereix la possibilitat de millorar les possibilitats de negociació. És a dir, que tant les personnes físiques i jurídiques que s'associen en una cooperativa com la unió de diverses cooperatives els permet actuar de manera col·lectiva per a tenir un major pes i un millor tracte en les negociacions amb les grans empreses d'alimentació, de la mateixa manera que els facilita abordar problemes complexos que els agricultors no poden afrontar de manera individual.

En aquest sentit, el director general de Anecoop, Joan Mir Piqueras, durant la seu compareixença va detallar el ventall de possibilitats que s'obri a les cooperatives i els petits productors quan es formalitza una societat cooperativa de grans magnituds, ja que són capaces d'aglutinar milers de llocs de treball, grans superfícies d'hectàrees de diferents cultius i un volum de facturació important, i ofereix als seus integrants grans oportunitats per a millorar el seu funcionament intern en tots els processos i eficiència a nivell de costos, a més d'obrir la porta a la innovació i de donar accessibilitat a mercats que, fins que no formen part d'una cooperativa de segon grau, eren inaccessibles.

Segons el testimoniatge del gerent de la Cooperativa Rural Sant Vicent Ferrer de Benaguasil, Miguel Ángel Martí, el rol que exerceixen les cooperatives és essencial no sols en termes de millora comercial per als petits productors, sinó també per a millorar en termes de planificació els agricultors que no estan associats i manquen d'accés a un assessorament professional. Així mateix, afirma que la citricultura és un sector que té una mitjana d'edat molt avançada, amb parcel·les molt fragmentades, costos creixents, baixa rendibilitat, baixa productivitat i un creixent abandó del camp, el qual pot ser frenat per les cooperatives, connectant les produccions locals amb el mercat internacional.

Respecte a les expectatives de futur, les cooperatives que han comparegut en comissió entenen que en l'agricultura s'ha produït un augment en els nivells de vendes totals d'hortalisses i fruites, però no s'ha vist reflectit en les vendes de cítrics. De fet, segons les dades exposades per Anecoop, des de l'any 2003 les vendes de cítrics s'han quedat estancades i les vendes de cítrics de la Comunitat Valenciana estan per sota del nivell de venda total de cítrics.

Les cooperatives apunten, com s'ha reflectit anteriorment en aquest apartat, al fet que la clau per a la recuperació de les empreses citrícoles dels diferents municipis de la geografia valenciana està en la planificació. Un rol que principalment han d'exercir les cooperatives de segon grau, però que requereix a les cooperatives de base pel seu paper

3. Agentes del sector

Cooperativas, pequeños productores y organizaciones profesionales agrarias

Durante las comparecencias de esta comisión, se pudo observar la perspectiva sobre la situación del sector citrícola por parte de las cooperativas de primer grado (compuestas por socios, que son personas físicas o jurídicas) y de segundo grado (compuestas por otras cooperativas).

La principal motivación de las cooperativas es crear una organización que les permita ampliar su oferta y alcanzar nuevos mercados, pero sobre todo, el motivo principal es que la unión les ofrece la posibilidad de mejorar sus posibilidades de negociación. Es decir, que tanto las personas físicas y jurídicas que se asocian en una cooperativa así como la unión de varias cooperativas les permite actuar de forma colectiva para tener un mayor peso y un mejor trato en las negociaciones con las grandes empresas de alimentación, del mismo modo que les facilita abordar problemas complejos que los agricultores no pueden afrontar de forma individual.

En este sentido, el director general de Anecoop, Joan Mir Piqueras, durante su comparecencia detalló el abanico de posibilidades que se abre a las cooperativas y pequeños productores cuando se formaliza una sociedad cooperativa de grandes magnitudes, ya que son capaces de aglutinar miles de puestos de trabajo, grandes superficies de hectáreas de diferentes cultivos y un volumen de facturación importante, y ofrece a sus integrantes grandes oportunidades para mejorar su funcionamiento interno en todos los procesos y eficiencia a nivel de costes, además de abrir la puerta a la innovación y de dar accesibilidad a mercados que, hasta formar parte de una cooperativa de segundo grado, eran inaccesibles.

Según el testimonio del gerente de la Cooperativa Rural San Vicente Ferrer de Benaguasil, Miguel Ángel Martí, el rol que desempeñan las cooperativas es esencial no sólo en términos de mejora comercial para los pequeños productores, sino también para mejorar en términos de planificación a los agricultores que no están asociados y carecen de acceso a un asesoramiento profesional. Asimismo, afirma que la citricultura es un sector que tiene una media de edad muy avanzada, con parcelas muy fragmentadas, costos crecientes, baja rentabilidad, baja productividad y un creciente abandono del campo, el cual puede ser frenado por las cooperativas, conectando las producciones locales con el mercado internacional.

Respecto a las expectativas de futuro, las cooperativas que han comparecido en comisión entienden que en la agricultura se ha producido un aumento en los niveles de ventas totales de hortalizas y frutas, pero no se ha visto reflejado en las ventas de cítricos. De hecho, según los datos expuestos por Anecoop, desde el año 2003 las ventas de cítricos se han quedado estancadas y las ventas de cítricos de la Comunitat Valenciana están por debajo del nivel de venta total de cítricos.

Las cooperativas apuntan, como se ha reflejado anteriormente en este apartado, a que la clave para la recuperación de las empresas citrícolas de los diferentes municipios de la geografía valenciana está en la planificación. Un rol que principalmente tienen que desempeñar las cooperativas de segundo grado, pero que requiere a las cooperativas de base

de vertebració per al territori mitjançant la seua activitat localitzada als municipis de la Comunitat Valenciana.

Segons expliquen, la planificació facilita saber el que el mercat vol; ací és on entra la cooperativa de segon grau com a dimensió clau per al desenvolupament local i rural, ja que la integració de cooperatives de primer grau en una estructura de comercialització facilita el coneixement sobre les necessitats dels diferents mercats en què opera. Així mateix, indiquen que la planificació permet establir un calendari estable per a fomentar que l'agricultor puga conèixer amb antelació la producció que ha de tirar avant.

En aquesta mateixa línia, les cooperatives apunten a la promoció com a factor clau per a mantenir el consum de cítrics, i entenen que fer una campanya de promoció de cítrics regionals a nivell europeu és una opció per a abordar la problemàtica actual. En aquest sentit, asseguren que en l'àmbit de la promoció la societat coneix les varietats de pomes que hi ha; no obstant això, no tenen el mateix grau de coneixement sobre les diferents varietats de taronges, i plantegen que aquesta promoció dels cítrics es treballa amb la població, perquè es genere consciència que les cooperatives treballen amb productes arrelats al territori, perquè es comprengu que es tracta de producció local, la qual cosa implica un valor afegit del producte en el mercat europeu.

D'altra banda, els diferents compareixents van establir la idea que les cooperatives han de jugar un paper fonamental amb la Llei 5/2019, de 28 de febrer, d'estructures agràries de la Comunitat Valenciana (LEA).

Societats agràries de transformació (SAT)

El Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació defineix les societats agràries de transformació com a societats amb personalitat jurídica pròpia i «una finalitat economicosocial en relació a la producció, transformació i comercialització de productes agrícoles, ramaders o forestals, la realització de millores en el medi rural, promoció i desenvolupament agraris així com a la prestació de serveis comuns relacionats amb aquests conceptes». Així mateix, les societats agràries de transformació poden «associar-se o integrar-se entre si per a desenvolupar les mateixes activitats creant una agrupació de SAT».

Entre les persones compareixents com a representants de societats agràries de transformació, destacaven els problemes que envolten la qüestió dels preus en el sector citrícola. D'aquesta manera, quan parlem d'aquests problemes, estem parlant de dificultats que no desapareixen en el moment que s'estabilitzen els preus, sinó que es tracta de problemes de caràcter estructural que sempre tornen, per la qual cosa les mesures a implementar haurien d'estar enfocades en el sentit d'acabar d'arrel amb aquests problemes.

Per a això, segons el director de la SAT Picamon Fruits, Jaume Sena Serrano, cal que el sector de l'agricultura, de forma àmplia, definisca una estratègia que incloga un òrgan col·legiat de govern en l'àmbit de la Comunitat Valenciana que dispose de professionals tècnics qualificats per a elaborar un pla estratègic amb perspectiva de futur,

por su papel de vertebración para el territorio mediante su actividad localizada en los municipios de la Comunitat Valenciana.

Según explican, la planificación facilita saber lo que el mercado quiere; aquí es donde entra la cooperativa de segundo grado como dimensión clave para el desarrollo local y rural, ya que la integración de cooperativas de primer grado en una estructura de comercialización facilita el conocimiento sobre las necesidades de los diferentes mercados en los que opera. Asimismo, indican que la planificación permite establecer un calendario estable para fomentar que el agricultor pueda conocer con antelación la producción que debe sacar adelante.

En esta misma línea, las cooperativas apuntan a la promoción como factor clave para mantener el consumo de cítricos, y entienden que hacer una campaña de promoción de cítricos regionales a nivel europeo es una opción para abordar la problemática actual. En este sentido, aseguran que a nivel de promoción la sociedad conoce las variedades de manzanas que existen, sin embargo no tienen el mismo grado de conocimiento sobre las diferentes variedades de naranjas, y plantean que esta promoción de los cítricos se trabaje con la población, para que se genere conciencia de que las cooperativas trabajan con productos arraigados en el territorio, para que se comprenda que se trata de producción local, lo cual implica un valor añadido del producto en el mercado europeo.

Por otra parte, los diferentes comparecientes establecieron la idea de que las cooperativas deben jugar un papel fundamental con la Ley 5/2019, de 28 de febrero, de estructuras agrarias de la Comunitat Valenciana (LEA).

Sociedades agrarias de transformación (SAT)

El Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación define a las sociedades agrarias de transformación como sociedades con personalidad jurídica propia y «una finalidad económico-social en relación a la producción, transformación y comercialización de productos agrícolas, ganaderos o forestales, la realización de mejoras en el medio rural, promoción y desarrollo agrarios así como a la prestación de servicios comunes relacionados con dichos conceptos». Asimismo, las sociedades agrarias de transformación pueden «asociarse o integrarse entre sí para desarrollar las mismas actividades creando una agrupación de SAT».

Entre las personas comparecientes como representantes de sociedades agrarias de transformación, destacaban los problemas que rodean a la cuestión de los precios en el sector citrícola. De este modo, cuando hablamos de estos problemas, estamos hablando de dificultades que no desaparecen en el momento que se estabilizan los precios, sino que se trata de problemas de carácter estructural que siempre vuelven, por lo que las medidas a implementar tendrían que estar enfocadas en el sentido de acabar de raíz con estos problemas.

Para ello, según el director de la SAT Picamon Fruits, Jaume Sena Serrano, es necesario que el sector de la agricultura, de forma amplia, defina una estrategia que incluya un órgano colegiado de gobierno en el ámbito de la Comunitat Valenciana que disponga de profesionales técnicos cualificados para elaborar un plan estratégico con perspectiva

en col·laboració amb l'administració de la Generalitat Valenciana, amb l'objectiu de definir propostes en àmbits relacionats amb les plagues, certificats, costos, varietats, promoció, etc.

En un altre ordre, durant el testimoniatge del director de la SAT Spanish Oranges (Vila-real), Alejandro Maña, el compareixent va manifestar una posició crítica respecte a les polítiques europees dirigides a la producció i comercialització de cítrics. En aquest sentit, el director de la SAT defèn que el cobrament d'aranzels a totes les importacions hauria de ser administrat per la mateixa PAC i s'hauria de destinar l'import als citricultors mediterranis per a compensar la situació. En aquest sentit, entén que el 90% de la fruta es consumeix en els lineals dels supermercats i, per tant, la solució contra la invasió de cítrics d'altres continents hauria de passar per l'establiment d'aranzels.

Grans productors

Els grans productors integren un altre grup fonamental a l'hora de determinar quina és la situació del sector citrícola actual en la Comunitat Valenciana. La producció és un pilar fonamental tant a l'hora de proveir la ciutadania del nostre propi país com a l'hora d'exportar l'excedent del producte a l'exterior amb objectius de comercialització i maximització de la rendibilitat del sector citrícola.

Segons els grans productors, l'eficàcia en la producció es troba estretament relacionada amb la grandària dels terrenys que es treballen. Apunten el fet que la falta d'intensificació i aglutinament de petites propietats pot situar el sector citrícola valencià davant el perill de quedar-se competitivament exclòs respecte a altres comunitats autònombes.

D'aquesta manera, els costos reals derivats de la producció varien en funció de si parlem d'una producció minifundista o d'una producció amb unes dimensions equilibrades, ja que la capacitat de reduir els costos s'incrementa en el segon cas, i s'aconsegueix garantir la seua rendibilitat en la producció agrícola. A més, en cas que es donen problemes per a materialitzar la concentració territorial amb la finalitat de realitzar una labor organitzada i control, així com atendre les plagues i els tractaments, assenyalen que poden apostar per una altra mena de productes d'acord amb l'evolució climàtica de la Comunitat Valenciana.

D'altra banda, reconeixen que la citricultura ha suposat un mercat rendible i de gran rellevància a Espanya, però adverteixen que l'entrada del nostre país en la Unió Europea va tenir conseqüències per a aquest sector i, per tant, reclamen canvis en la presa de decisions que es realitzen des de Brussel·les, perquè la producció citrícola dels països mediterranis reba un tracte millor enfront de les condicions avantatjoses de les quals gaudeixen altres països en qüestions com, per exemple, les obligacions d'àmbit sanitari que s'exigeixen a la producció europea.

Finalment, respecte als fons d'inversió que aterren en territori de la Comunitat Valenciana, també requereixen l'existència de les mateixes regles del joc per als qui vulguen realizar activitats de producció o comercialització citrícola i, així, evitar la venda a pèrdues estableida per la Llei 16/2021, de 14 de desembre, per la qual es modifica la Llei 12/2013, de 2 d'agost, de mesures per a millorar el funcionament de

de futuro, en colaboración con la administración de la Generalitat Valenciana, con el objetivo de definir propuestas en ámbitos relacionados con las plagas, certificaciones, costes, variedades, promoción, etc.

En otro orden, durante el testimonio del director de la SAT Spanish Oranges (Vila-real), Alejandro Maña, el compareciente manifestó una posición crítica respecto a las políticas europeas dirigidas a la producción y comercialización de cítricos. En este sentido, el director de la SAT defiende que el cobro de aranceles a todas las importaciones debería ser administrado por la propia PAC y se debería destinar el montante a los citricultores mediterráneos para compensar la situación. En este sentido, entiende que el 90% de la fruta se consume en los lineales de los supermercados y por tanto, la solución contra la invasión de cítricos de otros continentes debería pasar por el establecimiento de aranceles.

Grandes productores

Los grandes productores integran otro grupo fundamental a la hora de determinar cuál es la situación del sector citrícola actual en la Comunitat Valenciana. La producción es un pilar fundamental tanto a la hora de abastecer a la ciudadanía de nuestro propio país como a la hora de exportar el excedente del producto al exterior con objetivos de comercialización y maximización de la rentabilidad del sector citrícola.

Según los grandes productores, la eficacia en la producción se encuentra estrechamente relacionada con el tamaño de los terrenos que se trabajan. Apuntan el hecho de que la falta de intensificación y aglutinamiento de pequeñas propiedades puede situar al sector citrícola valenciano ante el peligro de quedarse competitivamente excluida respecto a otras comunidades autónomas.

De esta manera, los costes reales derivados de la producción varían en función de si hablamos de una producción minifundista o de una producción con unas dimensiones equilibradas, ya que a la capacidad de reducir los costes se incrementa en el segundo caso, consiguiendo garantizar su rentabilidad en la producción agrícola. Además, en caso de que se den problemas para materializar la concentración territorial con la finalidad de realizar una labor organizada y control, así como atender las plagas y los tratamientos, señalan que pueden apostarse por otro tipo de productos en consonancia con la evolución climática de la Comunitat Valenciana.

Por otra parte, reconocen que la citricultura ha supuesto un mercado rentable y de gran relevancia en España, pero advierten que la entrada de nuestro país en la Unión Europea tuvo consecuencias para este sector y, por tanto, reclaman cambios en la toma de decisiones que se realizan desde Bruselas para que la producción citrícola de los países mediterráneos reciba un trato mejor frente a las condiciones ventajosas de las que gozan otros países en cuestiones como, por ejemplo, las obligaciones de ámbito sanitario que se exigen a la producción europea.

Por último, respecto a los fondos de inversión que aterrizzan en territorio de la Comunitat Valenciana, también requieren de la existencia de las mismas reglas del juego para quienes quieran realizar actividades de producción o comercialización citrícola y, así, evitar la venta a pérdidas establecida por la Ley 16/2021, de 14 de diciembre, por la que se modifica la Ley 12/2013, de 2 de agosto, de medidas para mejorar el funcionamiento de la

la cadena alimentària. No obstant això, cal assenyalar que demanen l'impuls i desenvolupament complet d'aquesta llei amb l'objectiu que s'arriben a cobrir totes les baules de la cadena alimentària amb la finalitat d'evitar desigualtats en la prohibició de vendes a pèrdues.

Situació laboral al camp: sindicats de classe, inspecció

D'acord amb l'enquesta de població activa, la població activa en el sector agrari al País Valencià es va situar en 64.200 persones en l'any 2021, un 2,6% de la població activa total valenciana. Això implica un increment en 4.200 persones respecte a la població activa agrària valenciana corresponent a l'any 2020.

En 2021 el nombre de persones ocupades en el sector agrari va ascendir a 51.500, que representa el 2,5% del total de persones ocupades al País Valencià, i suposa un augment del 4% respecte al nombre de persones ocupades en el sector agrari en 2020. Aquest increment duplica el creixement de les persones ocupades en la resta dels sectors productius valencians.

En 2021 el nombre de persones aturades en el sector agrari valencià va ascendir a 12.700, un 21,5% més que en 2020, i correspon al 3,3% del total de persones aturades al País Valencià. La taxa d'atur del sector es va situar en el 19,8%, cosa que va suposar 2,3 punts per damunt de l'enregistrada en 2020. El nombre de persones aturades en el sector agrari valencià en 2021 representa el 7,2% de les persones aturades en aquest sector a escala espanyola, i la taxa d'atur sectorial es va situar 1,7 punts per damunt de la taxa d'atur sectorial espanyola. Per altra banda, la taxa d'atur sectorial valenciana va superar en 3,9 punts la taxa d'atur total al País Valencià, donat el descens en 0,3 punts que aquesta última va experimentar durant 2021.

Una particularitat del mercat de treball del sector agrari valencià és que el 55% de les persones que cotitzen en el règim especial agrari de règim general són estrangeres. Això ha donat lloc a situacions de vulnerabilitat del personal per compte d'altri associades a manca de coneixement suficient de les llengües com també de la legislació vigent en matèria laboral i de prevenció de riscos laborals. Això s'ha posat de manifest en el sector citrícola valencià en les diverses campanyes d'inspecció de treball en què s'han detectat infraccions a la legislació vigent en matèria d'equipament ergonòmic als magatzems, manca de subministrament d'equipament de protecció individual (EPI) al camp, manca de formació en matèria de prevenció de riscos laborals, dificultats per accedir a les evaluacions ergonòmiques quan existeixen, així com pràctiques de cessió il·legal de personal i incompliment de la legislació laboral. Des de 2016 fins a març de 2022 s'han imposat 245 sancions que han afectat 244 empreses del sector citrícola valencià. D'aquestes 245 sancions, 229 han sigut greus i 20, molt greus, fonamentalment per motiu de cessió il·legal de personal i incompliment de la legislació en matèria laboral i de prevenció de riscos laborals.

Aquestes mancances en matèria d'ergonomia i prevenció de riscos laborals dona lloc a lesions per postures forçades i estàtiques, accidents per cops de branques als ulls, etc., que es tradueixen en baixes laborals. No obstant això, la inspecció de treball ha comprovat un descens dels accidents greus de 19 en 2020 a 14 en 2021, tot i que el nombre

cadena alimentaria. No obstante, cabe señalar que demandan el impulso y desarrollo completo de esta ley con el objetivo de que se lleguen a cubrir todos los eslabones de la cadena alimentaria con el fin de evitar desigualdades en la prohibición de ventas a pérdidas.

Situación laboral en el campo: sindicatos de clase, inspección

De acuerdo con la encuesta de población activa, la población activa en el sector agrario en el País Valenciano se situó en 64.200 personas en el año 2021, un 2,6 % de la población activa total valenciana. Esto implica un incremento en 4.200 personas respecto a la población activa agraria valenciana correspondiente en 2020.

En 2021 el número de personas empleadas en el sector agrario ascendió a 51.500, que representa el 2,5 % del total de personas empleadas en el País Valenciano, y supone un aumento del 4 % respecto al número de personas empleadas en el sector agrario en 2020. Este incremento duplica el crecimiento de las personas empleadas en el resto de los sectores productivos valencianos.

En 2021 el número de personas paradas en el sector agrario valenciano ascendió a 12.700, un 21,5 % más que en 2020, y corresponde al 3,3 % del total de personas paradas en el País Valenciano. La tasa de paro del sector se situó en el 19,8 %, lo que supuso 2,3 puntos por encima de la registrada en 2020. El número de personas paradas en el sector agrario valenciano en 2021 representa el 7,2 % de las personas paradas en este sector a escala española, y la tasa de paro sectorial se situó 1,7 puntos por encima de la tasa de paro sectorial española. Por otro lado, la tasa de paro sectorial valenciana superó en 3,9 puntos la tasa de paro total en el País Valenciano, dado el descenso en 0,3 puntos que esta última experimentó durante 2021.

Una particularidad del mercado de trabajo del sector agrario valenciano es que el 55 % de las personas que cotizan en el régimen especial agrario de régimen general son extranjeras. Esto ha dado lugar a situaciones de vulnerabilidad del personal por cuenta ajena asociadas a carencia de conocimiento suficiente de las lenguas como también de la legislación vigente en materia laboral y de prevención de riesgos laborales. Esto se ha puesto de manifiesto en el sector citrícola valenciano en las diversas campañas de inspección de trabajo en que se han detectado infracciones a la legislación vigente en materia de equipación ergonómica en los almacenes, carencia de suministro de equipación de protección individual (EPI) en el campo, carencia de formación en materia de prevención de riesgos laborales, dificultades para acceder a las evaluaciones ergonómicas cuando existen, así como prácticas de cesión ilegal de personal e incumplimiento de la legislación laboral. Desde 2016 hasta marzo de 2022 se han impuesto 245 sanciones que han afectado a 244 empresas del sector citrícola valenciano. De estas 245 sanciones, 229 han sido graves y 20, muy graves, fundamentalmente por motivo de cesión ilegal de personal e incumplimiento de la legislación en materia laboral y de prevención de riesgos laborales.

Estas carencias en materia de ergonomía y prevención de riesgos laborales da lugar a lesiones por posturas forzadas y estáticas, accidentes por golpes de ramas en los ojos, etc., que se traducen en bajas laborales. Sin embargo, la inspección de trabajo ha comprobado un descenso de los accidentes graves de 19 en 2020 a 14 en 2021, a pesar de

d'accidents mortals en aquest període s'ha mantingut en 5, després del pic de 9 enregistrat el 2019.

Encara que aquestes dades són encoratjadores, cal tenir en compte que en molts casos els accidents no es denuncien i, per tant, no consten com a accidents laborals; s'han donat casos de pressions per part de les empreses a les persones afectades per a no acudir a les mütues. Per altra banda, l'absència de reconeixement com a malalties laborals de diverses patologies associades als treballs de recollida, manipulació i envasament citrícoles (com el túnel carpia produït per l'ús repetitiu de les alicates, les hèrnies discals, lumbàlgies, tendinitis als braços, desgast ossi, esquinçons crònics, entre altres) fa que no s'hi comptabilitze l'afecció que pateixen les persones treballadores.

Un factor que ha contribuït a la precarització i desigualtat de la força de treball en el sector citrícola valencià és la contractació de personal a través d'empreses de treball temporal (ETT), opció regulada des de 1994. Això ha donat lloc a situacions de desigualtat flagrant com que en un mateix camp es troben fent la mateixa feina persones contractades com a fixes discontinuas de l'empresa que recull la fruta al costat de persones contractades a través d'una ETT, les quals reben un salari inferior en un 50% respecte dels primers o cotitzen molts menys dies dels quals realment han treballat. Així mateix, també s'ha detectat la presència de treballadors i treballadores d'altres comunitats autònombes on no hi ha conveni laboral de recol·lecció i que poden cobrar entre un 20 i un 30% menys per fer la mateixa feina. També, malgrat existir conveni sectorial de recol·lecció des de 2019 i conveni sectorial de manipulació i envasat en magatzems des de 2021, s'han conegut diversos casos en què les condicions retributives dels treballadors i les treballadores estaven per sota les fixades per aquests convenis, o la pràctica de la suma d'hores treballades per a la cotització, en lloc de cotitzar per dia de presència. Igualment, s'han donat casos d'incompliment dels convenis referits a conseqüència de l'absència de representants legals de les persones treballadores (RLT) o designació per part de l'empresari dels RLT per a aconseguir acords laborals d'empresa per sota de les condicions de conveni, aproveitant-se de persones migrades amb escassos coneixements lingüístics i legals per a defensar els seus drets, superació del nombre d'hores de treball màxim o mal funcionament de les borses dels torns per a treballar. Per contra, s'ha pogut comprovar que en aquelles empreses en què els RLT són triats pels treballadors i treballadores i existeix representació sindical, els drets laborals i d'informació de les persones treballadores es compleixen en major mesura.

L'elevada presència de persones migrades en la força de treball ha facilitat comportaments i actuacions mancades d'escrúpols per part d'ETT que han comès frau a la seguretat social, explotació i, fins i tot, substitució d'identitat, fent ús de la documentació d'una persona per a contractar-ne altres.

Pel que fa a la situació de les dones en el sector citrícola, hi ha una clara divisió dels rols laborals: les dones suposen el 90% del personal dels magatzems, mentre que se situen en el 2% del personal de recol·lecció. Així mateix, en el cas dels magatzems, els llocs de treball més qualificats o amb capacitat decisòria soLEN estar ocupats per homes. S'han reportat casos de maltractament a les dones treballadores

que el número de accidentes mortales en este periodo se ha mantenido en 5, tras el pico de 9 registrado en 2019.

Aunque estos datos son alentadores, hay que tener en cuenta que en muchos casos los accidentes no se denuncian y, por lo tanto, no constan como accidentes laborales; se han dado casos de presiones por parte de las empresas a las personas afectadas para no acudir a las mutuas. Por otro lado, la ausencia de reconocimiento como enfermedades laborales de varias patologías asociadas a los trabajos de recogida, manipulación y envasado citrícolas (como el túnel carpiano producido por el uso repetitivo de los alicates, las hernias discales, lumbalgias, tendinitis en los brazos, desgaste óseo, esguinces crónicos, entre otros) hace que no se contabilice la afección que sufren las personas trabajadoras.

Un factor que ha contribuido a la precarización y desigualdad de la fuerza de trabajo en el sector citrícola valenciano es la contratación de personal a través de empresas de trabajo temporal (ETT), opción regulada desde 1994. Ello ha dado lugar a situaciones de desigualdad flagrante como que en un mismo campo se encuentren haciendo el mismo trabajo personas contratadas como fijas discontinuas de la empresa que recoge la fruta junto a personas contratadas a través de una ETT, las cuales reciben un salario inferior en un 50% respecto de los primeros o cotizan muchos menos días de los que realmente han trabajado. Así mismo, también se ha detectado la presencia de trabajadores y trabajadoras de otras comunidades autónomas donde no hay convenio laboral de recolección y que pueden cobrar entre un 20 y un 30% menos por hacer el mismo trabajo. También, a pesar de existir convenio sectorial de recolección desde 2019 y convenio sectorial de manipulación y envasado en almacenes desde 2021, se han conocido varios casos en que las condiciones retributivas de los trabajadores y las trabajadoras estaban por debajo de las fijadas por estos convenios, o la práctica de la suma de horas trabajadas para la cotización, en lugar de cotizar por día de presencia. Igualmente, se han dado casos de incumplimiento de los convenios referidos a consecuencia de la ausencia de representantes legales de las personas trabajadoras (RLT) o designación por parte del empresario de los RLT para conseguir acuerdos laborales de empresa por debajo de las condiciones de convenio, aprovechándose de personas migradas con escasos conocimientos lingüísticos y legales para defender sus derechos, superación del número de horas de trabajo máximo o mal funcionamiento de las bolsas de los turnos para trabajar. Por el contrario, se ha podido comprobar que en aquellas empresas en que los RLT son elegidos por los trabajadores y trabajadoras y existe representación sindical, los derechos laborales y de información de las personas trabajadoras se cumplen en mayor medida.

La elevada presencia de personas migradas en la fuerza de trabajo ha facilitado comportamientos y actuaciones sin escrupulos por parte de ETT que han cometido fraude a la seguridad social, explotación y, incluso, sustitución de identidad, haciendo uso de la documentación de una persona para contratar a otras.

En cuanto a la situación de las mujeres en el sector citrícola, hay una clara división de los roles laborales: las mujeres suponen el 90% del personal de los almacenes, mientras que se sitúan en el 2% del personal de recolección. Así mismo, en el caso de los almacenes, los puestos de trabajo más cualificados o con capacidad decisoria suelen estar ocupados por hombres. Se han reportado casos de maltrato

en el camp o en magatzems per part dels seus superiors, en què els han proferit faltes de respecte, insultos i amenaces; o s'han establit limitacions que impedeixen que les dones puguen anar al bany quan ho necessiten. Tot això no sols atempta contra la legislació laboral i d'igualtat, sinó sobretot contra la dignitat, la salut física i mental i els drets humans de les dones.

Per a evitar tots aquests incompliments i aturar l'explotació laboral, cal desenvolupar els instruments legals necessaris per a detectar les persones físiques o jurídiques que fan servir ETT de forma recurrent per a infringir la normativa laboral, sobretot en l'àmbit de les contractacions, que no puguen obtenir ajudes ni subvencions públiques, ni tenir activitat mercantil pel que fa al sector de les empreses de treball temporal i de prestació de serveis, augmentar les sancions a les empreses contractants, limitar o prohibir la presència d'ETT, i realitzar els canvis legislatius necessaris per a fer prevaldre els convenis sectorials.

A més cal afavorir la participació dels treballadors i les treballadores en les diferents negociacions laborals en les diferents empreses, i millorar la seua formació pel que fa als drets que laborals que tenen, la seguretat laboral i els llocs de feina que ocupen.

També cal millorar significativament la dotació dels serveis d'inspecció laboral per a detectar els diferents incompliments, des de l'ús abusiu de contractacions incorrectes a treball irregular o manca d'EPI i adaptacions ergonòmiques dels llocs de treball, entre altres.

Les empreses contractants han de prendre consciència de la responsabilitat que tenen amb la seu plantilla i han de vetlar pels seus drets, siguen personal contractat directament o a través d'ETT.

A més, caldria valorar millores en les cobertures socials d'aquests tipus de treballs, ja que les persones eventuals del camp no percepren la prestació del subsidi per desocupació, perquè no està contemplat en la Llei 28/2011 quan es produeix la integració en el règim general de la seguretat social del règim especial agrari (actualment, SEA); per altra banda, els càlculs de les baixes per malaltia comú o accident són discriminatòries respecte a altres col·lectius.

4. Mercat i cadena alimentària

Mercat nacional i cadena alimentària

Com explica el professor José María García Álvarez-Coque, el sector citrícola és totalment asimètric en l'organització de l'oferta i la demanda i podem veure com actualment hi ha dues velocitats en la producció citrícola: d'una banda estan les finques pròpies dels comerços privats i els seus productors associats juntament amb les cooperatives amb energia i els seus socis; d'altra banda tenim les persones agricultores independents amb parcel·les minifundistes. Aquestes segones aniran desapareixent, malgrat que ara encara són majoria. Les noves parcel·les que aconseguisquen dimensió, seran més eficients, tindran menys costos i generaran ocupació de qualitat.

La Llei d'estructures agràries és un instrument jurídicament suficient amb les iniciatives de gestió en comú, els agents

a las mujeres trabajadoras en el campo o en almacenes por parte de sus superiores, en que les han proferido faltas de respeto, insultos y amenazas; o se han establecido limitaciones que impiden que las mujeres puedan ir al baño cuando lo necesitan. Todo ello no solo atenta contra la legislación laboral y de igualdad, sino sobre todo contra la dignidad, la salud física y mental y los derechos humanos de las mujeres.

Para evitar todos estos incumplimientos y parar la explotación laboral, hay que desarrollar los instrumentos legales necesarios para detectar a las personas físicas o jurídicas que usen ETT de forma recurrente para infringir la normativa laboral, sobre todo en el ámbito de las contrataciones, que no puedan obtener ayudas ni subvenciones públicas, ni tener actividad mercantil en cuanto al sector de las empresas de trabajo temporal y de prestación de servicios, aumentar las sanciones a las empresas contratantes, limitar o prohibir la presencia de ETT, y realizar los cambios legislativos necesarios para hacer prevalecer los convenios sectoriales.

Además hay que favorecer la participación de los trabajadores y las trabajadoras en las diferentes negociaciones laborales en las diferentes empresas, y mejorar su formación en cuanto a los derechos que laborales que les asisten, la seguridad laboral y los lugares de trabajo que ocupan.

También hay que mejorar significativamente la dotación de los servicios de inspección laboral para detectar los diferentes incumplimientos, desde el uso abusivo de contrataciones incorrectas a trabajo irregular o carencia de EPI y adaptaciones ergonómicas de los puestos de trabajo, entre otros.

Las empresas contratantes deben tomar conciencia de la responsabilidad que tienen con su plantilla y deben velar por sus derechos, sean personal contratado directamente o a través de ETT.

Además, habría que valorar mejoras en las coberturas sociales de estos tipos de trabajos, puesto que las personas eventuales del campo no perciben la prestación del subsidio por desempleo, porque no está contemplado en la Ley 28/2011 cuando se produce la integración en el régimen general de la seguridad social del régimen especial agrario (actualmente, SEA); por otro lado, los cálculos de las bajas por enfermedad común o accidente son discriminatorias respecto a otros colectivos.

4. Mercado y cadena alimentaria

Mercado nacional y cadena alimentaria

Como explica el profesor José María García Álvarez-Coque, el sector citrícola es totalmente asimétrico en la organización de la oferta y la demanda y podemos ver cómo actualmente hay dos velocidades en la producción citrícola: por un lado están las fincas propias de los comercios privados y sus productores asociados junto con las cooperativas con energía y sus socios; por otro lado tenemos a las personas agricultoras independientes con parcelas minifundistas. Estas segundas irán desapareciendo, a pesar de que ahora todavía son mayoría. Las nuevas parcelas que consigan dimensión, serán más eficientes, tendrán menos costes y generarán ocupación de calidad.

La Ley de estructuras agrarias es un instrumento jurídicamente suficiente con las iniciativas de gestión en común,

dinamitzadors, la xarxa de terres, etc., per al minifundi. El problema el tenim que no és possible legislar sobre mentalitats. Aquest canvi radical l'ha de liderar el sector i no cal esperar miracles de la política. No tant parlar dels problemes externs i més dirigir la mirada cap als internos. Cal no oblidar que tenim un gran avantatge sobre els cítrics que venen d'ultramar i és que és molt fàcil demostrar que la nostra citricultura és pràcticament sostenible *per se*. Però cal estudiar-ho, explicar-ho, demostrar-ho i, sobretot, publicitar-ho.

Per la seua banda, Tomás García Azcárate era contundent afirmando que l'agricultor individual no associat confrontat amb la globalitat del mercat no té futur si no s'organitza associant-se correctament. Si les persones agricultores no s'uneixen, al final se les menjaran els grans. La persona productora del segle xxi ha de saber quan produceix el que vendrà i a qui li'l vendrà, com arribarà al mercat el que produceix, no pot esperar en el bar que vinguen a comprar-li'l. Així mateix, va dir que no hi ha alternativa a les OPFH, que en aquests moments les ideals són les cooperativas, però també es poden organitzar al voltant de les SAT. Els xicotets productors individuals confrontats a tots els reptes de coordinació, organització de productors, agricultura 3.0, no podrán seguir la carrera per la qualitat que assegurará el futur. Han d'estar integrats en una organització superior amb contractes homologats, i en aquest sentit les cooperatives i les SAT són decisives per a assegurar un futur.

Segons els representants del món cooperatiu, s'ha d'augmentar la dimensió perquè els comerciants són cada vegada més grans, arribar a nous mercats, innovar en processos productius, millorar en la capacitat professional dels directius, incrementar la qualitat, invertir en promoció, reduir els costos fixos, millorar la liquidació als socis. Cal definir un mapa varietal així com importants plans de formació per a les persones llauradores, les personnes rectores, i per a totes les personnes que estiguin al voltant de les cooperatives.

La gran distribució juga un paper central, tant en la comercialització com en la definició del preu de venda dels productes del sector primari en general i dels cítrics en particular. Una queixa freqüent de les personnes productores és que, segons elles, el preu es fabrica de dalt cap a baix, i són els xicotets productors i les xicotetes productores les que més perden. Inclus les que no arriben a cobrir els costos de producció.

Segons la monografia 119, «Demanda, canales de distribución, oportunidades de mercado y propuestas de actuación para los cítricos españoles», del document *Una hoja de ruta para la citricultura valenciana*, la compra de taronges en 2017-2018 continuava concentrant-se en els supermercats i autoserveis (33,7%), així com en les botigues tradicionals (32,9%), amb més del 60 % del volum de vendes de taronges. Aquesta concentració en la gran distribució, unida als canvis en els hàbits de compra dels consumidors, a la conveniència que suposen la ubicació i els serveis en els punts de venda, i al comerç en línia, entre altres factors, ha tingut com a conseqüència el declivi en el nombre de botigues tradicionals i especialitzades en el sector de l'alimentació i dels productes envasats, com ara carnisseries, pescaderies, panaderies i drogueries. No obstant això, en el cas de la fruita fresca i les hortalisses, almenys a Espanya, no sembla haver ocorregut el mateix, sinó tot el contrari:

los agentes dinamizadores, la red de tierras, etc., para el minifundio. El problema lo tenemos en que no es posible legislar sobre mentalidades. Este cambio radical lo debe liderar el sector y no hay que esperar milagros de la política. No tanto hablar de los problemas externos y más dirigir la mirada hacia los internos. Hace falta no olvidar que tenemos una gran ventaja sobre los cítricos que vienen de ultramar y es que es muy fácil demostrar que nuestra citricultura es prácticamente sostenible *per se*. Pero hay que estudiarlo, explicarlo, demostrarlo y, sobre todo, publicitarlo.

Por su parte, Tomás García Azcárate era contundente afirmando que el agricultor individual no asociado confrontado con la globalidad del mercado no tiene futuro si no se organiza asociándose correctamente. Si las personas agrícolas no se unen, al final se las comerán los grandes. La persona productora del siglo xxi debe saber cuándo produce lo que venderá y a quién se lo venderá, cómo llegará al mercado lo que produce, no puede esperar en el bar a que vengan a comprárselo. Así mismo, dijo que no hay alternativa a las OPFH, que en estos momentos las ideales son las cooperativas, pero también se pueden organizar alrededor de las SAT. Los pequeños productores individuales confrontados a todos los retos de coordinación, organización de productores, agricultura 3.0, no podrán seguir la carrera por la calidad que asegurará el futuro. Deben estar integrados en una organización superior con contratos homologados, y en este sentido las cooperativas y las SAT son decisivas para asegurar un futuro.

Según los representantes del mundo cooperativo, se debe aumentar la dimensión porque los comerciantes son cada vez más grandes, llegar a nuevos mercados, innovar en procesos productivos, mejorar en la capacidad profesional de los directivos, incrementar la calidad, invertir en promoción, reducir los costes fijos, mejorar la liquidación a los socios. Hay que definir un mapa varietal así como importantes planes de formación para las personas labradoras, las personas rectoras, y para todas las personas que estén alrededor de las cooperativas.

La gran distribución juega un papel central, tanto en la comercialización como en la definición del precio de venta de los productos del sector primario en general y de los cítricos en particular. Una queja frecuente de las personas productoras es que, según ellas, el precio se fabrica de arriba hacia abajo, y son los pequeños productores y las pequeñas productoras las que más pierden. Incluso las que no llegan a cubrir los costes de producción.

Según la monografía 119, «Demanda, canales de distribución, oportunidades de mercado y propuestas de actuación para los cítricos españoles», del documento *Una hoja de ruta para la citricultura valenciana*, la compra de naranjas en 2017-2018 continuaba concentrándose en los supermercados y autoservicios (33,7%), así como en las tiendas tradicionales (32,9%), con más del 60 % del volumen de ventas de naranjas. Esta concentración en la gran distribución, unida a los cambios en los hábitos de compra de los consumidores, a la conveniencia que suponen la ubicación y los servicios en los puntos de venta, y al comercio en línea, entre otros factores, ha tenido como consecuencia el declive en el número de tiendas tradicionales y especializadas en el sector de la alimentación y de los productos envasados, como por ejemplo carnicerías, pescaderías, panaderías y droguerías. Sin embargo, en el caso de la fruta fresca y las hortalizas, al menos en España, no parece haber ocurrido lo mismo, sino

proliferació i increment dels establiments especialitzats en fruita i verdura, independents i/o organitzats en xarxes d'aprovisionament i venda, si bé els supermercats i hipermercats continuen sent els que aglutinen major quota de mercat.

La recent modificació de la Llei 16/2021, de mesures per millorar el funcionament de la cadena alimentària, ha sigut abordada al llarg de la comissió per part de moltes persones compareixents, amb discrepàncies sobre la seu capacitat d'accio, però en termes generals hi havia un reconeixement de les possibilitats que s'obrin amb figures legals com la venda a pèrdues i la venda a resultes. Una de les conseqüències positives d'aquesta modificació de llei és la recent creació de l'Agència d'Informació i Control Alimentari de la Comunitat Valenciana, la qual podrà actuar davant determinades pràctiques comercials abusives, com les compravendes a resultes, tan habituals en el sector cítricola i que tant afecta els productors. S'ha d'aconseguir que la llei de la cadena alimentària es complísca, encara que algunes persones reconeixen com a gran dificultat el càlcul dels costos de producció, complicat d'aplicar perquè les persones agricultores, i menys les minifundistes, no porten comptabilitat de costos i no els saben. Un altre repte serà el control de la venda a pèrdues i el desenvolupament complet de la llei.

Algunes persones compareixents varen afirmar que si la cadena està afeblida i el sector dividit, cada peça de la baula intenta comprar més barat. No hi ha alternativa a l'organització dels productors, per a crear valor primer i perquè els productors es puguen defensar. Es necessita una OP o una relació estable amb un negoci privat. No és qüestió dels uns contra els altres, sinó de construir relacions estables i de futur.

Un altre problema freqüent que es dona en les campanyes cítricoles és el de les pràctiques abusives, que resulten en pèrdues molt quantioses per a les persones llauradores per cobraments no pactats, posar traves a l'hora de pagar, retards en la recollida de la fruita, rebutjos no pactats, pagament de corretatge: càrrega per al productor perquè el corredor no és neutral i defensa exclusivament el comerciant; és un 3% i recau sempre en l'agricultor, pagaments a més de 30 dies. De fet els corredors són agricultors a sou dels comerços que cobren de l'agricultor, però quan un agricultor crea problemes, la majoria de les vegades per exigir els pactes, li fan una creu i, entre els comerços que aquest corredor porta més la seua relació amb altres corredors, ja no li compren.

Un acord interprofessional que garantís que els productes esquen en condicions òptimes és un requisit *sine qua non* per al futur, en col·laboració amb l'administració que ha de fer cumplir la norma. Necessitem aconseguir la qualitat en varietat primerenques que puga competir amb les varietats tardanes. És el que passa amb les varietats dels clubs, però ha de ser rendible. El control dels productes immadurs que s'envien al mercat hauria de ser una prioritat, ja que coincideixen en el mercat amb les varietats tardanes de l'hemisferi sud. Tots els països han allargat les seues campanyes i ara són de quasi nou mesos en els dos hemisferis, amb la qual cosa és complicat que no hi haja encreuaments al principi i al final.

Els contractes de compra en cítrics són importants i haurien de ser obligatoris. Però, han de ser específics per a cítrics

todo lo contrario: proliferación e incremento de los establecimientos especializados en fruta y verdura, independientes y/u organizados en redes de aprovisionamiento y venta, si bien los supermercados e hipermercados continúan siendo los que aglutinan mayor cuota de mercado.

La reciente modificación de la Ley 16/2021, de medidas para mejorar el funcionamiento de la cadena alimentaria, ha sido abordada a lo largo de la comisión por parte de muchas personas comparecientes, con discrepancias sobre su capacidad de acción, pero en términos generales había un reconocimiento de las posibilidades que se abren con figuras legales como la venta a pérdidas y la venta a resultas. Una de las consecuencias positivas de esta modificación de ley es la reciente creación de la Agencia de Información y Control Alimentario de la Comunitat Valenciana, la cual podrá actuar ante determinadas prácticas comerciales abusivas, como las compraventas a resultas, tan habituales en el sector cítricola y que tanto afecta a los productores. Se debe conseguir que la ley de la cadena alimentaria se cumpla, aunque algunas personas reconocen como gran dificultad el cálculo de los costes de producción, complicado de aplicar porque las personas agricultoras, y menos las minifundistas, no llevan contabilidad de costes y no los saben. Otro reto será el control de la venta a pérdidas y el desarrollo completo de la ley.

Algunas personas comparecientes afirmaron que si la cadena está debilitada y el sector dividido, cada pieza del eslabón intenta comprar más barato. No hay alternativa a la organización de los productores, para crear valor primero y para que los productores se puedan defender. Se necesita una OP o una relación estable con un negocio privado. No es cuestión de unos contra otros, sino de construir relaciones estables y de futuro.

Otro problema frecuente que se da en las campañas cítricoles es el de las prácticas abusivas, que resultan en pérdidas muy cuantiosas para las personas labradoras por cobros no pactados, poner trabas a la hora de pagar, retrasos en la recolección de la fruta, destrozos no pactados, pago de corretaje: carga para el productor porque el corredor no es neutral y defiende exclusivamente al comerciante; es un 3% y recae siempre en el agricultor, pagos a más de 30 días. De hecho los corredores son agricultores a sueldo de los comercios que cobran del agricultor, pero cuando un agricultor crea problemas, la mayoría de las veces por exigir los pactos, le hacen una cruz y, entre los comercios que este corredor lleva más su relación con otros corredores, ya no le compran.

Un acuerdo interprofesional que garantice que los productos salgan en condiciones óptimas es un requisito *sine qua non* para el futuro, en colaboración con la administración que debe hacer cumplir la norma. Necesitamos conseguir la calidad en variedad tempranas que pueda competir con las variedades tardías. Es lo que pasa con las variedades de los clubes, pero debe ser rentable. El control de los productos inmaduros que se envían al mercado tendría que ser una prioridad, puesto que coinciden en el mercado con las variedades tardías del hemisferio sur. Todos los países han alargado sus campañas y ahora son de casi nueve meses en los dos hemisferios, con lo cual es complicado que no haya cruces al principio y al final.

Los contratos de compra en cítricos son importantes y deberían ser obligatorios. Pero, deben ser específicos para

cobrint tots els detalls de dates, qualitats, etc. Hui dia, quan han desaparegut més de 400 exportadors privats en vint-i-cinc anys, recordar el valor del contracte virtual històric pel qual dues persones s'estrenyien les mans és una utopia. En aquests moments els actuals comercialitzadors són tan grans que ja no existeix una relació directa amb el productor. La relació del productor és amb un corredor del poble, que coneix el corredor de zona que és amic del cap de compres del comerç final. És inconcebible que un sector funcione hui sense contractes per escrit. El sector ha de tenir la maduresa necessària per a posar-se d'acord en el text model d'aquests contractes.

Les liquidacions d'algunes cooperatives poden ser inferiors als preus de compra perquè les cooperatives són empreses i, de la mateixa forma que han desaparegut 400 empreses privades de cítrics, també ha succeït amb 80 cooperatives, en la mateixa proporció. La grandària és decisiva en aquests moments i, encara que a vegades el xicotet és bonic, sols magatzems operativament eficients i amb calendaris complets tindran futur, privats o cooperatives.

Comerciants

Dels quatre representants del comerç que va convidar la comissió, sols hi varen compareixer Jorge Cañamás, del Grup Cañamás Hermanos, i Guillermo Antelo Miguel-Mencheta, de Naranjas Che. El grup Martinavarro i Frutas Tono varen excusar la seua presència. Una absència que varem lamentar, donat que Martinavarro és el primer operador de cítrics del món i Frutas Tono, un bon representant d'una empresa familiar de grandària mitjana.

Tot i que els dos són grups familiars, aquests representants del sector del comerç citrícola pertanyen a dos estratègies de venda molt diferents, donat que Cañamás Hermanos és un dels grups líders de la citricultura valenciana creat en 1929 a Oliva (València) amb un marcat esperit productor i que té una marca pròpia, Le Gamin, que ven a tota Europa, mentre Naranjas Che ven totes les seues taronges ecològiques produïdes a Sagunt per internet.

Jorge Cañamás Mauri va relatar la interessant història de la seua família, que resumeix bé la història de la citricultura valenciana: varen començar en 1929-1960 com a agricultors amb propietats minifundistes que també compraven gènere a altres i es varen convertir en exportadors, especialment a França. Al 1968, la segona/tercera generació va considerar que el minifundi no tenia futur, i per això compren la primera finca a Picassent de 315 fanecades, la transformen i planten varietats modernes. A partir d'aquest moment ja no han parat d'invertir en producció pròpia. Actualment tenen 9 finques pròpies a la Comunitat Valenciana (Picassent, 36,60 hectàrees; Canals, 11,34 hectàrees; Onda, 84,73 hectàrees; l'Alcúdia, 11,02 hectàrees; la Safor, 31,03 hectàrees; Alzira, 21,26 hectàrees; Carcaixent, 11,26 hectàrees; Bétera i el Reialenc, 454 hectàrees; per un total de 700 hectàrees (8.800 fanecades valencianas). A Andalusia tenen 1.800 hectàrees en 9 finques. Produeixen de 65.000 a 80.000 tones de cítrics propis, que és el 65/80 % del que comercialitzen.

Afirma ser una de les poques empreses que porten comptabilitat analítica dels costos de cultiu i són conscients dels enormes costos del minifundi davant la producció realizada per ells, amb el mateix efecte, però amb una industrialització

cítricos cubriendo todos los detalles de fechas, calidades, etc. Hoy en día, cuando han desaparecido más de 400 exportadores privados en veinticinco años, recordar el valor del contrato virtual histórico por el que dos personas se estrechaban las manos es una utopía. En estos momentos los actuales comercializadores son tan grandes que ya no existe una relación directa con el productor. La relación del productor es con un corredor del pueblo, que conoce el corredor de zona que es amigo del jefe de compras del comercio final. Es inconcebible que un sector funcione hoy sin contratos por escrito. El sector debe tener la madurez necesaria para ponerse de acuerdo en el texto modelo de estos contratos.

Las liquidaciones de algunas cooperativas pueden ser inferiores a los precios de compra porque las cooperativas son empresas y, de la misma forma que han desaparecido 400 empresas privadas de cítricos, también ha sucedido con 80 cooperativas, en la misma proporción. El tamaño es decisivo en estos momentos y, aunque a veces el pequeño es bonito, solo almacenes operativamente eficientes y con calendarios completos tendrán futuro, privados o cooperativas.

Comerciantes

De los cuatro representantes del comercio que invitó la comisión, solo comparecieron Jorge Cañamás, del Grupo Cañamás Hermanos, y Guillermo Antelo Miguel-Mencheta, de Naranjas Che. El grupo Martinavarro y Frutas Tono excusaron su presencia. Una ausencia que lamentamos, dado que Martinavarro es el primer operador de cítricos del mundo y Frutas Tono, un buen representante de una empresa familiar de tamaño mediano.

A pesar de que los dos son grupos familiares, estos representantes del sector del comercio citrícola pertenecen a dos estrategias de venta muy diferentes, dado que Cañamás Hermanos es uno de los grupos líderes de la citricultura valenciana creado en 1929 en Oliva (Valencia) con un marcado espíritu productor y que tiene una marca propia, Le Gamin, que vende a toda Europa, mientras Naranjas Che vende todas sus naranjas ecológicas producidas en Sagunto por internet.

Jorge Cañamás Mauri relató la interesante historia de su familia, que resume bien la historia de la citricultura valenciana: empezaron en 1929-1960 como agricultores con propiedades minifundistas que también compraban género a otros y se convirtieron en exportadores, especialmente en Francia. En 1968, la segunda/tercera generación consideró que el minifundio no tenía futuro, y por eso compran la primera finca en Picassent de 315 fanegadas, la transforman y plantan variedades modernas. A partir de este momento ya no han parado de invertir en producción propia. Actualmente tienen 9 fincas propias en la Comunitat Valenciana (Picassent, 36,60 hectáreas; Canals, 11,34 hectáreas; Onda, 84,73 hectáreas; l'Alcúdia, 11,02 hectáreas; la Safor, 31,03 hectáreas; Alzira, 21,26 hectáreas; Carcaixent, 11,26 hectáreas; Bétera y El Reialenc, 454 hectáreas; por un total de 700 hectáreas (8.800 fanegadas valencianas). En Andalucía tienen 1.800 hectáreas en 9 fincas. Producen de 65.000 a 80.000 toneladas de cítricos propios, que es el 65/80 % de lo que comercializan.

Afirma ser una de las pocas empresas que llevan contabilidad analítica de los costes de cultivo y son conscientes de los enormes costos del minifundi ante la producción realizada por ellos, con el mismo efecto, pero con una

portada al màxim per a reduir costos, que necessita certa dimensió. Així mateix, va parlar de la dicotomia de l'Espanya citrícola, entre la Comunitat Valenciana a uns costos i la resta a altres costos molt menors, i va reconèixer el paper tan important de la comissió.

Cañamás va reconèixer que la citricultura és un negoci madur, que a partir de l'entrada a la Unió Europea (de la qual cosa va donar les gràcies pel que suposa aquest gran mercat a la nostra disposició), va haver d'acceptar les normes de Brussel·les d'importació i allí ens han menystingut per convertir l'agricultura del Mediterrani en el boc expiatori en qualsevol negociació o en molts conflictes. Deia que des de fa trenta anys ens piquen a favor dels països que produeixen a menor cost, en condicions de quasi esclavitud dels treballadors i amb normes de sostenibilitat per davall de les que se'n exigeix a Europa.

També va declarar que aquest sector ha tingut moltes crisis i les va anar superant perquè eren conjunturals, però que ara estem davant una crisi estructural, el minifundi, i no té fàcil solució per ser un problema de mentalitats. La principal solució política és l'increment de control en els ports i l'aplicació immediata de les normes davant els casos de residus prohibits.

Així mateix, va reconèixer que la llei de la cadena pot ser bona, però s'ha centrat en els costos de producció i això no funciona, perquè els agricultors, i menys els minifundistes, no porten comptabilitat de costos i no els saben.

Respecte al problema de les plagues va afirmar que és el minifundi, perquè és impossible una estratègia de control de plagues en una zona de 1.000 fanecades amb 200 propietaris: 50 ho faran bé, 50 simplement ho tenen abandonat i 100 faran el que els diguen en el bar, amb la qual cosa és impossible controlar les plagues.

Va avançar com a possible solució per part de l'administració la de subvencionar 15.000 hectàrees d'avocat i 15.000 hectàrees de kiwis, per a baixar les 150.000 de cítrics a 120.000, amb la qual cosa és probable que es rebaixen part de les tensions comercials que vivim. També va proposar ressuscitar els bancs de terra, que els ajuntaments començaren a comprar terres abandonades que, molt probablement, quan es feren parcel·les més grans, serien vendibles a operadors que les posarien en marxa. Més de la meitat dels actuals jubilats que les mantenen en pocs anys les abandonaran i llavors serà un problema mediambiental per als ajuntaments. Finalment va afirmar que els fons d'inversió són benvinguts mentre juguen amb les mateixes cartes que la resta, que no venguen a pèrdues. Que es desenvolupa tota la llei de la cadena, que no s'ature en la primera baula. No que obligue sols a la part del comerç i no obligue a cada actor.

Naranjas Che, representada per Guillermo Antelo, és una empresa familiar micropyme que viu de la citricultura, encara que reconeixen que no és fàcil. Diferencien dos models de producció, un que respon a una economia d'escala, d'una part, i l'altra que es basa en la diferenciació, on el que es ven és un servei, donant un valor afegit. Hi ha molt de minifundi que dificulta el model productiu a costos de producció barats davant d'una Andalusia que produeix un 20-30% més barat que nosaltres.

industrialización llevada al máximo para reducir costes, que necesita cierta dimensión. Así mismo, habló de la dicotomía de la España citrícola, entre la Comunitat Valenciana a unos costes y el resto a otros costes muy menores, y reconoció el papel tan importante de la comisión.

Cañamás reconoció que la citricultura es un negocio maduro, que a partir de la entrada en la Unión Europea (de lo que dio las gracias por lo que supone este gran mercado a nuestra disposición), tuvo que aceptar las normas de Bruselas de importación y allí nos han ninguneado para convertir la agricultura del Mediterráneo en el chivo expiatorio en cualquier negociación o en muchos conflictos. Decía que desde hace treinta años nos pican a favor de los países que producen a menor coste, en condiciones de casi esclavitud de los trabajadores y con normas de sostenibilidad por debajo de las que se nos exige en Europa.

También declaró que este sector ha tenido muchas crisis y las fue superando porque eran coyunturales, pero que ahora estamos ante una crisis estructural, el minifundio, y no tiene fácil solución por ser un problema de mentalidades. La principal solución política es el incremento de control en los puertos y la aplicación inmediata de las normas ante los casos de residuos prohibidos.

Así mismo, reconoció que la ley de la cadena puede ser buena, pero se ha centrado en los costes de producción y esto no funciona, porque los agricultores, y menos los minifundistas, no llevan contabilidad de costes y no los saben.

Respecto al problema de las plagas afirmó que es el minifundio, porque es imposible una estrategia de control de plagas en una zona de 1.000 fanegadas con 200 propietarios: 50 lo harán bien, 50 simplemente lo tienen abandonado y 100 harán lo que les digan en el bar, con lo cual es imposible controlar las plagas.

Avanzó como posible solución por parte de la administración la de subvencionar 15.000 hectáreas de aguacate y 15.000 hectáreas de kiwis, para bajar las 150.000 de cítricos a 120.000, con lo cual es probable que se rebajen parte de las tensiones comerciales que vivimos. También propuso resucitar los bancos de tierra, que los ayuntamientos empezaron a comprar tierras abandonadas que, muy probablemente, cuando se hicieran parcelas más grandes, serían vendibles a operadores que las pondrán en marcha. Más de la mitad de los actuales jubilados que las mantienen en pocos años las abandonarán y entonces será un problema medioambiental para los ayuntamientos. Finalmente afirmó que los fondos de inversión son bienvenidos mientras jueguen con las mismas cartas que el resto, que no vendan a pérdidas. Que se desarrolle toda la ley de la cadena, que no se pare en el primer eslabón. No que obligue solo a la parte del comercio y no obligue a cada actor.

Naranjas Che, representada por Guillermo Antelo, es una empresa familiar micropyme que vive de la citricultura, aunque reconocen que no es fácil. Diferencian dos modelos de producción, uno que responde a una economía de escala, de una parte, y el otro que se basa en la diferenciación, donde lo que se vende es un servicio, dando un valor añadido. Hay mucho minifundio que dificulta el modelo productivo a costos de producción baratos ante una Andalucía que produce un 20-30% más barato que nosotros.

La seua experiència els porta a conculoure que l'alternativa a produir barat, en grans volums i amb finques tecnificades, és donar valor afegit a través de denominacions d'origen, portes obertes, agricultura ecològica, de la porta a la taula o qualsevol altra estratègia de diferenciació, però cal explicar-ho, perquè si no les sabem vendre, la gent no sap si és d'Andalusia, de València o del Marroc.

Constaten la situació complicada en la que es troben les persones agricultores respecte als productes de fora d'Europa, donat que la nostra legislació és la més exigent en seguretat laboral, en fitosanitaris, etc., del món. Per això conclou que el problema no és competir, sinó no poder fer-ho en igualtat de condicions.

La seua història comença amb els horts familiars que l'any 2000 perdien diners i varen estar a punt de tancar. A partir d'aquest moment aposten per la diferenciació en agricultura ecològica. A poc a poc varen anar reconvertint-se, i a mesura que creixien els arbres creixien els clients. Venen per internet taronges ecològiques, però cada vegada venen de particulars a botigues, després a algun distribuïdor, i ara a algun distribuïdor europeu. També compren a tercets un 50% de la fruita. Venen la meitat al nord d'Espanya i l'altra meitat al nord d'Europa i aconsellen al sector a centrar-se en aquests canals de comercialització.

Com a exemple d'èxit en la comercialització, menciona els italians i afirma que són millors que nosaltres en màrqueting agroalimentari. Vas a Europa i, l'oli o els cítrics, són molt més valorats els italians que els nostres. Nosaltres no ho sabem transmetre.

Així mateix, conclouen que la producció ha d'anar per força associada a la comercialització. Els agricultors xicotets i a temps parcial o s'involucren en la comercialització o estan condemnats. S'ha d'apostar perquè li donen un valor afegit o no tenen res a fer. Caldria eliminar intermediaris, encara que no tothom pot fer-ho, i tenir una gamma alta d'oferta varietal.

Varen començar amb 200 fanecades i ara en tenen 800, en propietat i en lloguer. Alguns horts li's cedeixen gratis perquè els propietaris no volen saber res del camp. Hui hi ha molta terra per preus molt barats, màxim 50 euros per fanecada/any. Sí que es pot accedir a la terra. Respecte a les varietats: un poc de totes: vasol, oronules, fins a ortanique. En taronges, des de navelina fins a valencia. L'HBL li fa molta por. I quant al cost de la paqueteria, explica que la paquetería representa un cost molt elevat, per damunt dels 45-50 céntims/quilo. A Europa entre 1 i 2 euros/quilo a la porta de casa.

Mercat internacional i lliure mercat

Tenint en compte que són vuit grans distribuïdores les que dirigeixen la política d'importació de tercers països a escala europea, és comprensible que els interessos que mouen el mercat europeu i els acords internacionals no són els dels productors europeus, i en concret els del sector citrícola valencià.

Un dels problemes als quals s'enfronta la citricultura valenciana és que la política comercial internacional és asimètrica.

Su experiencia les lleva a concluir que la alternativa a producir barato, en grandes volúmenes y con fincas tecnificadas, es dar valor añadido a través de denominaciones de origen, puertas abiertas, agricultura ecológica, de la puerta a la mesa o cualquier otra estrategia de diferenciación, pero hay que explicarlo, porque si no las sabemos vender, la gente no sabe si es de Andalucía, de València o del Marruecos.

Constatan la situación complicada en la que se encuentran las personas agricultoras respecto a los productos de fuera de Europa, dado que nuestra legislación es la más exigente en seguridad laboral, en fitosanitarios, etc., del mundo. Por ello concluye que el problema no es competir, sino no poder hacerlo en igualdad de condiciones.

Su historia empieza con los huertos familiares que en 2000 perdían dinero y estuvieron a punto de cerrar. A partir de este momento apuestan por la diferenciación en agricultura ecológica. Lentamente fueron reconvirtiéndose, y a medida que crecían los árboles crecían los clientes. Venden por internet naranjas ecológicas, pero cada vez venden de particulares a tiendas, después a algún distribuidor, y ahora a algún distribuidor europeo. También compran a terceros un 50% de la fruta. Venden la mitad en el norte de España y la otra mitad en el norte de Europa y aconsejan al sector a centrarse en estos canales de comercialización.

Como ejemplo de éxito en la comercialización, menciona a los italianos y afirma que son mejores que nosotros en marketing agroalimentario. Vas a Europa y, el aceite o los cítricos, son mucho más valorados los italianos que los nuestros. Nosotros no lo sabemos transmitir.

Así mismo, concluyen que la producción debe ir por fuerza asociada a la comercialización. Los agricultores pequeños y a tiempo parcial o se involucran en la comercialización o están condenados. Se debe apostar porque le den un valor añadido o no tienen nada que hacer. Habría que eliminar intermediarios, aunque no todo el mundo puede hacerlo, y tener una gama alta de oferta varietal.

Empezaron con 200 fanegadas y ahora tienen 800, en propiedad y en alquiler. Algunos huertos se los ceden gratis porque los propietarios no quieren saber nada del campo. Hoy hay mucha tierra por precios muy baratos, máximo 50 euros por fanegada/año. Sí que se puede acceder a la tierra. Respecto a las variedades: un poco de todas: vasol, oronules, hasta ortanique. En naranjas, desde navelina hasta valencia. El HBL le da mucho miedo. Y en cuanto al coste de la paquetería, explica que la paquetería representa un coste muy elevado, por encima de los 45-50 céntimos/kilo. En Europa entre 1 y 2 euros/kilo a la puerta de casa.

Mercado internacional y libre mercado

Teniendo en cuenta que son ocho grandes distribuidoras las que dirigen la política de importación de terceros países a escala europea, es comprensible que los intereses que mueven el mercado europeo y los acuerdos internacionales no son los de los productores europeos, y en concreto los del sector citrícola valenciano.

Uno de los problemas a los cuales se enfrenta la citricultura valenciana es que la política comercial internacional es

Per una banda, l'entrada de productes agraris i matèries primeres en el mercat europeu procedent de tercers països està regulada a través de tractats comercials internacionals negociats per la Unió Europea en el seu conjunt amb els tercers països. Generalment, aquests tractats comercials estan concebuts per a facilitar les exportacions de productes industrials i serveis amb alt valor afegit cap als tercers països, a canvi de permetre i facilitar l'entrada en el mercat europeu de productes agraris i matèries primeres mitjançant reducció o eliminació d'aranzels o altres mesures preferents —com la no exigència de garanties o tractaments ambientals o sanitàries a les quals sí que estan subjectes les exportacions agràries europees— a altres mercats internacionals. Per altra banda, les exportacions de productes agraris europeus a tercers països s'han de negociar individualment des de cada país membre amb el país de destí, el qual estableix els protocols i les condicions d'importació que considere més oportuns; generalment, com ja comentaven abans, són molt més exigeents que aquelles que estableix la Unió Europea per a la importació d'aquests tipus de productes des de tercers països.

A més, cal assenyalar que la Unió Europea té els estàndards de qualitat i laborals més elevats pel que fa a la producció agrícola, cosa que encara dificulta més la competència entre els nostres productes i els vinguts de fora.

Actualment hi ha aranzels residuals per a les taronges procedents de Sud-àfrica, mentre que dels acords euro-mediterranis amb Egipte, Tunísia i el Marroc, no queden aranzels, ni mai se'ls ha imposat un equivalent arancelari amb els preus d'entrada. En el cas de Turquia tenim una unió duanera i també entren amb dret arancelari zero. En el cas de l'accord amb els estats d'Àfrica del Sud, en mandarines ja hi havia dret zero, i per a la taronja, des de 2016 tenen dret zero des del 1 de juny fins el 30 de novembre (fins a aquell moment acabava el 15 d'octubre); un aranel del 16% que es redueix progressivament fins a eliminar-lo totalment el 2025. Per tant, s'espera un augment de la importació de taronja de Sud-àfrica, almenys fins al 2025, cada vegada en millors condicions de preu.

Amb aquest escenari, i sent el mercat de la Unió Europea el més atractiu del món, tothom vol venir ací. Però abans hi havia unes barreres i una organització comuna dels mercats (OCM) de fruites i hortalisses que estava molt ben dissenyada, amb una ajuda interna que elevava el preu dels productes europeus respecte al preu mundial i, al mateix temps, hi havia una barrera a la importació que impedia que el producte que venia de fora caiguera per baix d'aquest preu intern. Hi havia també unes subvencions a l'exportació que compensaven la diferència entre el preu intern més elevat i el preu mundial, per a que fora atractiu exportar. Tot això, amb l'accord del GATT del 1994 (hui Organització Mundial de Comerç), va desaparèixer, amb la qual cosa tenim un mercat absolutament obert, al qual poden venir gent de fora a vendre a partir de condicions totalment diferents de les que s'imposen als europeus.

Cal tenir en compte que el tractat de lliure comerç de Mercosud, està a l'espera de ser ratificat per la Unió Europea, i que suposaria una nova amenaça per a les nostres produccions, ja que es planteja la liberalització de les exportacions brasileres de suc de taronja, la qual cosa provocaria la desestabilització dels preus d'aquest producte en la Unió Europea, que s'estendria al mercat de taronja

asimètrica. Por un lado, la entrada de productos agrarios y materias primas en el mercado europeo procedente de terceros países viene regulada a través de tratados comerciales internacionales negociados por la Unión Europea en su conjunto con los terceros países. Generalmente, estos tratados comerciales están concebidos para facilitar las exportaciones de productos industriales y servicios con alto valor añadido hacia los terceros países, a cambio de permitir y facilitar la entrada en el mercado europeo de productos agrarios y materias primas mediante reducción o eliminación de aranceles u otras medidas preferentes —como la no exigencia de garantías o tratamientos ambientales o sanitarias a las cuales sí que están sujetas las exportaciones agrarias europeas— a otros mercados internacionales. Por otro lado, las exportaciones de productos agrarios europeos a terceros países se tienen que negociar individualmente desde cada país miembro con el país de destino, el cual establece los protocolos y las condiciones de importación que considere más oportunos; generalmente, como ya comentaban antes, son mucho más exigentes que aquellas que establece la Unión Europea para la importación de estos tipos de productos desde terceros países.

Además, hay que señalar que la Unión Europea tiene los estándares de calidad y laborales más elevados en cuanto a la producción agrícola, lo que todavía dificulta más la competencia entre nuestros productos y los venidos de fuera.

Actualmente hay aranceles residuales para las naranjas procedentes de Sudáfrica, mientras que de los acuerdos euromediterráneos con Egipto, Túnez y Marruecos, no quedan aranceles, ni nunca se les ha impuesto un equivalente arancelario con los precios de entrada. En el caso de Turquía tenemos una unión aduanera y también entran con derecho arancelario cero. En el caso del acuerdo con los estados de África del Sur, en mandarinas ya había derecho cero, y para la naranja, desde 2016 tienen derecho cero desde el 1 de junio hasta el 30 de noviembre (hasta aquel momento acababa el 15 de octubre); un arancel del 16% que se reduce progresivamente hasta eliminarlo totalmente el 2025. Por lo tanto, se espera un aumento de la importación de naranja de Sudáfrica, al menos hasta el 2025, cada vez en mejores condiciones de precio.

Con este escenario, y siendo el mercado de la Unión Europea el más atractivo del mundo, todo el mundo quiere venir aquí. Pero antes había unas barreras y una organización común de los mercados (OCM) de frutas y hortalizas que estaba muy bien diseñada, con una ayuda interna que elevaba el precio de los productos europeos respecto al precio mundial y, al mismo tiempo, había una barrera a la importación que impedía que el producto que venía de fuera cayera por debajo de este precio interno. Había también unas subvenciones a la exportación que compensaban la diferencia entre el precio interno más elevado y el precio mundial, para que fuera atractivo exportar. Todo ello, con el acuerdo del GATT del 1994 (hoy Organización Mundial de Comercio), desapareció, con lo cual tenemos un mercado absolutamente abierto, al cual pueden venir gente de fuera a vender a partir de condiciones totalmente diferentes de las que se imponen a los europeos.

Hay que tener en cuenta que el tratado de libre comercio de Mercosur, está a la espera de ser ratificado por la Unión Europea, y que supondría una nueva amenaza para nuestras producciones, puesto que se plantea la liberalización de las exportaciones brasileñas de zumo de naranja, lo cual provocaría la desestabilización de los precios de este producto en la Unión Europea, que se extendería al mercado de naranja

en fresc. Això generaria una reducció significativa de la demanda de taronges espanyoles per a producció de suc, com a conseqüència de la forta competència vía preus de les produccions brasileres.

Un altre risc important dels augmentos progressius de les importacions des de diversos països tercers són l'aparició de noves plagues i malalties en el nostre territori i que suposa una important amenaça per a les nostres produccions, des del ja conegut cotonet de Sud-àfrica (*Deltococcus aberiae*) a la possible aparició del temut *huanglongbing* (HLB) o *greening*, amb greus efectes sobre la producció citrícola, com també d'altres malalties que podrien afectar altres produccions agrícoles. Encara que recentment s'ha aprovat l'exigència de tractament en fred per a la importació d'algunes varietats de cítrics procedents d'alguns països tercers, els requisits establits per aquests tractaments són d'un nivell d'exigència inferior als que han de fer front les nostres exportacions a tercers països.

Per altra banda, cal no oblidar que la legislació ambiental, sanitària i laboral europea és molt més exigent que aquella vigent en els principals països tercers que exporten cítrics cap a la Unió Europea beneficiant-se de condicions preferents derivades dels esmentats tractats comercials internacionals signats per la Unió Europea. Així mateix, els controls d'entrada al mercat europeu dels productes citrícoles són manifestament millorables, especialment en el port de Rotterdam, principal porta d'entrada dels cítrics importats a la Unió Europea. Tot això implica una amenaça afegida a la supervivència de producció europea, a banda d'implicar unes condicions de competència deslleial.

D'aquesta manera, els nostres productors s'enfronten a un mercat europeu distorsionat per les ingents importacions de cítrics procedents de tercers països, amb uns preus molt més baixos, que arrosseguen els preus de mercat de les nostres produccions a la baixa, especialment, tenint en compte la concentració en poques mans de la distribució en el mercat europeu, amb una elevada capacitat de negociació davant d'una oferta de producte molt atomitzada. Com a exemple podem citar les importacions de grans quantitats de taronja d'Egipte que entra des de gener a juliol a preus que oscil·len entre 0,4 i 0,5 euros/quilo, mentre que el cost de condicionament i manipulació (*forfait*) als nostres magatzems és de 0,35 euros/quilo.

D'ençà que Espanya va entrar a la Unió Europea s'ha doblat la producció de cítrics, que ocupen la quarta o cinquena posició en el món, i la primera en exportació de producte fresc, així des d'Espanya s'exporten 3.700 milions d'euros, dels quals 2.600-2.700 milions corresponen a produccions valencianes i situen la nostra citricultura en el tercer lloc en importància exportadora del País Valencià, sols per darrere del sector de l'automòbil i del de la ceràmica.

En volum les explotacions valencianes exporten 3,5 milions de tones a la Unió Europea, i venen 1,5 milions de tones a la resta d'Espanya. Un fet a tenir en compte és que no tota la fruita es cultiva ací, sinó que es tracta de fruita importada d'altres llocs que és confeccionada al País Valencià, des d'on es comercialitza a Espanya i s'exporta a la Unió Europea. En lesduanes de la Unió Europea no apareix el país on s'ha cultivat la fruita, sinó el país del comercialitzador que les importa, sent així que molts cítrics que en teoria són d'origen europeu, realment no ho són, i provoquen

en fresco. Ello generaría una reducción significativa de la demanda de naranjas españolas para producción de zumo, como consecuencia de la fuerte competencia vía precios de las producciones brasileñas.

Otro riesgo importante de los aumentos progresivos de las importaciones desde varios países terceros son la aparición de nuevas plagas y enfermedades en nuestro territorio y que supone una importante amenaza para nuestras producciones, desde el ya conocido cotonet de Sudáfrica (*Deltococcus aberiae*) a la posible aparición del temido *huanglongbing* (HLB) o *greening*, con graves efectos sobre la producción citrícola, como también otras enfermedades que podrían afectar a otras producciones agrícolas. Aunque recientemente se ha aprobado la exigencia de tratamiento en frío para la importación de algunas variedades de cítricos procedentes de algunos países terceros, los requisitos establecidos por estos tratamientos son de un nivel de exigencia inferior a los que tienen que hacer frente nuestras exportaciones a terceros países.

Por otro lado, debemos no olvidar que la legislación ambiental, sanitaria y laboral europea es mucho más exigente que aquella vigente en los principales países terceros que exporten cítricos hacia la Unión Europea beneficiándose de condiciones preferentes derivadas de los mencionados tratados comerciales internacionales firmados por la Unión Europea. Así mismo, los controles de entrada al mercado europeo de los productos citrícolas son manifestamente mejorables, especialmente en el puerto de Róterdam, principal puerta de entrada de los cítricos importados en la Unión Europea. Todo ello implica una amenaza añadida a la supervivencia de producción europea, además de implicar unas condiciones de competencia desleal.

De este modo, nuestros productores se enfrentan a un mercado europeo distorsionado por las ingentes importaciones de cítricos procedentes de terceros países, con unos precios mucho más bajos, que arrastran los precios de mercado de nuestras producciones a la baja, especialmente, teniendo en cuenta la concentración en pocas manos de la distribución en el mercado europeo, con una elevada capacidad de negociación ante una oferta de producto muy atomizada. Como ejemplo podemos citar las importaciones de grandes cantidades de naranja de Egipto que entra desde enero a julio a precios que oscilan entre 0,4 y 0,5 euros/kilo, mientras que el coste de acondicionamiento y manipulación (*forfait*) en nuestros almacenes es de 0,35 euros/kilo.

Desde que España entró en la Unión Europea se ha dobrado la producción de cítricos, que ocupan la cuarta o quinta posición en el mundo, y la primera en exportación de producto fresco, así desde España se exportan 3.700 millones de euros, de los cuales 2.600-2.700 millones corresponden a producciones valencianas y sitúan nuestra citricultura en el tercer lugar en importancia exportadora del País Valenciano, solo por detrás del sector del automóvil y del de la cerámica.

En volumen las explotaciones valencianas exportan 3,5 millones de toneladas en la Unión Europea, y venden 1,5 millones de toneladas al resto de España. Un hecho a tener en cuenta es que no toda la fruta se cultiva aquí, sino que se trata de fruta importada de otros lugares que es confeccionada en el País Valenciano, desde donde se comercializa a España y se exporta a la Unión Europea. En las aduanas de la Unión Europea no aparece el país donde se ha cultivado la fruta, sino el país del comercializador que las importa, siendo así que muchos cítricos que en teoría son de origen europeo, realmente no lo son, y provocan situaciones

situacions anòmals com que un dels exportadors més grans de cítrics de la Unió Europea siga Països Baixos, a través del port de Rotterdam. Pel que fa a la producció espanyola, més d'un 46% correspon a produccions valencianes.

Amb aquestes dades i la situació internacional del comerç, la importància del mercat europeu és clau per a les nostres produccions. Per això, l'opció óptima és que la Unió Europea aplique el principi de preferència comunitària per tal de protegir les nostres produccions i garantir el compliment de les exigències de qualitat ambiental i social europees, sense sotmetre les nostres produccions a competència desleial de països tercers. Si no s'opta per aquesta opció, la Unió Europea ha de garantir que aquells països que exporten cítrics a la Unió Europea complisquen els mateixos estàndards ambientals i socials que compleixen les nostres produccions, a més d'assegurar tractaments de transport i quarantenes òptims per a impedir l'entrada de plagues o malalties que puguen afectar les nostres produccions agrícoles.

Tenint en compte l'escenari del mercat global de cítrics, inclús en el cas que en els països tercers s'apliquen els mateixos estàndards ambientals i socials que a les produccions valencianes, resulta evident que les nostres produccions tenen dificultats per competir via preu amb la de països tercers, per diversos factors, com les estructures agràries i les dimensions de les explotacions, que generen efectes d'escala de producció, o el nivell de vida del país, que condiciona els nivells salariaus. Per això, és fonamental aprofundir la competitivitat per la via de la qualitat, diferenciant els nostres productes per la seua qualitat intrínseca, i també valorant les pràctiques de producció i recol·lecció en el moment òptim de grau de sucre, per tal que les característiques organolèptiques per al consumidor marquen la diferència, els valors territorials i paisatgístics associats als nostres productes com també els avantatges ambientals i climàtics associats a la producció més pròxima al punt de consum. En aquesta línia, cal continuar treballant en la promoció de les marques de qualitat diferenciades com la indicació geogràfica protegida de Cítrics Valencians i de producció ecològica, així com desenvolupar noves marques que visibilitzen i posen en valor els aspectes territorials, ambientals i agroecològics vinculats a les nostres produccions de cítrics en els mercats domèstic i europeu.

Ailimpo també va comparèixer per explicar com funciona la interprofessional que representa a Espanya; és líder en producció i venda de llima i d'aranja. Exportem el 56% a la Unió Europea, el 5% fora d'Europa. El mercat mundial de llima des del 2005 al 2020 ha viscut una tendència a l'alça, on tots els actors volen venir. Lluiten per mantenir la seu hegemonia coste el que coste. S'han plantat 5,3 milions de llimeres en els últims sis anys. Sud-àfrica i Turquia també n'han plantat. Treballen en una estratègia en el sector per a mantenir el mercat europeu.

Aquesta interprofessional té una visió global de cadena en el sector. Treballen amb contractes homologats de producte fresc, bio i indústria, un condicionant fonamental per a dotar de transparència les transaccions. Ara tenen la pròrroga d'una norma en vigor des de 2020, que és l'acord de la interprofessional a través d'una ordre ministerial per a recaptar fons del sector per a campanyes de promoció, R+D i extensió.

anómalas como que uno de los exportadores más grandes de cítricos de la Unión Europea sea Países Bajos, a través del puerto de Róterdam. En cuanto a la producción española, más de un 46% corresponde a producciones valencianas.

Con estos datos y la situación internacional del comercio, la importancia del mercado europeo es clave para nuestras producciones. Por eso, la opción óptima es que la Unión Europea aplique el principio de preferencia comunitaria para proteger nuestras producciones y garantizar el cumplimiento de las exigencias de calidad ambiental y social europeas, sin someter nuestras producciones a competencia desleial de países terceros. Si no se opta por esta opción, la Unión Europea debe garantizar que aquellos países que exportan cítricos a la Unión Europea cumplan los mismos estándares ambientales y sociales que cumplen nuestras producciones, además de asegurar tratamientos de transporte y cuarentenas óptimos para impedir la entrada de plagas o enfermedades que puedan afectar a nuestras producciones agrícolas.

Teniendo en cuenta el escenario del mercado global de cítricos, incluso en el supuesto de que en los países terceros se aplicaran los mismos estándares ambientales y sociales que a las producciones valencianas, resulta evidente que nuestras producciones tienen dificultades para competir vía precio con la de países terceros, por varios factores, como las estructuras agrarias y las dimensiones de las explotaciones, que generan efectos de escala de producción, o el nivel de vida del país, que condiciona los niveles salariales. Por ello, es fundamental profundizar la competitividad por la vía de la calidad, diferenciando nuestros productos por su calidad intrínseca, y también valorando las prácticas de producción y recolección en el momento óptimo de grado de azúcar, para que las características organolépticas para el consumidor marquen la diferencia, los valores territoriales y paisajísticos asociados a nuestros productos como también las ventajas ambientales y climáticas asociadas a la producción más próxima en su punto de consumo. En esta línea, hay que continuar trabajando en la promoción de las marcas de calidad diferenciadas como la indicación geográfica protegida de Cítricos Valencianos y de producción ecológica, así como desarrollar nuevas marcas que visibilicen y pongan en valor los aspectos territoriales, ambientales y agroecológicos vinculados a nuestras producciones de cítricos en los mercados doméstico y europeo.

Ailimpo también compareció para explicar cómo funciona la interprofesional que representa en España; es líder en producción y venta de limón y de pomelo. Exportamos el 56% en la Unión Europea, el 5% fuera de Europa. El mercado mundial de limón desde el 2005 al 2020 ha vivido una tendencia al alza, donde todos los actores quieren venir. Luchan por mantener su hegemonía cueste lo que cueste. Se han plantado 5,3 millones de limoneros en los últimos seis años. Sudáfrica y Turquía también han plantado. Trabajan en una estrategia en el sector para mantener el mercado europeo.

Esta interprofesional tiene una visión global de cadena en el sector. Trabajan con contratos homologados de producto fresco, bio e industria, un condicionante fundamental para dotar de transparencia las transacciones. Ahora tienen la prórroga de una norma en vigor desde 2020, que es el acuerdo de la interprofesional a través de una orden ministerial para recaudar fondos del sector para campañas de promoción, I+D y extensión.

Ailimpo és soci fundador de la World Citrus Organisation, i en detenen actualment la copresidència juntament amb Àfrica del Sud. Intercitrus no està, malgrat haver sigut convidats reiteradament i que es va deixar clar que hi ha una cadira reservada per a ells. Per a ells, aquests fòrums permeten influenciar i tenir informació del que passa en el sector, «l'enemic, com més a prop, millor», és el joc professional de tots els sectors, coneixer per què funcionen unes coses i altres no, etc.

Entre els objectius d'aquesta interprofessional, Ailimpo es marca estar en tots els fòrums on es parle de llima. I com a reptes apunten augmentar la transparència, destacar les propietats saludables, millorar el màrqueting, aproveitar el saber fer (*know-how*), fer front a amenaces com el canvi climàtic, el *greening* i altres plagues, competir amb pomes, alvocat, mango, etc., potenciar la imatge dels cítrics.

Promoció

La promoció de cítrics és un instrument imprescindible per a generar valor afegit i diferenciació davant altres orígens i també davant altres fruites amb què competim, per la qual cosa l'augment de dotació per a promocionar el nostre producte és de vital importància. En l'actualitat, amb els recursos que hi ha s'han realitzat dues campanyes de promoció internacional de cítrics. Al gener de l'any 2020 es va dur a terme una campanya a França basada en la col·locació de publicitat en la part de darrere dels autobusos de Lió i Nantes. I, en la mateixa línia, una altra campanya realitzada a Alemanya durant la pandèmia.

La indicació geogràfica protegida Cítrics Valencians dona a conèixer la seua labor mitjançant el llançament de campanyes de promoció dirigides tant als consumidors com als professionals de mercats majoristes i de la gran distribució.

La promoció ha de ser una línia de treball crucial, perquè malgrat tenir altes quotes globals de mercat, no pot mantenir ni incrementar les vendes en el temps davant la creixent competència de cítrics de països tercers durant tot l'any i dels productes substitutius. I en aquest aspecte, és el sector mateix el que ha de contribuir, majoritàriament, al pagament de les campanyes promocionals, per la qual cosa des de les administracions es pot donar impuls i suport a aquesta publicitat i potenciar els cítrics valencians. Estem davant un nou i advers escenari que requereix un esforç notable d'integració de l'oferta que arriba a nous mercats i als nous segments de consumidors, amb un enfocament de promoció i col·laboració amb les empreses de distribució, per la qual cosa és urgent i imprescindible que les campanyes de promoció de taronges i mandarines valencianes es reprenguen per part de tots els actors del sector.

Una organització interprofessional potent i operativa, per a consolidar nous mercats facilitant eines i salvant els obstacles actuals, és condició imprescindible per a la defensa i la potenciació dels nostres cítrics. Aquests són un producte madur, des del punt de vista del consum, i per tant molt sensible a la competència d'uns altres i de noves modes. Mantenir-ne i potenciar-ne el consum i incorporar generacions novícies de consumidors mitjançant accions de promoció coordinades hauria de ser una de les prioritats més immediates i urgents.

Ailimpo es socio fundador de la World Citrus Organisation, y detentan actualmente la copresidencia junto con África del Sur. Intercitrus no está, a pesar de haber sido invitados reiteradamente y de que se dejó claro que hay una silla reservada para ellos. Para ellos, estos foros permiten influir y tener información de lo que pasa en el sector, «el enemigo, cuanto más cerca, mejor», es el juego profesional de todos los sectores, conocer por qué funcionan unas cosas y otras no, etc.

Entre los objetivos de esta interprofesional, Ailimpo se marca estar en todos los foros donde se hable de limón. Y como retos apuntan aumentar la transparencia, destacar las propiedades saludables, mejorar el *marketing*, aprovechar el saber hacer (*know-how*), hacer frente a amenazas como el cambio climático, el *greening* y otras plagas, competir con manzanas, aguacate, mango, etc., potenciar la imagen de los cítricos.

Promoción

La promoción de cítricos es un instrumento imprescindible para generar valor añadido y diferenciación frente a otros orígenes y también frente a otras frutas con las que competimos, por lo que el aumento de dotación para promocionar nuestro producto es de vital importancia. En la actualidad, con los recursos existentes se han realizado dos campañas de promoción internacional de cítricos. En enero del año 2020 se llevó a cabo una campaña en Francia basada en la colocación de publicidad en la parte de atrás de los autobuses de Lyon y Nantes. Y, en la misma línea, otra campaña realizada en Alemania durante la pandemia.

La indicación geográfica protegida Cítricos Valencianos da a conocer su labor mediante el lanzamiento de campañas de promoción dirigidas tanto a los consumidores como a los profesionales de mercados mayoristas y de la gran distribución.

La promoción debe de ser una línea de trabajo crucial, porque a pesar de tener altas cuotas globales de mercado, no puede mantener ni incrementar las ventas en el tiempo ante la creciente competencia de cítricos de países terceros durante todo el año y de los productos sustitutivos. Y en este aspecto, es el propio sector quien debe contribuir, mayoritariamente, al pago de las campañas promocionales, por lo que desde las administraciones se puede dar un impulso y apoyo a esta publicidad y potenciar los cítricos valencianos. Estamos ante un nuevo y adverso escenario que requiere un esfuerzo notable de integración de la oferta que llegue a nuevos mercados y a los nuevos segmentos de consumidores, con un enfoque de promoción y colaboración con las empresas de distribución, por lo que es urgente e imprescindible que las campañas de promoción de naranjas y mandarinas valencianas se reanuden por parte de todos los actores del sector.

Una organización interprofesional potente y operativa, para consolidar nuevos mercados facilitando herramientas y salvando los obstáculos actuales, es condición imprescindible para la defensa y la potenciación de nuestros cítricos. Estos son un producto maduro, desde el punto de vista del consumo, y por tanto muy sensible a la competencia de otros y de nuevas modas. Mantener y potenciar su consumo e incorporar generaciones novícies de consumidores mediante acciones de promoción coordinadas debería ser una de las prioridades más inmediatas y urgentes.

Dins la diferenciació, com a element de posada en valor dels nostres productes, la promoció dels valors sanitaris i nutricionals dels cítrics valencians, els progrésos en la reducció de l'impacte ambiental o els avantatges d'afavorir la citricultura pròpia al nostre país hauria de ser una de les eines a explotar davant el consum d'altres productes no tan beneficiosos per al nostre organisme i el medi ambient.

Davant la crisi que està patint el sector, han sigut moltes les veus en aquesta comissió d'estudi que han reclamat una interprofessional nacional, que potencie campanyes de promoció per a incrementar el consum intern i que dote de major informació els citricultors amb l'objectiu d'abordar de manera estratègica la campanya de comercialització des dels inicis.

Davant una situació com l'actual, gens nova en molts aspectes, la proposta per a millorar la comercialització del nostre producte és clara i passa per la sustentació en un disseny conjunt d'estratègies de màrqueting i de promoció, valorant l'esforç realitzat per empreses i cooperatives del sector, que al llarg de la seua trajectòria han defensat els interessos dels nostres citricultors.

Per aconseguir taxes majors d'augment de consum, especialment, dins les nostres fronteres, s'ha de treballar en un pla per a arribar a una transició agroecològica que potencie la diferenciació dels nostres productes davant els nostres més estrictes competidors mitjançant unes accions claus, apostant al mateix temps per la diversificació varietal de les zones citrícole, donant suport a propostes innovadores de contrastat èxit comercial i, fonamentalment, impulsant una promoció i una informació als clients europeus de l'apreciació de les nostres singularitats i valors.

Per tant, finançar i posar en marxa campanyes institucionals, en cadenes regionals i nacionals, de comunicació específica de publicitat per a fomentar el consum, millorar la posició en el mercat i potenciar el consum de cítrics, en la línia de la duta a terme amb el plàtan de Canàries, hauria de ser una de les prioritats de les diferents administracions. Tot això, amb la contribució i les aportacions oportunes perquè la Interprofessional Citrícola Espanyola, Intercitrus, recupere les campanyes de publicitat que va organitzar en el passat a fi d'afavorir l'augment del consum de cítrics.

5. Factors en la producció

Estructures agràries

La Conselleria d'Agricultura disposa de la reglamentació a través de la qual s'articula la Llei d'estructures agràries per a afavorir la creació d'unitats de cultiu en comú de majors dimensions a fi d'obtenir explotacions que responden a les necessitats competitives que planteja el mercat.

Tanmateix, aquesta gran aposta jurídica sobre el minifundi s'enfronta a un problema de mentalitat sever. Cal fomentar i motivar un canvi de mentalitat en aquest sentit. Aquesta llei recull fórmules per a evitar l'abandó de terres, però fa falta també un canvi cultural notable.

Dentro de la diferenciación, como elemento de puesta en valor de nuestros productos, la promoción de los valores sanitarios y nutricionales de los cítricos valencianos, los progresos en la reducción del impacto ambiental o las ventajas de favorecer la citricultura propia en nuestro país debería ser una de las herramientas a explotar frente al consumo de otros productos no tan beneficiosos para nuestro organismo y el medio ambiente.

Frente a la crisis por la que está atravesando el sector, han sido muchas las voces en esta comisión de estudio que han reclamado una interprofesional nacional, que potencie campañas de promoción para incrementar el consumo interno y que dote de mayor información a los citricultores con el objetivo de abordar de forma estratégica la campaña de comercialización desde sus inicios.

Ante una situación como la actual, nada nueva en muchos aspectos, la propuesta para mejorar la comercialización de nuestro producto es clara y pasa por la sustentación en un diseño conjunto de estrategias de marketing y de promoción, valorando el esfuerzo realizado por empresas y cooperativas del sector, que a lo largo de su trayectoria han defendido los intereses de nuestros citricultores.

Para conseguir tasas mayores de aumento de consumo, especialmente, dentro de nuestras fronteras, se ha de trabajar en un plan para llegar a una transición agroecológica que potencie la diferenciación de nuestros productos frente a nuestros más estrictos competidores mediante unas acciones claves, apostando al mismo tiempo por la diversificación varietal de las zonas citrícolas, apoyando propuestas innovadoras de contrastado éxito comercial y, fundamentalmente, impulsando una promoción e información a los clientes europeos de la apreciación de nuestras singularidades y valores.

Por tanto, financiar y poner en marcha campañas institucionales, en cadenas regionales y nacionales, de comunicación específica de publicidad para fomentar el consumo, mejorar la posición en el mercado y potenciar el consumo de cítricos, en la línea de la llevada a cabo con el plátano de Canarias, debería ser una de las prioridades de las diferentes administraciones. Todo ello, con la contribución y las aportaciones oportunas para que la Interprofesional Citrícola Española, Intercitrus, recupere las campañas de publicidad que organizó en el pasado a fin de favorecer el aumento del consumo de cítricos.

5. Factores en la producción

Estructuras agrarias

La Conselleria de Agricultura dispone de la reglamentación a través de la cual se articula la Ley de estructuras agrarias para favorecer la creación de unidades de cultivo en común de mayor tamaño a fin de obtener explotaciones que respondan a las necesidades competitivas que plantea el mercado.

Sin embargo, esta gran apuesta jurídica sobre el minifundio se enfrenta a un problema de mentalidad severo. Hay que fomentar y motivar un cambio de mentalidad en este sentido. Esta ley recoge fórmulas para evitar el abandono de tierras, pero hace falta también un cambio cultural notable.

D'altra banda, aquest instrument fonamental perquè els productors puguen incrementar la seua capacitat competitiva, no està sent utilitzat pel sector amb la intensitat que seria desitjable, per la qual cosa podem perdre també el tren de les noves tecnologies com l'agricultura 4.0, que per a tenir sentit necessiten la integració de dades, i això només es pot aconseguir amb estructures agràries adequades i amb un lideratge que permeta concentrar i processar adequadament les dades massives que s'extrauen amb les ingents quantitats de dades que es recullen.

Les cooperatives han de jugar un paper fonamental en la Llei 5/2019, de 28 de febrer, d'estructures agràries de la Comunitat Valenciana (actualitzada el 22 d'abril de 2022). Aplicar la Llei d'estructures agràries exigeix un gran canvi de mentalitat perquè, actualment, encara hi ha una inclinació a la terra que conduceix a no reestructurar-les. La Llei d'estructures agràries no donarà resposta al sector en el curt terminisme; no és una solució immediata, ja que els canvis es produiran a llarg termini. L'abandó genera abandó, per la qual cosa les cooperatives són claus per a frenar-lo, connectant les produccions locals amb el mercat internacional.

Per tant, cal instar les organitzacions agràries i cooperatives a estimular entre els seus socis la necessitat d'apostar pel guany de competitivitat de les explotacions agràries mitjançant la reestructuració d'aquestes. Sabem que els nous models organitzatius que permeten guanyar escala no són l'única solució, però l'enfortiment i la innovació en l'organització de les estrutures agràries són part de la solució.

Per mitjà del desenvolupament normatiu i pressupostari de la Llei d'estructures agràries, s'obrirà una gran oportunitat per a promoure la creació d'explotacions millor organitzades i integrades en les entitats actuals per a convertir-les en noves formes associatives adaptades a la realitat del segle xxi.

El futur d'aquest model marcarà en bona part l'esdevenir del sector citrícola valencià, per la qual cosa sense una reforma profunda i organitzada, que implique un canvi en les relacions verticals amb la baula dels elaboradors del producte final, la major part d'aquest sector continuará ressentint-se i augmentant el seu malestar al conjunt de la cadena; sens dubte, és un desafiament de primer nivell, no tant polític, sinó empresarial, integrar aquest enorme potencial en estrutures productives i comercials viables.

Són molts els factors que testifiquen la reducció de la rendibilitat de les explotacions i les situen en un clar síntoma i, al mateix temps, causa de la falta de viabilitat econòmica. En definitiva, indicadors interrelacionats que reflecteixen la necessitat d'una planificació estratègica de les entitats de valor i de la pròpia cadena en el seu conjunt, posant de manifest que el sector citrícola valencià està suportant els darrers anys grans limitacions en les seues estrutures productives i comercials.

La tesi que planteja aquest apartat és que hi ha marge de millora en les estrutures agràries ja existents com a part d'un full de ruta que incorpore la innovació i explore nous models empresariaus en la gestió de la producció. Més enllà de les adversitats empresariaus, la viabilitat econòmica de les estrutures també té implicacions socials, econòmiques i, per descomptat, ambientals. Entre aquestes últimes hi ha la reducció gradual i progressiva de la pèrdua del paisatge

Por otro lado, este instrumento fundamental para que los productores puedan incrementar su capacidad competitiva, no está siendo utilizado por el sector con la intensidad que sería deseable, por lo que podemos perder también el tren de las nuevas tecnologías como la agricultura 4.0, que para tener sentido necesitan la integración de datos, y eso solo se puede conseguir con estructuras agrarias adecuadas y con un liderazgo que permita concentrar y procesar adecuadamente los macrodatos que se extraen con las ingentes cantidades de datos que se recogen.

Las cooperativas deben jugar un papel fundamental en la Ley 5/2019, de 28 de febrero, de estructuras agrarias de la Comunitat Valenciana (actualizada el 22 de abril de 2022). Aplicar la Ley de estructuras agrarias exige un gran cambio de mentalidad porque, actualmente, aún hay un apego a la tierra que conduce a no reestructurarlas. La Ley de estructuras agrarias no va a dar respuesta al sector en el cortoplacismo; no es una solución inmediata, ya que los cambios se producirán a largo plazo. El abandono genera abandono, por lo que las cooperativas son claves para frenarlo, conectando las producciones locales con el mercado internacional.

Por tanto, hay que instar a las organizaciones agrarias y cooperativas a estimular entre sus socios la necesidad de apostar por la ganancia de competitividad de las explotaciones agrarias mediante la reestructuración de las mismas. Sabemos que los nuevos modelos organizativos que permiten ganar escala no son la única solución, pero el fortalecimiento y la innovación en la organización de las estructuras agrarias son parte de la solución.

Por medio del desarrollo normativo y presupuestario de la Ley de estructuras agrarias, se abrirá una gran oportunidad para promover la creación de explotaciones mejor organizadas e integradas en las entidades actuales para convertirlas en nuevas formas asociativas adaptadas a la realidad del siglo xxi.

El futuro de este modelo marcará en buena medida el devenir del sector citrícola valenciano, por lo que sin una reforma profunda y organizada, que implique un cambio en las relaciones verticales con el eslabón de los elaboradores del producto final, la mayor parte de este sector seguirá resintiéndose y aumentando su malestar al conjunto de la cadena; sin duda, es un desafío de primer nivel, no tanto político, sino empresarial, integrar este enorme potencial en estructuras productivas y comerciales viables.

Son muchos los factores que atestiguan la reducción de la rentabilidad de las explotaciones y las sitúan en un claro síntoma y, al mismo tiempo, causa de la falta de viabilidad económica. En definitiva, indicadores interrelacionados que reflejan la necesidad de una planificación estratégica de las entidades de valor y de la propia cadena en su conjunto, poniendo de manifiesto que el sector citrícola valenciano está soportando en los últimos años grandes limitaciones en sus estructuras productivas y comerciales.

La tesis que plantea este apartado es que hay margen de mejora en las propias estructuras agrarias ya existentes como parte de una hoja de ruta que incorpore la innovación y explore nuevos modelos empresariales en la gestión de la producción. Más allá de las adversidades empresariales, la viabilidad económica de las estructuras también tiene implicaciones sociales, económicas y, por supuesto, ambientales. Entre estas últimas está la reducción paulatina y progresiva

cultural i la deterioració de les infraestructures històriques. L'abandó de terres està íntimament relacionat amb un major risc d'incendis, dispersió de plagues i una considerable erosió dels sòls.

No hi ha fórmules màgiques, però tenim oportunitats per a enfortir les estructures existents incorporant noves estratègies, ja que hi ha potencial en l'àmbit dels models de negoci, permetent l'optimització de la capacitat actual, tant a nivell comercialitzador com productiu. La realitat està desenvolupant diferents estratègies i models, tots centrats a augmentar escala. Hi ha nous marcs normatius que poden servir també com a eina complementària al concepte d'iniciatives de gestió comuna per donar empara legal a una pràctica de gestió comuna de parcel·les que ja fan cooperatives i fins i tot agrupacions informals d'agricultors.

En definitiva, es tracta de l'aportació de parcel·les a un pla de gestió comuna, previ acord amb els propietaris. Aquestes accions i figures legals no sols poden contribuir a augmentar l'escala productiva mitjançant l'agrupació de parcel·les, minimitzant el risc d'abandó de terres, sinó que garantirien una millora en la gestió tant en les fases de producció com en les de comercialització.

La problemàtica de les estructures agràries és clara i les dificultats actuals no són escasses: hi ha una resistència al canvi a conseqüència de l'elevada edat del titular, de la reduïda professionalització i el domini a temps parcial de la citricultura, i de l'existència d'altres oportunitats atractives fora d'aquesta, que redueixen considerablement el canvi generacional en el sector. Tanmateix, el marc legal existent pretén servir per a generar oportunitats a favor d'una gestió comuna del territori, pioner al nostre país, defensant el poder facilitador de l'administració per a la mobilitat de terres. L'activitat citrícola és àmplia i diversa, però les idees preconcebudes i la por al canvi no ajuden; separades, les nostres estructures són de reduïda escala, per la qual cosa el nostre marge de millora és limitat i, davant aquesta situació, mitjançant acords entre entitats productores cal estar disposats a unir-se per a augmentar escala i dissenyar plans estratègics basats en l'eficiència i optimització de les estructures agràries existents.

Sanitat vegetal

Des de la perspectiva de la lluita contra les plagues, trobem diverses etapes en les quals les metodologies i els mecanismes han evolucionat per a afrontar aquesta problemàtica fins a arribar a la situació actual. Ens situem en un nou esquema que manté les premisses de la lluita dirigida i que incorpora noves estratègies com el control biològic, biotècnic, les noves mesures culturals, etc. Al mateix temps s'incorporen els actors de la investigació i serveis tècnics oficials que treballen en connexió amb els equips tècnics especialitzats del sector i la base productiva, agricultores i agricultors.

El paradigma de la protecció integrada es defineix com un sistema de producció d'aliments i altres productes d'alta qualitat que utilitza els recursos i els mecanismos de regulació natural per a assegurar una agricultura duradura i viable.

de la pérdida del paisaje cultural y el deterioro de las infraestructuras históricas. El abandono de tierras está íntimamente relacionado con un mayor riesgo de incendios, dispersión de plagas y una considerable erosión de los suelos.

No hay fórmulas mágicas, pero contamos con oportunidades para fortalecer las estructuras existentes incorporando nuevas estrategias, ya que hay potencial en el ámbito de los modelos de negocio, permitiendo la optimización de la capacidad actual, tanto a nivel comercializador como productivo. La realidad está desarrollando diferentes estrategias y modelos, todos ellos centrados en aumentar escala. Existen nuevos marcos normativos que pueden servir también como herramienta complementaria al concepto de iniciativas de gestión común, dando amparo legal a una práctica de gestión común de parcelas que ya vienen haciendo cooperativas e incluso agrupaciones informales de agricultores.

En definitiva, se trata de la aportación de parcelas a un plan de gestión común, previo acuerdo con los propietarios. Estas acciones y figuras legales no solo pueden contribuir a aumentar la escala productiva mediante la agrupación de parcelas, minimizando el riesgo de abandono de tierras, sino que garantizarían una mejoría en la gestión tanto en las fases de producción como en las de comercialización.

La problemática de las estructuras agrarias es clara y las dificultades actuales no son escasas: existe una resistencia al cambio como consecuencia de la elevada edad del titular, de la reducida profesionalización y el dominio a tiempo parcial de la citricultura, y de la existencia de otras oportunidades atractivas fuera de ella, que reducen considerablemente el cambio generacional en el sector. Sin embargo, el marco legal existente pretende servir para generar oportunidades a favor de una gestión común del territorio, pionero en nuestro país, defendiendo el poder facilitador de la administración para la movilidad de tierras. La actividad citrícola es amplia y diversa, pero las ideas preconcebidas y el miedo al cambio no ayudan; separadas, nuestras estructuras son de reducida escala, por lo que nuestro margen de mejora es limitado y, ante esta situación, mediante acuerdos entre entidades productoras hay que estar dispuestos a unirse para aumentar escala y diseñar planes estratégicos basados en la eficiencia y optimización de las estructuras agrarias existentes.

Sanidad vegetal

Desde la perspectiva de la lucha contra las plagas, encontramos varias etapas en las cuales las metodologías y mecanismos han ido evolucionando para hacer frente a esta problemática hasta llegar a la situación actual. Nos situamos en un nuevo esquema que mantiene las premisas de la lucha dirigida y que incorpora nuevas estrategias como el control biológico, biotécnico, las nuevas medidas culturales, etc. Al mismo tiempo se incorporan los actores de la investigación y servicios técnicos oficiales que trabajan en conexión con los equipos técnicos especializados del sector y la base productiva, agricultoras y agricultores.

El paradigma de la protección integrada se define como un sistema de producción de alimentos y otros productos de alta calidad que utiliza los recursos y mecanismos de regulación natural para asegurar una agricultura duradera y viable.

D'aquesta manera, s'ha construït la Xarxa Atria Comunitat Valenciana, que compta en l'actualitat amb 199 professionals que operen majoritàriament en cítrics (39%). Les Atria han de comptar amb professionals solvents en aquestes competències que transferisquen els seus coneixements a la producció primària i a les empreses en les quals exerceixen les seues responsabilitats; en definitiva, han d'adaptar-se plenament als reptes del segle xxi, com són la transició agroecològica i digital, en què les Atria mantenen la seu vigència. A més, les Atria són claus per a ser el primer radar davant les noves amenaces, per a fer seguiments exhaustius i per a implementar noves estratègies, informant i formant la base de la producció primària.

En l'actualitat hi ha dues plagues actives que afecten de manera notable la citricultura:

- 1) La mosca del Mediterrani, que afecta la totalitat de la superfície citròcola valenciana i a la qual s'han posat mesures com el monitoratge, a més de la tècnica de l'insecte estèril, els paranyos, les polvoritzacions terrestres i els tractaments aeris, etc.
- 2) El cotonet de Sud-africa, present des de 2009, però no va ser fins a 2016 quan es van posar les mesures per a lluitar contra la plaga, com el parasitoide, la feromona sexual, matèries actives químiques i la petició al ministeri de l'autorització excepcional del clorpirifòs-metil.

Des de la conselleria s'han invertit en sanitat vegetal trenta milions d'euros i des del ministeri, set milions d'euros.

La Comunitat Valenciana té un dels principals sectors productors agrícoles de tot l'Estat espanyol i de referència a nivell mundial, ja que s'exporta, a més, a 95 països i cada-cun amb uns requisits fitosanitaris diferents. Per això, la nostra comunitat té un Pla de vigilància fitosanitaria citròcola que comprèn tota la superfície citròcola valenciana. El motiu és que les plagues poden afectar la nostra competitivitat interna i comportar barreres fitosanitaris a l'hora d'exportar a altres mercats internacionals; per tant, és fonamental aquest pla, per a vigilar aquelles plagues que poden ser una amenaça i que encara no estan detectades i podrien tenir greus conseqüències econòmiques, socials i mediambientals.

En l'actualitat hi ha vint plagues prioritàries en les quals se centren els treballs del Pla de vigilància i el seguiment de plagues ja presents per a poder intervenir-hi. En la Comunitat Valenciana tenim un alt nivell de metodologies existents quant al treball de plagues, que, com tot, sempre és millorable. Però hi ha un problema afegit que són aquelles plagues que no estaven en cap llista ni quarantena. Per consegüent, és fonamental reforçar la vigilància, perquè hi ha plagues que afecten de manera diferent en cada territori. Factors com el comerç internacional i el canvi climàtic poden accelerar que molta de la fisiologia dels insectes canvie i es convertís en un dels principals riscos.

Tanmateix, la citricultura valenciana és la més sana fitosanitariament del món. Es basa en el control biològic per conservació, en el qual mantenint els enemics naturals no es produeixen desequilibris. Per aquest motiu, entre altres, la Comunitat Valenciana és pionera a Europa en control biològic.

De este modo, se ha construido la Red Atria Comunitat Valenciana, que cuenta en la actualidad con 199 profesionales que operan mayoritariamente en cítricos (39%). Las Atria tienen que contar con profesionales solventes en estas competencias que transfieren sus conocimientos a la producción primaria y a las empresas en las cuales ejercen sus responsabilidades; en definitiva, tienen que adaptarse plenamente a los retos del siglo xxi, como son la transición agroecológica y digital, en que las Atria mantienen su vigencia. Además, las Atria son claves para ser el primer radar ante las nuevas amenazas, para hacer seguimientos exhaustivos y para implementar nuevas estrategias, informando y formando a la base de la producción primaria.

En la actualidad hay dos plagas activas que afectan de manera notable a la citricultura:

- 1) La mosca del Mediterráneo, que afecta a la totalidad de la superficie citròcola valenciana y a la que se han puesto medidas como el monitoreo, además de la técnica del insecto estéril, las trampas, las polvorizaciones terrestres y los tratamientos aéreos, etc.
- 2) El cotonet de Sudáfrica, presente desde 2009, pero no fue hasta 2016 cuando se pusieron las medidas para luchar contra la plaga, como el parasitoide, la feromona sexual, materias activas químicas y la petición al ministerio de la autorización excepcional del metil clorpirifos.

Desde la conselleria se han invertido en sanidad vegetal treinta millones de euros y desde el ministerio, siete millones de euros.

La Comunitat Valenciana tiene uno de los principales sectores productores agrícolas de todo el Estado español y de referencia a nivel mundial, puesto que se exporta, además, a 95 países y cada uno de ellos con unos requisitos fitosanitarios diferentes. Por eso, nuestra comunidad tiene un Plan de vigilancia fitosanitaria citròcola que comprende toda la superficie citròcola valenciana. El motivo es que las plagas pueden afectar a nuestra competitividad interna y suponer barreras fitosanitarias a la hora de exportar a otros mercados internacionales; por tanto, es fundamental este plan, para vigilar aquellas plagas que pueden ser una amenaza y que todavía no están detectadas y podrían tener graves consecuencias económicas, sociales y medioambientales.

En la actualidad hay veinte plagas prioritarias en las que se centran los trabajos del Plan de vigilancia y el seguimiento de plagas ya presentes para poder intervenir contra ellas. En la Comunitat Valenciana tenemos un alto nivel de metodologías existentes en cuanto al trabajo de plagas, que, como todo, siempre es mejorable. Pero hay un problema añadido que son aquellas plagas que no estaban en ninguna lista ni cuarentena. Por consiguiente, es fundamental reforzar la vigilancia, porque hay plagas que afectan de forma diferente en cada territorio. Factores como el comercio internacional y el cambio climático pueden acelerar que mucha de la fisiología de los insectos cambie, convirtiéndose en uno de los principales riesgos.

Sin embargo, la citricultura valenciana es la más sana fitosanitariamente del mundo. Se basa en el control biológico por conservación, en el que manteniendo los enemigos naturales no se producen desequilibrios. Por este motivo, entre otros, la Comunitat Valenciana es pionera en Europa en control biológico.

Així mateix, hem de posar en valor el model diferenciador que té el nostre territori a nivell mundial apostant fortament per un model diferenciador sostenible, amb parcel·les d'agricultura ecològica en les quals es fan metodologies biològiques; a més, la Comunitat Valenciana té una gestió integrada de plagues que és molt exigent, molt més que altres països. Aquest model diferenciador pot ser un plus per a la nostra citricultura, sense oblidar que aquest model no és gratuït, perquè implica reduir considerablement en matèries actives i això té un preu afegit. Hi ha línies de treball en l'actualitat que obrin unes excel·lents expectatives per a una agricultura més respectuosa amb l'entorn i amb els éssers vius. L'agricultura d'avui i del demà ha de ser més verda i més eficient.

Reconversió varietal i pol·linització encreuada (pinyolada)

En primer lloc, cal assenyalar que l'IVIA continua sent un centre de referència a nivell mundial en investigació citrícola; així mateix, hi ha una estreta col·laboració amb tot el sector, associacions d'agricultors, Comitè de Gestió de Cítrics, cooperatives i empreses productores i exportadores.

El sector valencià és el primer exportador de cítrics del món, el que millor fa el procés productiu i el que millor coneix el que vol el consumidor. El consumidor ha anat canviant, destacant dos aspectes molt importants que són el preu i la sostenibilitat.

L'IVIA determina que, mitjançant els patrons de cítrics, el carriço seria el patró més habitual utilitzat en la major part de les nostres plantacions de referència i el V-17 i el FA-5, també de l'IVIA, són fins a un 30% més rendibles que els clàssics.

A més, l'IVIA també assenyala que en l'actualitat hi ha un problema en les comunitats de regants perquè aplicen incorrectament el fertilitzant, reguen massa i fora del calendari, per tant, caldría coordinar més aquesta qüestió entre les comunitats de regants, l'IVIA i les universitats encarregades en investigació de sistemes de rius.

En aquest sentit, des de l'IVIA s'estan fent diferents investigacions com:

- a) Els patrons més resistentes a malalties, amb menys necessitat de fertilitzants i d'aigua.
- b) El programa de millora varietal està en marxa des de 1980 i se centra en tres línies: híbrids, radiació i triploides.
- c) Desenvolupar la col·lecció més important de patrons: s'està treballant i s'obtindran prompte patrons resistentes a l'HLB, una malaltia causada pel bacteri *Candidatus liberibacter*, transmesa pels vectors *Diaphorina citri* i *Trioza erytreae*. Es tracta de la malaltia més letal coneguda a nivell mundial, que no té tractament i que afecta el sistema vascular de l'arbre i en causa la mort.
- d) Finalment, la investigació sobre la pol·linització encreuada.

Quant a la part genòmica de l'IVIA, en primer lloc, cal assenyalar que l'edició genòmica és una tecnologia revolucionària i la seua transcendència ha sigut reconeguda

Asimismo, tenemos que poner en valor el modelo diferenciador que tiene nuestro territorio a nivel mundial apostando fuertemente por un modelo diferenciador sostenible, con parcelas de agricultura ecológica en las que se hacen metodologías biológicas; además, la Comunitat Valenciana tiene una gestión integrada de plagas que es muy exigente, mucho más que otros países. Este modelo diferenciador puede ser un plus para nuestra citricultura, sin olvidar que este modelo no es gratuito, porque implica reducir considerablemente en materias activas y esto tiene un precio añadido. Hay líneas de trabajo en la actualidad que abren unas excelentes expectativas para una agricultura más respetuosa con el entorno y con los seres vivos. La agricultura de hoy y del mañana tiene que ser más verde y más eficiente.

Reconversión varietal y polinización cruzada (pinyolada)

En primer lugar, hay que señalar que el IVA continúa siendo un centro de referencia a nivel mundial en investigación citrícola; asimismo, hay una estrecha colaboración con todo el sector, asociaciones de agricultores, Comité de Gestión de Cítricos, cooperativas y empresas productoras y exportadoras.

El sector valenciano es el primer exportador de cítricos del mundo, el que mejor hace el proceso productivo y el que mejor conoce lo que quiere el consumidor. El consumidor ha ido cambiando, destacando dos aspectos muy importantes que son el precio y la sostenibilidad.

El IVA determina que, mediante los patrones de cítricos, el carriço sería el patrón más habitual utilizado en la mayor parte de nuestras plantaciones de referencia y el V-17 y el FA-5, también del IVA, son hasta un 30% más rentables que los clásicos.

Además, el IVA también señala que en la actualidad hay un problema en las comunidades de regantes porque aplican incorrectamente el fertilizante, riegan demasiado y fuera del calendario, por tanto habría que coordinar más esta cuestión entre las comunidades de regantes, el IVA y las universidades encargadas en investigación de sistemas de riego.

En este sentido, desde el IVA se están haciendo diferentes investigaciones como:

- a) Los patrones más resistentes a enfermedades, con menos necesidad de fertilizantes y de agua.
- b) El programa de mejora varietal está en marcha desde 1980, centrándose en tres líneas: híbridos, radiación y triploides.
- c) Desarrollar la colección más importante de patrones: se está trabajando y se obtendrán pronto patrones resistentes al HLB, una enfermedad causada por la bacteria *Candidatus liberibacter*, transmitida por los vectores *Diaphorina citri* y *Trioza erytreae*. Se trata de la enfermedad más letal conocida a nivel mundial, que no tiene tratamiento y que afecta el sistema vascular del árbol y causa la muerte.
- d) Finalmente, la investigación sobre la polinización cruzada.

En cuanto a la parte genómica del IVA, en primer lugar, hay que señalar que la edición genómica es una tecnología revolucionaria y su trascendencia ha sido reconocida con

amb la concessió del premi Nobel als seus descobridors. L'aplicació a la millora de cultius transcedeix a l'àmbit de la investigació i el desenvolupament de les seues tecnologies contribueix a la sostenibilitat.

El centre genòmic de l'IVIA té dos objectius principals: generar coneixement i resoldre problemes de la citricultura valenciana; per això, genera coneixement a través de publicacions científiques i col·labora amb el sector agroalimentari, generant el consorci Citrussec, que implica el 30-40 % dels productors, agricultors, exportadors de l'Estat espanyol, tractant amb les filials d'aquestes empreses que estan dedicades a R+D.

En definitiva, sense coneixement no hi ha transferència i l'IVIA és referent mundial quant a investigació i generació de coneixement. Però la manca està en la implementació de varietats, ja que no disposem d'oficina de transferència de recursos d'investigació.

Els investigadors generen la dada; falta generar un marc per a oferir-la i permetre connectar les relacions entre agents com, per exemple, els centres públics d'investigació, les universitats i el sector productiu, amb l'objectiu que el coneixement obtingut siga transferit en benefici de la societat en conjunt.

D'aquesta manera, a la Comunitat Valenciana i respecte al sector agrícola, la innovació hauria de ser una de les apostes més importants.

Per exemple, en aquests moments, amb les tècniques CRISPR/Cas9, s'està en condicions de començar a incidir en la millora del sabor, les resistències a malalties, al canvi climàtic, etc. Qualsevol característica que es vulga avui dia passa per les patents, que estan caient en mans de la universitats xineses i estatunidenques, per la qual cosa d'ací a vint-i-cinc anys l'agricultor estarà sotmès a totes aquestes tiranies des de l'exterior. Les sensibilitats sobre la genòmica i els transgènics estan provocant un retard de la Unió Europea sobre aquest afer, probablement perillós.

Hi ha dues solucions per a treballar en aquest sentit, l'edició genòmica i els sistemes d'associació. Tots els sectors volen aconseguir material vegetal desenvolupat amb aquestes condicions. No s'ha d'oblidar que l'edició genòmica és una tecnologia revolucionària i que aquestes tecnologies contribueixen a la sostenibilitat.

Com a exemple complementari cal remarcar també les aportacions d'AVASA, una societat anònima de nou vivers socis que produeixen i venen el 90% de tots els plançons de cítrics certificats a l'Estat. Aquesta entitat se sustenta en dos pilars fonamentals:

1) Innovació varietal

La planta és el motor de la citricultura, és la màquina que determina totes les entrades (clima, aigua, mà d'obra) i transforma el producte. Les actuals tendències són productivitat, calendari i valor nutricional. AVASA pretén allargar el període de recol·lecció, elevar la productivitat, absència de llavors, millorar la qualitat dels fruits i el seu valor nutricional, millorar les resistències als estressos biòtics i antibiòtics i la vida útil.

la concesión del premio Nobel a sus descubridores. Su aplicación a la mejora de cultivos trasciende al ámbito de la investigación, contribuyendo el desarrollo de sus tecnologías a la sostenibilidad.

El centro genómico del IIVIA tiene dos objetivos principales: generar conocimiento y resolver problemas de la citricultura valenciana; por ello, genera conocimiento a través de publicaciones científicas y colabora con el sector agroalimentario, generando el consorcio Citrussec, que implica al 30-40 % de los productores, agricultores, exportadores del Estado español, tratando con las filiales de estas empresas que están dedicadas a I+D.

En definitiva, sin conocimiento no hay transferencia y el IIVIA es referente mundial en cuanto a investigación y generación de conocimiento. Pero la carencia está en la implementación de variedades, ya que no disponemos de oficina de transferencia de recursos de investigación.

Los investigadores generan el dato; falta generar un marco para ofrecerlo y permitir conectar las relaciones entre agentes como, por ejemplo, los centros públicos de investigación, las universidades y el sector productivo, con el objetivo de que el conocimiento obtenido sea transferido en beneficio de la sociedad en su conjunto.

De este modo, en la Comunitat Valenciana y respecto al sector agrícola, la innovación debería de ser una de las apuestas más importantes.

Por ejemplo, en estos momentos, con las técnicas CRISPR/Cas9, se está en condiciones de empezar a incidir en la mejora del sabor, las resistencias a enfermedades, al cambio climático, etc. Cualquier característica que se quiera hoy en día pasa por las patentes, que están cayendo en manos de la universidades chinas y estadounidenses, por lo cual dentro de veinticinco años el agricultor estará sometido a todas estas tiranías desde el exterior. Las sensibilidades sobre la genómica y los transgénicos están provocando un retraso de la Unión Europea sobre este asunto, probablemente peligroso.

Hay dos soluciones para trabajar en este sentido, la edición genómica y los sistemas de asociación. Todos los sectores quieren conseguir material vegetal desarrollado con estas condiciones. No se tiene que olvidar que la edición genómica es una tecnología revolucionaria y que estas tecnologías contribuyen a la sostenibilidad.

Como ejemplo complementario hay que remarcar también las aportaciones de AVASA, una sociedad anónima de nueve viveros socios que producen y venden el 90% de todos los plantones de cítricos certificados en el Estado. Esta entidad se sustenta en dos pilares fundamentales:

1) Innovación varietal

La planta es el motor de la citricultura, es la máquina que determina todos los inputs (clima, agua, mano de obra) y transforma el producto. Las actuales tendencias son productividad, calendario y valor nutricional. AVASA pretende alargar el periodo de recolección, elevar la productividad, ausencia de semillas, mejorar la calidad de los frutos y su valor nutricional, mejorar las resistencias a los estreses bióticos y antibióticos y la vida útil.

2) Programa de sanejament i certificació

El programa de sanejament i certificació és la base de la nostra citricultura. En aquest programa l'IVIA participa en la importació, el sanejament i la categoria inicial i estableix les categories base, les categories certificades i els plançons certificats.

Així mateix, les noves plantacions i les plantacions empel·tades dels híbrids, mandarina nadorcott, mandarina tango i mandarina orri, fan preveure una nova clementinització durant els mesos de gener, febrer i març. A més, s'està produint una tendència creixent de varietats de taronges pigmentades, i hi ha varietats de mandarines que no requereixen pol·linització, com la murina, la nulesín (clementina de Nules) o la neufina.

En aquest sentit, no es comprèn la motivació que no es planten més aquestes varietats. La sensació és que es cobren regalies baixes (pago para comprar la variedad que planta), quan els agricultors compren varietats d'AVASA o de l'IVIA, per la qual cosa desperta en l'agricultor la sensació que la varietat que compra no és tan bona i s'inclina per varietats amb regalies més cares sense haver analitzat bé el que plantarà, per la qual cosa al final qui determina quines varietats s'acaben plantant són els gestors privats.

Quant a l'HLB, des d'AVASA assenyalen, i en contradicció amb altres compareixents, que encara no hi ha variantes de plançons resistentes a l'HLB, i que potser algunes varietats amb més vigor podrien aguantar millor l'HLB.

Finalment, s'assenyala que la memòria de l'agricultor és molt curta, en el sentit que, a efectes pràctics, acaba plantant el que s'ha venut bé i segons el benefici de la campanya anterior.

Agricultura ecològica

D'acord amb les compareixences de la senyora García Ortega i el senyor Roselló, persones expertes en matèria d'agricultura ecològica, i la documentació de què ha disposat aquesta comissió, l'agricultura ecològica es pot definir com un sistema de producció i elaboració de productes vegetals que té com a objectiu l'obtenció d'aliments d'alta qualitat, lliures de residus tòxics i contaminants, que minimitza l'impacte humà en el medi ambient. Es tracta d'utilitzar els recursos naturals —prioritàriament, recursos renovables disponibles a l'àmbit local— de manera òptima, aplicant criteris de circularitat i conservació en el seu ús —en particular, de l'aigua, el sòl i la biomassa—, aprofitant i fomentant les sinergies amb altres espècies vegetals i animals benèfiques, contribuint a preservar la biodiversitat i la funcionalitat ecosistémica, sense trencar els cicles hidrogeobiològics naturals, evitant tot tipus de sobreexplotació, contaminació o deteriorament de l'agroecosistema.

En aquest sentit, una característica diferencial és evitar l'ús de productes fitosanitaris químics de síntesi com també de productes fertilitzants inorgànics. Per això, s'utilitzen preferentment pràctiques de prevenció de malalties enfortint la funcionalitat dels agroecosistemes, fitosanitaris generats a partir de ferments, extractes vegetals o roques moltes i lluita biològica contra les plagues, com també fertilitzants orgànics i tècniques d'enfortiment de

2) Programa de saneamiento y certificación

El programa de saneamiento y certificación es la base de nuestra citricultura. En este programa el IIVIA participa en la importación, saneamiento y la categoría inicial, estableciendo las categorías base, categorías certificadas y los plantones certificados.

Asimismo, las nuevas plantaciones y las plantaciones injertadas de los híbridos, mandarina nadorcott, mandarina tango y mandarina orri, hacen prever una nueva clementinización durante los meses de enero, febrero y marzo. Además, se está produciendo una tendencia creciente de variedades de naranjas pigmentadas, y hay variedades de mandarinas que no requieren polinización, como la murina, la nulesín (clementina de Nules) o la neufina.

En este sentido, no se comprende la motivación de que no se planten más estas variedades. La sensación es que se cobran regalías bajas (pago para comprar la variedad que planta), cuando los agricultores compran variedades de AVASA o del IIVIA, por lo que desperta en el agricultor la sensación de que la variedad que compra no es tan buena y se inclina por variedades con regalías más caras sin haber analizado bien lo que plantará, por lo que al final quién determina qué variedades se acaban plantando son los gestores privados.

En cuanto al HLB, desde AVASA señalan, y en contradicción con otros comparecientes, que todavía no existen variantes de plantones resistentes al HLB, y que tal vez algunas variedades con más vigor podrían aguantar mejor el HLB.

Finalmente, se señala que la memoria del agricultor es muy corta, en el sentido de que, a efectos prácticos, acaba plantando lo que se ha vendido bien y según el beneficio de la campaña anterior.

Agricultura ecológica

De acuerdo con las comparecencias de la señora García Ortega y el señor Roselló, personas expertas en materia de agricultura ecológica, y la documentación de la que ha dispuesto esta comisión, la agricultura ecológica se puede definir como un sistema de producción y elaboración de productos vegetales que tiene como objetivo la obtención de alimentos de alta calidad, libres de residuos tóxicos y contaminantes, que minimiza el impacto humano en el medio ambiente. Se trata de utilizar los recursos naturales —prioritariamente, recursos renovables disponibles en el ámbito local— de manera óptima, aplicando criterios de circularidad y conservación en su uso —en particular, del agua, el suelo y la biomasa—, aprovechando y fomentando las sinergias con otras especies vegetales y animales benéficas, contribuyendo a preservar la biodiversidad y la funcionalidad ecosistémica, sin romper los ciclos hidrogeobiológicos naturales, evitando todo tipo de sobreexplotación, contaminación o deterioro del agroecosistema.

En este sentido, una característica diferencial es evitar el uso de productos fitosanitarios químicos de síntesis así como de productos fertilizantes inorgánicos. Para ello, se utilizan preferentemente prácticas de prevención de enfermedades fortaleciendo la funcionalidad de los agroecosistemas, fitosanitaris generados a partir de fermentos, extractos vegetales o rocas molturadas y lucha biológica contra las plagas, así como fertilizantes orgánicos y técnicas de

l'estructura dels sòls i de la seua capacitat de fixació de carboni i retenció d'aigua.

Així mateix, des del punt de vista socioeconòmic, aquest sistema de producció i elaboració d'aliments pretén assolir un desenvolupament local sostenible del territori en el qual s'implanta, reduint la dependència dels sistema de producció d'entrades externes, aprofitant i amalgamant coneixements i pràctiques tradicionals amb coneixements científics i socioeconòmics i potenciant la relació consumidor-agricultor, els mercats i productes locals, al temps que dona resposta a la creixent demanda d'aliments saludables, obtinguts a partir de substàncies i processos naturals.

D'aquesta manera, els mètodes de producció ecològics no sols aporten productes diferenciats d'alta qualitat per satisfer les preferències de les persones consumidores, sinó que també proporcionen béns públics al conjunt de la societat en termes de protecció i millora de la qualitat ambiental, mitigació i adaptació al canvi climàtic, protecció de la salut i desenvolupament rural.

Un indicador significatiu per avaluar l'eficiència i la sostenibilitat de la producció agrícola és el seu rendiment energètic, definit en termes d'energia continguda en la producció obtinguda amb relació a l'energia invertida en la producció (kcal producció / kcal entrades). Això permet comparar el perfil de sostenibilitat de la citricultura ecològica i el de la citricultura convencional. D'acord amb les dades obtingudes mitjançant estudis científics aportades pel senyor Roselló a aquesta comissió, la citricultura ecològica és significativament més eficient que la citricultura convencional: mentre la citricultura ecològica mostra un rendiment energètic mitjà de 1,65 (s'obté 1,65 kcal per cada kcal invertida en la producció), aquest indicador sols ascedeix a 0,85 en el cas de la citricultura convencional. Aquesta diferència s'explica principalment per l'ús de productes fitosanitaris de síntesi i fertilitzants inorgànics en la citricultura convencional. Així, mentre l'energia mitjana aportada per kg de producte citrícola obtingut és de 312 kcal/kg en el cas de la citricultura ecològica, en la citricultura convencional aquesta ràtio se situa en 661,67 kcal/kg. El rendiment energètic de la citricultura ecològica amb reg a manta arriba fins a 4,98, mentre que en el cas de la citricultura convencional amb reg a manta ascedeix a 1,4. En el cas de reg amb aigües subterrànies, el rendiment energètic de la citricultura ecològica se situa en 1,38 mentre que el de la citricultura convencional sols arriba a 0,7.

Així, la citricultura convencional és molt més intensiva en l'ús d'energia per a la producció que la citricultura ecològica: 17.335.323 kcal/ha/any en el cas de la convencional contra 8.320.778 kcal/ha/any en el cas de l'ecològica. I el nivell de producció d'ambdues és significativament similar: 14.136.314 kcal/ha/any obtingudes amb la citricultura convencional contra 13.791.750 kcal/ha/any obtingudes amb la citricultura ecològica. Un altre tret diferencial entre ambdues modalitats de producció citrícola és l'ús d'energia renovable contra l'ús d'energia fossil: mentre la citricultura ecològica utilitzà, de mitjana, un 12,3% d'energia renovable, la citricultura convencional no arriba al 3% per satisfer les necessitats de producció.

Aquestes qüestions no són intranscendents, atès el context de crisi energètica i de matèries primeres, que s'ha traduït en

fortalecimiento de la estructura de los suelos y de su capacidad de fijación de carbono y retención de agua.

Así mismo, desde el punto de vista socioeconómico, este sistema de producción y elaboración de alimentos pretende lograr un desarrollo local sostenible del territorio en el que se implanta, reduciendo la dependencia de los sistema de producción de insumos externos, aprovechando y amalgamando conocimientos y prácticas tradicionales con conocimientos científicos y socioeconómicos y potenciando la relación consumidor-agricultor, los mercados y productos locales, al tiempo que da respuesta a la creciente demanda de alimentos saludables, obtenidos a partir de sustancias y procesos naturales.

De este modo, los métodos de producción ecológicos no solo aportan productos diferenciados de alta calidad para satisfacer las preferencias de las personas consumidoras, sino que también proporcionan bienes públicos al conjunto de la sociedad en términos de protección y mejora de la calidad ambiental, mitigación y adaptación al cambio climático, protección de la salud y desarrollo rural.

Un indicador significativo para evaluar la eficiencia y la sostenibilidad de la producción agrícola es su rendimiento energético, definido en términos de energía contenida en la producción obtenida con relación a la energía invertida en la producción (kcal producción / kcal insumos). Esto permite comparar el perfil de sostenibilidad de la citricultura ecológica y el de la citricultura convencional. De acuerdo con los datos obtenidos mediante estudios científicos aportadas por el señor Roselló a esta comisión, la citricultura ecológica es significativamente más eficiente que la citricultura convencional: mientras la citricultura ecológica muestra un rendimiento energético mediano de 1,65 (se obtiene 1,65 kcal por cada kcal invertida en la producción), este indicador solo asciende a 0,85 en el caso de la citricultura convencional. Esta diferencia se explica principalmente por el uso de productos fitosanitarios de síntesis y fertilizantes inorgánicos en la citricultura convencional. Así, mientras la energía mediana aportada por kg de producto citrícola obtenido es de 312 kcal/kg en el caso de la citricultura ecológica, en la citricultura convencional esta ratio se sitúa en 661,67 kcal/kg. El rendimiento energético de la citricultura ecológica con riego a manta llega hasta 4,98, mientras que en el caso de la citricultura convencional con riego a manta asciende a 1,4. En el caso de riego con aguas subterráneas, el rendimiento energético de la citricultura ecológica se sitúa en 1,38 mientras que el de la citricultura convencional solo llega a 0,7.

Así, la citricultura convencional es mucho más intensiva en el uso de energía para la producción que la citricultura ecológica: 17.335.323 kcal/ha/año en el caso de la convencional frente a 8.320.778 kcal/ha/año en el caso de la ecológica. Y el nivel de producción de ambas es significativamente similar: 14.136.314 kcal/ha/año obtenidas con la citricultura convencional frente a 13.791.750 kcal/ha/año obtenidas con la citricultura ecológica. Otro rasgo diferencial entre ambas modalidades de producción citrícola es el uso de energía renovable frente al uso de energía fósil: mientras la citricultura ecológica utiliza, de media, un 12,3% de energía renovable, la citricultura convencional no llega al 3% para satisfacer las necesidades de producción.

Estas cuestiones no son baladíes, dado el contexto de crisis energética y de materias primas, que se ha traducido en una

una pujada significativa dels preus de l'energia, i també de les matèries primeres, que impliquen increments importants dels costos dels fertilitzants inorgànics i dels fitosanitaris químics de síntesi, la qual cosa incrementa significativament els costos de producció de la citricultura convencional, que pressiona encara més a la baixa la rendibilitat de la producció citrícola convencional —ja bastant reduïda pels baixos preus de venda de les produccions, derivats de la configuració de la cadena de valor citrícola i de la pressió de l'oferta de cítrics provinent de tercers països—, i incrementa la vulnerabilitat de les persones agricultores.

Prenent com a referència l'anàlisi de cicle de vida aplicat a la citricultura, els resultats mostren que la producció ecològica presenta un comportament millor en totes les categories d'impacte analitzades fins i tot que la producció integrada —que ja implica un sistema de producció molt més respectuós amb el medi ambient que la producció convencional.

Un aspecte fonamental a tenir en compte en el context actual de canvi climàtic és el balanç d'emissions de gasos amb efecte d'hivernacle de la nostra citricultura. Com va assenyalar el senyor Roselló, comparant el comportament dels sistemes de producció convencional i ecològic, resulta evident que la citricultura ecològica és un sector contribuïdor net a la mitigació del canvi climàtic ja que és capaç de segrestar un volum de gasos amb efecte d'hivernacle equivalent al 150 % dels que emet. En contrast, la citricultura convencional sols és capaç de segrestar el 39 % dels gasos amb efecte d'hivernacle que emet. Els estudis portats a terme demostren que una parcel·la gestionada sota criteris d'agricultura ecològica emet la meitat de gasos amb efecte d'hivernacle i segresta el doble de gasos amb efecte d'hivernacle que una parcel·la gestionada sota criteris d'agricultura convencional. Aquest resultat és degut a les tècniques aplicades en l'agricultura ecològica als cultius mediterranis que tenen com a resultat la mitigació de les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle:

- a) Utilització de fertilitzants orgànics molt menys solubles que els inorgànics, en particular mitjançant l'aplicació de compost produït a partir de restes agràries.
- b) Optimització del reg per ajustar-lo a les necessitats del cultiu en cada moment, com també l'ús de cobertes vegetals per reduir la pèrdua d'humitat del sòl.
- c) Increment del contingut de matèria orgànica dels sòls, mitjançant cobertes vegetals i aportacions orgàniques.
- d) Rotació de cultius, per exemple, incorporant la presència de lleguminoses capaces de fixar nitrogen aeri per maximitzar la fertilitat del sòl.
- e) Cobertes vegetals i aplicació de restes vegetals per millorar l'estructura del sòl.
- f) Manteniment de bardisses que són fonamentals com a refugi de fauna auxiliar i insectes pol·linitzadors.
- g) Utilització de recursos locals i de proximitat, que redueixen els costos econòmics i energètics, com també les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle associats al transport.

subida significativa de los precios de la energía, y también de las materias primas, que implican incrementos importantes de los costes de los fertilizantes inorgánicos y de los fitosanitarios químicos de síntesis, lo que incrementa significativamente los costes de producción de la citricultura convencional, que presiona todavía más a la baja la rentabilidad de la producción citrícola convencional —ya bastante reducida por los bajos precios de venta de las producciones, derivados de la configuración de la cadena de valor citrícola y de la presión de la oferta de cítricos proveniente de terceros países—, e incrementa la vulnerabilidad de las personas agricultoras.

Tomando como referencia el análisis de ciclo de vida aplicado a la citricultura, los resultados muestran que la producción ecológica presenta un comportamiento mejor en todas las categorías de impacto analizadas incluso que la producción integrada —que ya implica un sistema de producción mucho más respetuoso con el medio ambiente que la producción convencional.

Un aspecto fundamental a tener en cuenta en el contexto actual de cambio climático es el balance de emisiones de gases de efecto invernadero de nuestra citricultura. Como señaló el señor Roselló, comparando el comportamiento de los sistemas de producción convencional y ecológico, resulta evidente que la citricultura ecológica es un sector contribuidor neto a la mitigación del cambio climático puesto que es capaz de secuestrar un volumen de gases de efecto invernadero equivalente al 150 % de los que emite. En contraste, la citricultura convencional solo es capaz de secuestrar el 39 % de los gases de efecto invernadero que emite. Los estudios llevados a cabo demuestran que una parcela gestionada bajo criterios de agricultura ecológica emite la mitad de gases de efecto invernadero y secuestra el doble de gases de efecto invernadero que una parcela gestionada bajo criterios de agricultura convencional. Este resultado es debido a las técnicas aplicadas en la agricultura ecológica a los cultivos mediterráneos que tienen como resultado la mitigación de las emisiones de gases de efecto invernadero:

- a) Utilización de fertilizantes orgánicos mucho menos solubles que los inorgánicos, en particular mediante la aplicación de compuesto producido a partir de restos agrarios.
- b) Optimización del riego para ajustarlo a las necesidades del cultivo en cada momento, así como el uso de cubiertas vegetales para reducir la pérdida de humedad del suelo.
- c) Incremento del contenido de materia orgánica de los suelos, mediante cubiertas vegetales y aportaciones orgánicas.
- d) Rotación de cultivos, por ejemplo, incorporando la presencia de leguminosas capaces de fijar nitrógeno aéreo para maximizar la fertilidad del suelo.
- e) Cubiertas vegetales y aplicación de restos vegetales para mejorar la estructura del suelo.
- f) Mantenimiento de setos que son fundamentales como refugio de fauna auxiliar e insectos polinizadores.
- g) Utilización de recursos locales y de proximidad, que reducen los costes económicos y energéticos, así como las emisiones de gases de efecto invernadero asociados al transporte.

Una altra qüestió important, assenyalada pel senyor Roselló, amb relació als avantatges de la citricultura ecològica contra la convencional és la protecció de les aigües (tant superficials com, sobretot, subterrànies) contra la contaminació difusa derivada de l'activitat agrícola, pel que fa a principis actius de fitosanitaris de síntesi com per compostos nitrogenats. Això és particularment important al nostre territori, en què les limitacions hídriques són evidents i trobem que gran part de les masses d'aigua subterrània de les principals zones de regadiu es troben contaminades per nitrats, moltes de les quals també es troben afectades per contaminants químics procedents de plaguicides i herbicides per damunt dels límits permesos per la legislació de qualitat de l'aigua. En aquest context, la citricultura ecològica pot contribuir substancialment a la recuperació del bon estat químic d'aquestes masses d'aigua.

A més a més, la presència de cobertes vegetals redueix l'impacte de les pluges torrencials, que cada vegada presenten una major freqüència al nostre territori com a conseqüència dels efectes del canvi climàtic sobre els patrons de precipitacions, ja que permeten reduir l'erosió del sòl i l'arrossegament de sediments i afavoreixen la infiltració de l'aigua, millorant la retenció d'aigua i la humitat del sòl.

La posada en marxa del I Pla valencià de producció ecològica 2016-2020 per part de la Conselleria d'Agricultura s'ha demostrat fonamental per impulsar l'agricultura ecològica al País Valencià. Així, en cinc anys de vigència del pla, s'ha passat de 77.120 ha certificades el 2015 a 146.757 ha el 2020, amb un pes majoritari dels conreus de secà. Segons les dades del II Pla valencià de transició agroecològica, el 2020 es trobaven certificades 4.955 ha de cítrics ecològics, un 285% més que el 2015, que representaven el 3,1% de la superfície total de cultius de cítrics de la Comunitat Valenciana. D'acord amb les dades de l'Informe del sector ecològic de la Comunitat Valenciana 2021, elaborat pel CAEV, el 2021 la superfície ecològica certificada ascedeix a 153.503 ha, de les quals 19.956 ha corresponen a cultius en regadiu i 5.700 ha a cultius de cítrics ecològics. Respecte a la distribució territorial de la producció ecològica de cítrics, les comarques Alacantines mostren un clar lideratge amb una superfície certificada ecològica de 3.888 ha, un 87% corresponent a la comarca del Baix Segura, especialment per la producció ecològica de llima. A la província de València hi ha certificades 1.448 ha, un 22% de les quals se situa a la comarca de la Ribera Alta, i a Castelló, 364 ha, un 43% de les quals es situa en la comarca del Baix Maestrat.

Com va explicar la senyora García Ortega, si bé la progressió dels últims cinc anys de la citricultura ecològica a la Comunitat Valenciana ha sigut espectacular, no menys cert és que es partia d'una implantació molt escassa, si es compara amb altres comunitats autònombes amb importància del cultiu citrícola. Així, Andalusia tenia el 2017 7.223 ha de superfície ecològica citrícola, mentre que a la Comunitat Valenciana aquest any la superfície citrícola certificada a penes assolia les 2.250 ha. En termes percentuals, la presència de la citricultura ecològica valenciana és encara testimonial, tenint en compte que de les 159.000 ha dedicades a aquest cultiu, només 5.700 ha tenen certificació ecològica; és a dir, el 3,5%, molt per sota del cas Andalusia, on el 13% (10.754 ha) de les 85.163 ha dedicades a citricultura té certificació ecològica. Per la seua banda, el senyor Roselló va exposar que el 2019 la producció de

Otra cuestión importante, señalada por el señor Roselló, con relación a las ventajas de la citricultura ecológica frente a la convencional es la protección de las aguas (tanto superficiales como, sobre todo, subterráneas) frente a la contaminación difusa derivada de la actividad agrícola, en cuanto a principios activos de fitosanitarios de síntesis como por compuestos nitrogenados. Esto es particularmente importante en nuestro territorio, en el que las limitaciones hídricas son evidentes y encontramos que gran parte de las masas de agua subterránea de las principales zonas de regadío se encuentran contaminadas por nitratos, muchas de las cuales también se encuentran afectadas por contaminantes químicos procedentes de plaguicidas y herbicidas por encima de los límites permitidos por la legislación de calidad del agua. En este contexto, la citricultura ecológica puede contribuir sustancialmente a la recuperación del buen estado químico de estas masas de agua.

Además, la presencia de cubiertas vegetales reduce el impacto de las lluvias torrenciales, que cada vez presentan una mayor frecuencia en nuestro territorio como consecuencia de los efectos del cambio climático sobre los patrones de precipitaciones, puesto que permiten reducir la erosión del suelo y el arrastre de sedimentos y favorecen la infiltración del agua, mejorando la retención de agua y la humedad del suelo.

La puesta en marcha del I Plan valenciano de producción ecológica 2016-2020 por parte de la Conselleria de Agricultura se ha demostrado fundamental para impulsar la agricultura ecológica al País Valenciano. Así, en cinco años de vigencia del plan, se ha pasado de 77.120 ha certificadas en 2015 a 146.757 ha en 2020, con un peso mayoritario de los cultivos de secano. Según los datos del II Plan valenciano de transición agroecológica, en 2020 se encontraban certificadas 4.955 ha de cítricos ecológicos, un 285% más que en 2015, que representaban el 3,1% de la superficie total de cultivos de cítricos de la Comunitat Valenciana. De acuerdo con los datos del Informe del sector ecológico de la Comunitat Valenciana 2021, elaborado por el CAEV, en 2021 la superficie ecológica certificada asciende a 153.503 ha, de las que 19.956 ha corresponden a cultivos en regadío y 5.700 ha a cultivos de cítricos ecológicos. Respecto a la distribución territorial de la producción ecológica de cítricos, las comarcas alicantinas muestran un claro liderazgo con una superficie certificada ecológica de 3.888 ha, un 87% correspondiente a la comarca de la Vega Baja, especialmente por la producción ecológica de limón. En la provincia de Valencia hay certificadas 1.448 ha, un 22% de las cuales se sitúa en la comarca de la Ribera Alta, y en Castellón, 364 ha, un 43% de las cuales se sitúa en la comarca del Baix Maestrat.

Como explicó la señora García Ortega, si bien la progresión de los últimos cinco años de la citricultura ecológica en la Comunitat Valenciana ha sido espectacular, no menos cierto es que se partía de una implantación muy escasa, si se compara con otras comunidades autónomas con importancia del cultivo citrícola. Así, Andalucía tenía en 2017 7.223 ha de superficie ecológica citrícola, mientras que en la Comunitat Valenciana este año la superficie citrícola certificada apenas lograba las 2.250 ha. En términos porcentuales, la presencia de la citricultura ecológica valenciana es todavía testimonial, teniendo en cuenta que de las 159.000 ha dedicadas a este cultivo, solo 5.700 ha tienen certificación ecológica; es decir, el 3,5%, muy por debajo del caso Andalucía, donde el 13% (10.754 ha) de las 85.163 ha dedicadas a citricultura tiene certificación ecológica. Por su parte, el señor Roselló expuso que en 2019

cítrics ecològics a Espanya es va situar en les 300.000 tones amb un valor comercial en camp d'uns cent cinquanta milions d'euros, dels quals uns quaranta milions corresponen al camp valencià.

Totes aquestes dades posen en evidència la importància de disposar de polítiques públiques actives des de l'àmbit autonòmic de planificació i suport a la producció ecològica. Mentre a Andalusia el I Pla de producció ecològica es va posar en marxa el 2002, al País Valencià fins a 2015 ni tan sols hi havia una estructura administrativa dins la Conselleria d'Agricultura que promoguera i donara suport tècnic i gestionara ajudes i incentius econòmics a la producció ecològica i no va ser fins a 2016 que s'adoptà el I Pla valencià de producció ecològica. També s'ha assenyalat una major cultura empresarial dels citricultors com un factor que ha contribuït a l'expansió de la citricultura ecològica a Andalusia i Murcia, contra la percepció negativa que el sector citrícola valencià ha tingut històricament de l'agricultura ecològica com a amenaça als seus productes, en lloc de com a oportunitat d'innovació, de guanyar competitivitat, nous mercats i majors rendibilitats per als seus productes.

D'altra banda, una de les qüestions en la qual les persones expertes compareixents en la comissió han coincidit és en l'obstacle que representa la fertirrigació centralitzada associada a la transformació dels sistemes de reg, passant de reg a manta a reg per degoteig, que s'ha implantat com a mesura estrella de l'estrategia de modernització de regadius portada a terme durant els últims vint anys per als cultius permanents. Malgrat ser el citrícola un tipus de cultiu especialment adequat per a la seua gestió agroecològica, la rigidesa imposta per les administracions públiques en les condicions de subvenció de la modernització de les infraestructures de reg i per les comunitats de regants en la implantació i la gestió dels sistemes de reg per degoteig ha generat l'encariment en l'accés a l'aigua sense fertilitzants per part dels agricultors ecològics i, fins i tot, l'abstenció o l'abandonament del sistema de cultiu ecològic de cítrics i d'altres cultius.

Des del punt de vista socioeconòmic, abans de la pujada de l'energia i de fertilitzants i fitosanitaris com a conseqüència de la invasió de Rússia a Ucraïna, el cost de producció de taronges ecològiques se situava entre 0,28 i 0,32 €/kg front als entre 0,25 i 0,3 €/kg de la taronja en agricultura convencional, d'acord amb les dades aportades pel senyor Roselló. Malgrat aquest diferencial de costos, el preu pagat als agricultors per les taronges ecològiques és clarament superior al que reben els agricultors que practiquen la citricultura convencional; encara que els baixos preus pagats per la producció convencional arrosseguen a la baixa els preus de les produccions ecològiques. D'altra banda, en la situació de crisi energètica i de matèries primeres actual, agreujada per la guerra a Ucraïna, l'elevada intensitat energètica de la citricultura convencional i la seu elevada dependència d'entrades industrials, moltes vegades llunyans, comporta una forta pressió d'increment dels costos de producció, la qual cosa fa encara més atractiva la pràctica de la citricultura ecològica, molt més resilient a les perturbacions i menys dependent de factors de producció externs.

Com va enfatitzar la senyora García Ortega, una de les fortaleses que presenta l'agricultura ecològica és la seu capacitat per contribuir al relleu generacional en l'activitat

la producció de cítricos ecològicos en España se situó en las 300.000 toneladas con un valor comercial en campo de unos ciento cincuenta millones de euros, de los que unos cuarenta millones corresponden al campo valenciano.

Todos estos datos ponen en evidencia la importancia de disponer de políticas públicas activas desde el ámbito autonómico de planificación y apoyo a la producción ecológica. Mientras en Andalucía el I Plan de producción ecológica se puso en marcha en 2002, en el País Valenciano hasta 2015 ni siquiera había una estructura administrativa dentro de la Conselleria de Agricultura que promoviera y diera apoyo técnico y gestionara ayudas e incentivos económicos a la producción ecológica y no fue hasta 2016 cuando se adoptó el I Plan valenciano de producción ecológica. También se ha señalado una mayor cultura empresarial de los citricultores como un factor que ha contribuido a la expansión de la citricultura ecológica en Andalucía y Murcia, frente a la percepción negativa que el sector citrícola valenciano ha tenido históricamente de la agricultura ecológica como amenaza a sus productos, en vez de como oportunidad de innovación, de ganar competitividad, nuevos mercados y mayores rentabilidades para sus productos.

Por otro lado, una de las cuestiones en la que las personas expertas comparecientes en la comisión han coincidido es en el obstáculo que representa la fertirrigación centralizada asociada a la transformación de los sistemas de riego, pasando de riego a manta a riego por goteo, que se ha implantado como medida estrella de la estrategia de modernización de regadíos llevada a cabo durante los últimos veinte años para los cultivos permanentes. A pesar de ser el citrícola un tipo de cultivo especialmente adecuado para su gestión agroecológica, la rigidez impuesta por las administraciones públicas en las condiciones de subvención de la modernización de las infraestructuras de riego y por las comunidades de regantes en la implantación y la gestión de los sistemas de riego por goteo ha generado el encarecimiento en el acceso al agua sin fertilizantes por parte de los agricultores ecológicos y, incluso, la abstención o el abandono del sistema de cultivo ecológico de cítricos y otros cultivos.

Desde el punto de vista socioeconómico, antes de la subida de la energía y de fertilizantes y fitosanitarios como consecuencia de la invasión de Rusia a Ucrania, el coste de producción de naranjas ecológicas se situaba entre 0,28 y 0,32 €/kg frente a los entre 0,25 y 0,3 €/kg de la naranja en agricultura convencional, de acuerdo con los datos aportados por el señor Roselló. A pesar de este diferencial de costes, el precio pagado a los agricultores por las naranjas ecológicas es claramente superior al que reciben los agricultores que practican la citricultura convencional; aunque los bajos precios pagados por la producción convencional arrastran a la baja los precios de las producciones ecológicas. Por otro lado, en la situación de crisis energética y de materias primas actual, agraviada por la guerra en Ucrania, la elevada intensidad energética de la citricultura convencional y su elevada dependencia de insumos industriales, muchas veces lejanos, supone una fuerte presión de incremento de los costes de producción, lo que hace todavía más atractiva la práctica de la citricultura ecológica, mucho más resiliente a las perturbaciones y menos dependiente de factores de producción externos.

Como enfatizó la señora García Ortega, una de las fortalezas que presenta la agricultura ecológica es su capacidad para contribuir al relevo generacional en la actividad agrícola,

agrícola, així com per incrementar la presència de les dones en l'agricultura; dos factors fonamentals per a la revitalització del món rural i la fixació de població en el medi rural ajudant a combatre el despoblament. D'acord amb les dades CAEV, la mitjana d'edat de les persones productores ecològiques se situa en 48 anys, mentre la mitjana d'edat de l'agricultura convencional se situa en 76 anys. Respecte a la presència de dones, en agricultura ecològica el 31,5 % dels caps d'explotació són dones, mentre en l'agricultura convencional aquesta xifra es redueix fins al 28,6%.

L'avantatge de l'agricultura ecològica en terres valencianes ha estat notable des de 2016 i el 2021 el 20,5 % de la superfície agrícola total compta amb certificació ecològica, que es concentra fonamentalment en terres de secà. La citricultura valenciana ecològica representa el 3,7 % de la superfície amb certificació ecològica valenciana, la qual cosa ens indica la gran potencialitat de creixement de la producció ecològica en la nostra citricultura, contribuint així a assolir l'objectiu del Pla d'acció per al desenvolupament de la producció ecològica de la Unió Europea d'aconseguir que el 2030 el 25 % de la superfície agrícola europea es cultive mitjançant agricultura ecològica.

A nivell mundial, el Pacte mundial de Nacions Unides per a la lluita contra el canvi climàtic, els objectius de desenvolupament sostenible de Nacions Unides o la Cimera sobre Alimentació Mundial de l'ONU assenyalen la necessitat d'avançar decididament i sense dilació en la producció agrícola ecològica per aconseguir la sostenibilitat —ambiental, social i econòmica— del planeta.

A escala europea, cal destacar la confluència de diversos instruments estratègics i de planificació que fomenten i afavoreixen el creixement de l'agricultura ecològica en els propers anys. En el marc del Pacte verd europeu, l'Estratègia «De la granja a la taula» ha posat en marxa l'esmentat Pla d'acció per al desenvolupament de la producció ecològica de la Unió Europea que, a banda de l'objectiu comentat de superfície agrícola conreada mitjançant agricultura ecològica, també planteja altres objectius rellevants:

- a) Revertir la pèrdua de biodiversitat.
- b) Detenir i revertir la disminució dels pol·linitzadors.
- c) Reduir l'ús i la nocivitat dels plaguicides un 50 % el 2030.
- d) Reduir les pèrdues de nutrients un 50 %, reduint l'ús de fertilitzants un 20 % el 2030.

Una altra de les potes del Pacte verd europeu, el nou pla d'acció per a l'economia circular per una Europa més neta i més competitiva, planteja reptes quant a la utilització, la conservació i la reutilització de nutrients i aigua, així com la reducció de les pèrdues alimentàries. Per aconseguir-los la citricultura ecològica presenta avantatges evidents respecte a les pràctiques convencionals. Així mateix, l'anomenat Horizonte Europa, el programa europeu de finançament de recerca i innovació fins a 2027, suposa una important oportunitat per enfortir la recerca, la innovació, la transferència i la coproducció de coneixements en matèria de producció ecològica i, en particular, pel que fa al nostre territori, amb relació a la citricultura, principal cultiu de regadiu amb una elevada sensibilitat, tant als efectes del canvi climàtic

así como para incrementar la presencia de las mujeres en la agricultura; dos factores fundamentales para la revitalización del mundo rural y la fijación de población en el medio rural ayudando a combatir el despoblamiento. De acuerdo con los datos CAEV, la media de edad de las personas productoras ecológicas se sitúa en 48 años, mientras la media de edad de la agricultura convencional se sitúa en 76 años. Respecto a la presencia de mujeres, en agricultura ecológica el 31,5 % de los jefes de explotación son mujeres, mientras en la agricultura convencional esta cifra se reduce hasta el 28,6 %.

El avance de la agricultura ecológica en tierras valencianas ha sido notable desde 2016 y en 2021 el 20,5 % de la superficie agrícola total cuenta con certificación ecológica, que se concentra fundamentalmente en tierras de secano. La citricultura valenciana ecológica representa el 3,7 % de la superficie con certificación ecológica valenciana, lo que nos indica la gran potencialidad de crecimiento de la producción ecológica en nuestra citricultura, contribuyendo así a alcanzar el objetivo del Plan de acción para el desarrollo de la producción ecológica de la Unión Europea de conseguir que en 2030 el 25 % de la superficie agrícola europea se cultive mediante agricultura ecológica.

A nivel mundial, el Pacto mundial de Naciones Unidas para la lucha contra el cambio climático, los objetivos de desarrollo sostenible de Naciones Unidas o la Cumbre sobre Alimentación Mundial de la ONU señalan la necesidad de avanzar decididamente y sin más dilación en la producción agrícola ecológica para alcanzar la sostenibilidad —ambiental, social y económica— del planeta.

A escala europea, hay que destacar la confluencia de varios instrumentos estratégicos y de planificación que fomentan y favorecen el crecimiento de la agricultura ecológica en los próximos años. En el marco del Pacto verde europeo, la Estrategia «De la granja a la mesa» ha puesto en marcha dicho Plan de acción para el desarrollo de la producción ecológica de la Unión Europea que, además del objetivo comentado de superficie agrícola cultivada mediante agricultura ecológica, también plantea otros objetivos relevantes:

- a) Revertir la pérdida de biodiversidad.
- b) Detener y revertir la disminución de los polinizadores.
- c) Reducir el uso y la nocividad de los plaguicidas un 50 % en 2030.
- d) Reducir las pérdidas de nutrientes un 50 %, reduciendo el uso de fertilizantes un 20 % en 2030.

Otra de las patas del Pacto verde europeo, el nuevo plan de acción para la economía circular por una Europa más limpia y más competitiva, plantea retos en cuanto a la utilización, conservación y reutilización de nutrientes y agua, así como la reducción de las pérdidas alimentarias. Para alcanzarlos la citricultura ecológica presenta ventajas evidentes respecto a las prácticas convencionales. Así mismo, el llamado Horizonte Europa, el programa europeo de financiación de investigación e innovación hasta 2027, supone una importante oportunidad para fortalecer la investigación, innovación, transferencia y coproducción de conocimientos en materia de producción ecológica y, en particular, en cuanto a nuestro territorio, en relación con la citricultura, principal cultivo de regadio con una elevada sensibilidad,

com de les dinàmiques dels mercats globals. També els fons europeus Next Generation per a la recuperació i la transformació econòmica suposen una finestra d'oportunitat per estendre i fomentar la citricultura ecològica, així com per millorar i potenciar el consum responsable del mercat interior i la promoció interna i externa de les marques de qualitat diferenciada ecològiques.

En la mateixa línia d'aconseguir els objectius de seguretat alimentària, de millora de la competitivitat i la rendibilitat del sector agrari, d'aconseguir un elevat nivell de protecció ambiental, reduint les emissions de gasos d'efecte hivernacle i revertint la pèrdua de biodiversitat, així com de fer front al repte demogràfic del món rural, els diversos plans estatals i les lleis acabades d'aprovar o en elaboració assenyalen la importància d'avansar en la producció ecològica d'aliments.

En aquest context és fonamental continuar avançant, posant particular atenció a la nostra citricultura, i intensificar la implementació de les diverses mesures contingudes en el II Pla valencià de transició agroecològica, així com dels diversos instruments de la Llei d'estructures agràries —en particular, pel que fa a les iniciatives de gestió en comú, facilitació de l'accés a la terra, dinamització de la producció ecològica i garantia de compatibilitat amb la producció ecològica dels sistemes de fertirrigació centralitzada en els projectes de millora i modernització de regadius—, com també intensificar les mesures de recerca, innovació i transferència de coneixements cap als agents productors i elaboradors ecològics, la generalització de pràctiques d'agrocompostatge, la formació per a millorar la comercialització ecològica i la seua capacitat organitzativa —en particular, dels canals curts de comercialització—, la promoció de les marques de qualitat diferenciades ecològiques, el consum responsable en totes les franges i els sectors poblacionals, les mesures per a la reducció de les pèrdues alimentàries i del malbaratament alimentari, així com la compra pública d'aliments ecològics. El nou decret d'alimentació sostenible de la Generalitat, que a hores d'ara es troba en exposició pública i que fixa en un 15% el mínim de fruites i verdures ecològiques que ha d'haver als menús de tots els menjadors sostinguts amb fons públics, pot ser una gran oportunitat per a impulsar la citricultura ecològica.

Així mateix, tenint en compte que el 90% dels cítrics ecològics valencians es destina a l'exportació, és necessària l'ampliació del mercat valencià i espanyol per a la citricultura ecològica, per a la qual cosa és fonamental posar en marxa mesures per a millorar la formació i el coneixement de les persones consumidores i dels agents de comercialització, com també estratègies de difusió d'informació sobre els beneficis en termes de béns públics associats a la producció ecològica: protecció de la biodiversitat, reducció de la contaminació, mitigació i adaptació front al canvi climàtic, aprovechamiento circular de restes agrícolas, millora dels sòls i l'aigua, etc.

Regadiu, aigua, sòl i canvi climàtic

D'acord amb les dades oficials de l'any 2020, últimes publicades per la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica, la Comunitat Valenciana compta amb 338.348 ha de terres de cultiu en regadiu (és a dir, un 51,7% del total de terres

tanto a efecto del cambio climático como de las dinámicas de los mercados globales. También los fondos europeos Next Generation para la recuperación y la transformación económica suponen una ventana de oportunidad para extender y fomentar la citricultura ecológica, así como para mejorar y potenciar el consumo responsable del mercado interior y la promoción interna y externa de las marcas de calidad diferenciada ecológicas.

En la misma línea de alcanzar los objetivos de seguridad alimentaria, de mejora de la competitividad y rentabilidad del sector agrario, de conseguir un elevado nivel de protección ambiental, reduciendo las emisiones de gases de efecto invernadero y revirtiendo la pérdida de biodiversidad, así como de hacer frente al reto demográfico del mundo rural, los diversos planes estatales y las leyes recientemente aprobadas o en elaboración señalan la importancia de avanzar en la producción ecológica de alimentos.

En este contexto es fundamental continuar avanzando, poniendo particular atención en nuestra citricultura, e intensificar la implementación de las varias medidas contenidas en el II Plan valenciano de transición agroecológica, así como de los diversos instrumentos de la Ley de estructuras agrarias —en particular, en cuanto a las iniciativas de gestión en común, facilitación del acceso a la tierra, dinamización de la producción ecológica y garantía de compatibilidad con la producción ecológica de los sistemas de fertirrigación centralizada en los proyectos de mejora y modernización de regadíos—, así como intensificar las medidas de investigación, innovación y transferencia de conocimientos hacia los agentes productores y elaboradores ecológicos, generalización de prácticas de agrocompostaje, formación para mejorar la comercialización ecológica y su capacidad organizativa —en particular, de los canales cortos de comercialización—, promoción de las marcas de calidad diferenciadas ecológicas, consumo responsable en todas las franjas y sectores poblacionales, medidas para la reducción de las pérdidas alimentarias y del desperdicio alimentario, así como compra pública de alimentos ecológicos. El nuevo decreto de alimentación sostenible de la Generalitat, que a estas alturas se encuentra en exposición pública y que fija en un 15% el mínimo de frutas y verduras ecológicas que debe haber en los menús de todos los comedores sostenidos con fondos públicos, puede ser una gran oportunidad para impulsar la citricultura ecológica.

Así mismo, teniendo en cuenta que el 90% de los cítricos ecológicos valencianos se destina a la exportación, es necesaria la ampliación del mercado valenciano y español para la citricultura ecológica, para lo cual es fundamental poner en marcha medidas para mejorar la formación y conocimiento de las personas consumidoras y agentes de comercialización, así como estrategias de difusión de información sobre los beneficios en términos de bienes públicos asociados a la producción ecológica: protección de la biodiversidad, reducción de la contaminación, mitigación y adaptación frente al cambio climático, aprovechamiento circular de restos agrícolas, mejora de los suelos y el agua, etc.

Regadío, agua, suelo y cambio climático

De acuerdo con los datos oficiales del año 2020, últimos publicados por la Conselleria de Agricultura, Desarrollo Rural, Emergencia Climática y Transición Ecológica, la Comunitat Valenciana cuenta con 338.348 ha de tierras de cultivo en regadío (es decir, un 51,7% del total de tierras de

de cultiu), de les quals 159.098 ha corresponen al cultiu de cítrics, és a dir, un 47 %.

L'episodi de sequera de principis de la dècada de 1990 va donar lloc a una aposta decidida per part del govern espanyol per la generalització de la pressurització de les xarxes i el reg per degoteig com a mesura fonamental per modernitzar els regadius a Espanya, fins aleshores predominantment de reg a manta amb xarxes a cel obert, amb un doble objectiu: per una banda, incrementar la productivitat agrícola de l'aigua utilitzada, incrementar la garantia de subministrament i millorar les condicions de treball de les persones llauradores; i per altra, reduir la quantitat d'aigua utilitzada en parcel·la, permetent l'alliberament de recursos hídrics per a altres usos o bé per aconseguir superar insuficiències d'aigua prèvies. Al País Valencià aquest programa d'inversions es va articular a través del Pla director de modernització del regadiu de la Comunitat Valenciana aprovat el 1995 i també amb els projectes inclosos en el Pla nacional de regadius de 1995 i la seua revisió de 2002. Posteriorment, el 2006, de nou en un context de sequera (2005-2008), es va posar en marxa a escala estatal un pla de xoc de regadius per avançar o culminar actuacions de pressurització de xarxes i conversió a reg per degoteig. Al País Valencià, la introducció d'aquestes tècniques data de la dècada de 1980, sota iniciativa privada a les noves zones de regadiu, als regadius dependents d'aigües subterrànies i a les àrees caracteritzades per una important escassetat hídrica. A partir de 2000 comencen a materialitzar-se els projectes de modernització de regadius finançats des de les administracions públiques. D'acord amb les dades aportades a aquesta comissió pel doctor Sanchis Ibor, el 1992 hi havia al País Valencià unes 50.000 ha en reg localitzat (la meitat en el Baix Segura), el 1999 la superfície ascendia a 101.000 ha, el 2010 superava les 178.000 ha i el 2020 arribava a les quasi 212.000 ha. En contraposició, la superfície regada a manta o per inundació el 2000 ocupava unes 150.000, les quals es van reduir a 123.000 ha el 2010 i a quasi 80.000 ha el 2020.

Aquestes xifres mostren l'espectacular i ràpid canvi tecnològic introduït als regadius valencians, el qual no ha estat exempt de dificultats d'adaptació quant al disseny, al manteniment i la gestió per aconseguir realitzar les potencialitats productives d'aquestes noves tècniques de reg. Com s'ha explicat durant el desenvolupament d'aquesta comissió, l'estudi de les experiències portades a terme en les diverses comunitats de regants evidencia la carència d'una adequada ànalisi previa al desenvolupament de les polítiques de promoció de modernització de regadius —entesa quasi exclusivament com la subvenció de les obres per a pressuritzar xarxes de reg i implantar reg localitzat— i una absència de mecanismes de seguiment dels seus resultats. Aspectes com la variabilitat geogràfica i agronòmica dels regadius i els diversos impactes que aquest procés de canvi tecnològic pot tenir sobre els diferents sistemes de reg, en funció de diversos factors com el disseny, el tipus i l'origen del recurs emprat, cultius existents i potencials, antiguitat, estat de conservació, etc. no s'han tingut en compte suficientment a l'hora d'implementar aquest canvi tecnològic. Així mateix, com assenyala el doctor Palau, en molts casos no s'han tingut en compte suficientment els requeriments específics de les persones llauradores en cada zona regable a l'hora del disseny enginyer d'aquestes infraestructures o bé els materials de construcció no tenien la qualitat adequada per garantir la teòrica vida útil, com a conseqüència de la competència entre constructors per abaratir costos i aconseguir els contractes d'obres. Una

cultivo), de las cuales 159.098 ha corresponden al cultivo de cítricos, es decir, un 47 %.

El episodio de sequía de principios de la década de 1990 dio lugar a una apuesta decidida por parte del gobierno español por la generalización de la presurización de las redes y el riego por goteo como medida fundamental para modernizar los regadíos en España, hasta entonces predominantemente de riego a manta con redes a cielo abierto, con un doble objetivo: por un lado, incrementar la productividad agrícola del agua utilizada, incrementar la garantía de suministro y mejorar las condiciones de trabajo de las personas labradoras; y por otra, reducir la cantidad de agua utilizada en parcela, permitiendo la liberación de recursos hídricos para otros usos o bien para conseguir superar insuficiencias de agua previas. En el País Valenciano este programa de inversiones se articuló a través del Plan director de modernización del regadio de la Comunitat Valenciana aprobado en 1995 y también con los proyectos incluidos en el Plan nacional de regadíos de 1995 y su revisión de 2002. Posteriormente, en 2006, de nuevo en un contexto de sequía (2005-2008), se puso en marcha a escala estatal un plan de choque de regadíos para avanzar o culminar actuaciones de presurización de redes y conversión a riego por goteo. En el País Valenciano, la introducción de estas técnicas data de la década de 1980, bajo iniciativa privada en las nuevas zonas de regadio, regadíos dependientes de aguas subterráneas y áreas caracterizadas por una importante escasez hídrica. A partir de 2000 empiezan a materializarse los proyectos de modernización de regadíos financiados desde las administraciones públicas. De acuerdo con los datos aportados a esta comisión por el doctor Sanchis Ibor, en 1992 había en el País Valenciano unas 50.000 ha en riego localizado (la mitad en la Vega Baja), en 1999 la superficie ascendía a 101.000 ha, en 2010 superaba las 178.000 ha y en 2020 llegaba a las casi 212.000 ha. En contraposición, la superficie regada a manta o por inundación en 2000 ocupaba unas 150.000, las cuales se redujeron a 123.000 ha en 2010 y a casi 80.000 ha en 2020.

Estas cifras muestran el espectacular y rápido cambio tecnológico introducido en los regadíos valencianos, el cual no ha estado exento de dificultades de adaptación en cuanto a su diseño, mantenimiento y gestión para conseguir realizar las potencialidades productivas de estas nuevas técnicas de riego. Como se ha explicado durante el desarrollo de esta comisión, el estudio de las experiencias llevadas a cabo en las diversas comunidades de regantes evidencia la carencia de un adecuado análisis previo al desarrollo de las políticas de promoción de modernización de regadíos —entendida casi exclusivamente como la subvención de las obras para presurizar redes de riego e implantar riego localizado— y una ausencia de mecanismos de seguimiento de sus resultados. Aspectos como la variabilidad geográfica y agronómica de los regadíos y los diversos impactos que este proceso de cambio tecnológico puede tener sobre los diferentes sistemas de riego, en función de varios factores como el diseño, tipo y origen del recurso empleado, cultivos existentes y potenciales, antigüedad, estado de conservación, etc. no se han tenido en cuenta suficientemente a la hora de implementar este cambio tecnológico. Así mismo, como señala el doctor Palau, en muchos casos no se han tenido en cuenta suficientemente los requerimientos específicos de las personas labradoras en cada zona regable a la hora del diseño ingenieril de estas infraestructuras o bien los materiales de construcción no tenían la calidad adecuada para garantizar su teórica vida útil, como consecuencia de la competencia entre constructoras para abaratir costes y conseguir los contratos

qüestió que també ha tingut impacte en els problemes de funcionament del reg localitzat que hi han detectat els estudis realitzats és l'absència d'inversió en manteniment preventiu, la manca de renovació de parts consumibles o la substitució de materials per altres de menor qualitat i durabilitat. En aquest sentit, és remarcable la incidència dels robatoris de materials com el coure de les instal·lacions elèctriques i els sistemes de comunicació o les plaques fotovoltaïques que o bé no se substitueixen o es fa, quan és possible, amb aparells que no continguen materials valuosos.

Un aspecte crític per al bon funcionament dels sistemes de reg localitzat és la formació i la professionalització de la gestió. Com explica el doctor Sanchis Ibor, la política de modernització de regadius portada a terme ha optat per posar a disposició dels usuaris línies de subvenció, sota una escassa o nul·la supervisió externa, amb una manca d'assistència tècnica als regants per analitzar en cada cas quines millores cal introduir-hi o accions de formació paraleles. Per la seua banda, les investigacions del doctor Palau, respecte a una mostra de comunitats de regants valencianes que introduïren el reg localitzat, han trobat que sols el 58% d'aquestes compta amb personal tècnic especialitzat en la gestió del sistema de reg. En el cas de les comunitats de regants més grans (més de 700 ha), aquest percentatge augmenta fins al 79%, mentre que en les de menor grandària sols el 30% compta amb personal tècnic de reg en la plantilla. En aquestes últimes, la pràctica habitual és la subcontractació de les tasques que no poden portar a terme directament els llauradors o el personal no especialitzat de la comunitat de regants, la qual cosa redundava en un menor manteniment preventiu de les instal·lacions, més obres o actuacions d'emergència, menor eficiència del sistema de reg i uns costos a llarg termini superiors. Per altra banda, l'escassa dimensió de les explotacions de regadiu dominant a l'agricultura (i a la citricultura) valenciana vinculada amb una dedicació laboral a temps parcial, l'elevada edat mitjana dels agricultors, juntament amb els escassos rendiments econòmics obtinguts de les explotacions —en particular, dels cítrics— també són factors que pressionen cap a la reducció de costos a curt termini, desincentiven la inversió i el relleu generacional i dificulten la interiorització dels necessaris canvis culturals en les maneres de fer i de competències tècniques que requereix el canvi de tecnologia i tècnica de reg que s'ha fet en tan sols dues dècades. Mentre la professionalització de la gestió del reg a través de personal tècnic propi, l'automatització, l'ús de sensors d'humitat del sòl i de dades climàtiques per optimitzar la dosificació del reg són característiques habituals en les explotacions empresarials de reg localitzat, aquesta anomenada segona modernització, vinculada a la digitalització, a penes és incipient i el regadiu valencià es troba lluny de l'anomenat regadiu intel·ligent o regadiu digital. A partir de 2018, les convocatòries de la Generalitat Valenciana de subvencions per a projectes a modernitzacions de regadius han incorporat aquests elements com a criteris a tenir en compte de cara al finançament dels projectes, amb la qual cosa aquestes millores tècniques s'estan incorporant paulatinament. Encara que, més enllà de les instal·lacions, la seua eficàcia depèndrà de les capacitats dels recursos humans de les comunitats de regants per utilitzar-les i convertir les dades capturades en decisions més eficients de reg.

Una qüestió que s'ha revelat conflictiva en els últims anys és la fertirrigació centralitzada associada a la implantació

de obras. Una cuestión que también ha tenido impacto en los problemas de funcionamiento del riego localizado que han detectado los estudios realizados es la ausencia de inversión en mantenimiento preventivo, la carencia de renovación de partes consumibles o la sustitución de materiales por otros de menor calidad y durabilidad. En este sentido, es remarcable la incidencia de los robos de materiales como el cobre de las instalaciones eléctricas y sistemas de comunicación o las placas fotovoltaicas que o bien no se sustituyen o se hace, cuando es posible, con aparatos que no contengan materiales valiosos.

Un aspecto crítico para el buen funcionamiento de los sistemas de riego localizado es la formación y profesionalización de su gestión. Como explica el doctor Sanchis Ibor, la política de modernización de regadíos llevada a cabo ha optado para poner a disposición de los usuarios líneas de subvención, bajo una escasa o nula supervisión externa, con una carencia de asistencia técnica a los regantes para analizar en cada caso qué mejoras hay que introducir o acciones de formación paralelas. Por su parte, las investigaciones del doctor Palau, respecto a una muestra de comunidades de regantes valencianas que introdujeron el riego localizado, han encontrado que solo el 58% de las mismas cuenta con personal técnico especializado en la gestión del sistema de riego. En el caso de las comunidades de regantes más grandes (más de 700 ha), este porcentaje aumenta hasta el 79%, mientras que en las de menor tamaño solo el 30% cuenta con personal técnico de riego en la plantilla. En estas últimas, la práctica habitual es la subcontractación de las tareas que no pueden llevar a cabo directamente los labradores o el personal no especializado de la comunidad de regantes, lo cual redundaba en un menor mantenimiento preventivo de las instalaciones, más obras o actuaciones de emergencia, menor eficiencia del sistema de riego y unos costos a largo plazo superiores. Por otro lado, la escasa dimensión de las explotaciones de regadio dominante en la agricultura (y en la citricultura) valenciana vinculada con una dedicación laboral a tiempo parcial, la elevada edad media de los agricultores, junto con los escasos rendimientos económicos obtenidos de las explotaciones —en particular, de los cítricos— también son factores que presionan hacia la reducción de costes a corto plazo, desincentivan la inversión y el relevo generacional y dificultan la interiorización de los necesarios cambios culturales en las maneras de hacer y de competencias técnicas que requiere el cambio de tecnología y técnica de riego que se ha hecho en tan solo dos décadas. Mientras la profesionalización de la gestión del riego a través de personal técnico propio, la automatización, el uso de sensores de humedad del suelo y de datos climáticos para optimizar la dosificación del riego son características habituales en las explotaciones empresariales de riego localizado, esta denominada segunda modernización, vinculada a la digitalización, apenas es incipiente y el regadio valenciano se encuentra lejos del llamado regadio inteligente o regadio digital. A partir de 2018, las convocatorias de la Generalitat Valenciana de subvenciones para proyectos a modernizaciones de regadíos han incorporado estos elementos como criterios para tener en cuenta de cara a la financiación de los proyectos, con lo cual estas mejoras técnicas se están incorporando paulatinamente. Aunque, más allá de las instalaciones, su eficacia dependerá de las capacidades de los recursos humanos de las comunidades de regantes para utilizarlas y convertir los datos capturados en decisiones más eficientes de riego.

Una cuestión que se ha revelado conflictiva en los últimos años es la fertirrigación centralizada asociada a la

del reg localitzat. Aquest sistema de fertilització va ser amplament promogut per les administracions públiques com a mesura per reduir a l'aplicació en excés de fertilitzants, en particular, nitrats, en el regadiu valencià. La generalització de l'ús de nitrats inorgànics i els excessos d'aplicació en l'agricultura convencional ha donat lloc a la contaminació de les masses d'aigua, en particular, de les aigües subterrànies, coincidint amb les principals zones de regadiu valencianes; i, per tant, a successives declaracions de zones vulnerables a la contaminació per nitrats d'origen agrari a totes les àrees de regadiu, amb la consegüent necessitat d'aplicació de mesures per reduir l'aplicació de fertilitzants, en particular, dels inorgànics, atesa l'elevada solubilitat. Per altra banda, tenint en compte les elevades superfícies de monocultius de cítrics i la dedicació a temps parcial dels llauradors, incorporar la dosi adequada de fertilitzants juntament amb l'aigua de reg suposa un avantatge per als llauradors que, a més a més, es poden beneficiar de preus més baixos dels fertilitzants adquirits a preus a l'engròs per part de les comunitats de regants. Aquest plantejament, però, ha estat generant problemes en comunitats de regants en què conviven diverses varietats de cítrics, amb diverses necessitats nutricionals derivades de les èpoques de maduració, com també a zones de regadiu amb policultiu, ja que la dosificació de nutrients es fa segons la varietat del cultiu dominant i en molts casos no és compatible amb les necessitats d'altres varietats o d'altres cultius. A més a més, pràcticament totes les comunitats de regants que aplicen el sistema de fertirrigació centralitzada utilitzen fertilitzants inorgànics, adequats per a l'agricultura convencional (i la agricultura integrada), però incompatibles amb els requeriments de certificació de l'agricultura ecològica. Això ha generat conflictes en diverses comunitats de regants en què el pas del reg a manta a reg localitzat va imposar la fertilització centralitzada amb fertilitzants inorgànics, la qual cosa va expulsar els que practicaven l'agricultura ecològica, o bé s'han vist obligats a incórrer en elevades despeses per realitzar connexions *ad hoc* dels seus camps a punts de la xarxa de distribució amb aigua neta, abans de la dosificació dels fertilitzants, o les comunitats de regants han reservat un dia a la setmana per a servir aigua sense fertilitzants a tota la xarxa, encara que aquesta opció té el risc dels arrosegaments de materials continguts en les canonades. Una altra opció és que la fertirrigació centralitzada es realitze amb fertilitzants orgànics compatibles amb l'agricultura ecològica, però el diferencial de preu d'aquests respecte dels inorgànics i possibles problemes d'obstrucció de filtres i generació de films en canonades, dependent del disseny i materials de les instal·lacions, han fet que fins ara aquesta alternativa no s'haja implementat.

Actualment, una de les majors barreres per a l'expansió de la citricultura ecològica (i del policultiu, tant convencional com ecològic) es troba en el disseny i la implementació de la fertirrigació centralitzada per part de les comunitats de regants. Sols recentment, a partir de 2017, les convocatòries de la Generalitat Valenciana per a subvencionar projectes de modernització de regadius requereixen que s'arbitre alguna mesura per part de les comunitats de regants per fer compatible la fertirrigació centralitzada amb l'agricultura ecològica o el policultiu, encara que fins ara, són els agricultors ecològics els que han d'assumir els costos —en termes econòmics, de connexió a la xarxa o en menor disponibilitat de torns de reg— d'aquesta compatibilització. Així mateix, el 2020 la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural,

implantación del riego localizado. Este sistema de fertilización fue ampliamente promovido por las administraciones públicas como medida para reducir en la aplicación en exceso de fertilizantes, en particular, nitratos, en el regadío valenciano. La generalización del uso de nitratos inorgánicos y los excesos de aplicación en la agricultura convencional ha dado lugar a la contaminación de las masas de agua, en particular, de las aguas subterráneas, coincidiendo con las principales zonas de regadío valencianas; y, por lo tanto, en sucesivas declaraciones de zonas vulnerables a la contaminación por nitratos de origen agrario en todas las áreas de regadío, con la consiguiente necesidad de aplicación de medidas para reducir la aplicación de fertilizantes, en particular, de los inorgánicos, dada su elevada solubilidad. Por otro lado, teniendo en cuenta las elevadas superficies de monocultivos de cítricos y la dedicación a tiempo parcial de los labradores, incorporar la dosis adecuada de fertilizantes junto con el agua de riego supone una ventaja para los labradores que, además, se pueden beneficiar de precios más bajos de los fertilizantes adquiridos a precios al por mayor por parte de las comunidades de regantes. Pero este planteamiento ha estado generando problemas en comunidades de regantes en las que conviven varias variedades de cítricos, con varias necesidades nutricionales derivadas de las épocas de maduración, así como en zonas de regadío con policultivo, ya que la dosificación de nutrientes se hace según la variedad del cultivo dominante y en muchos casos no es compatible con las necesidades otras variedades u otros cultivos. Además, prácticamente todas las comunidades de regantes que aplican el sistema de fertirrigación centralizada utilizan fertilizantes inorgánicos, adecuados para la agricultura convencional (y la agricultura integrada), pero incompatibles con los requerimientos de certificación de la agricultura ecológica. Esto ha generado conflictos en varias comunidades de regantes en las que el paso del riego a manta a riego localizado impuso la fertilización centralizada con fertilizantes inorgánicos, lo cual expulsó a los que practicaban la agricultura ecológica, o bien se han visto obligados a incurrir en elevados gastos para realizar conexiones *ad hoc* de sus campos a puntos de la red de distribución con agua limpia, antes de la dosificación de los fertilizantes, o las comunidades de regantes han reservado un día a la semana para servir agua sin fertilizantes en toda la red, aunque esta opción tiene el riesgo de los arrastres de materiales contenidos en las tuberías. Otra opción es que la fertirrigación centralizada se realice con fertilizantes orgánicos compatibles con la agricultura ecológica, pero el diferencial de precio de estos respecto de los inorgánicos y posibles problemas de obstrucción de filtros y generación de films en tuberías, dependiendo del diseño y materiales de las instalaciones, han hecho que hasta ahora esta alternativa no se haya implementado.

Actualmente, una de las mayores barreras para la expansión de la citricultura ecológica (y del policultivo, tanto convencional como ecológico) se encuentra en el diseño e implementación de la fertirrigación centralizada por parte de las comunidades de regantes. Solo recientemente, a partir de 2017, las convocatorias de la Generalitat Valenciana para subvencionar proyectos de modernización de regadíos requieren que se arbitre alguna medida por parte de las comunidades de regantes para hacer compatible la fertirrigación centralizada con la agricultura ecológica o el policultivo, aunque hasta ahora, son los agricultores ecológicos los que tienen que asumir los costes —en términos económicos, de conexión a la red o en menor disponibilidad de turnos de riego— de esta compatibilización. Así mismo, en 2020 la Conselleria de Agricultura, Desarrollo

Emergència Climàtica i Transició Ecològica va publicar una *Guia metodològica per a la compatibilització de la fertirrigació comunitària amb l'agricultura ecològica i el policultiu i per al seu ús cap a una producció ecològica comunitària*. Tenint en compte l'enorme extensió de terres de regadiu que ocupa la citricultura valenciana, la gran potencialitat d'aquest cultiu per a l'aplicació de tècniques d'agricultura ecològica i l'elevada rendibilitat de la producció ecològica respecte a la convencional, resulta evident que és prioritari avançar decididament amb mesures que faciliten i en promoguen la implementació, removent els obstacles que en l'actualitat impedeixen el desenvolupament.

Un altre element a tenir en consideració amb relació als sistemes de reg pressuritzats o localitzats respecte als sistemes de reg a manta és el consum energètic. Segons el disseny de la xarxa de reg, les condicions geogràfiques i la font d'aigua que s'utilitze (subterrània, superficial natural, regenerades, mixtes, etc.), el reg pressuritzat pot implicar un increment substancial del consum d'electricitat, la qual cosa incrementa els costos de producció significativament, en particular, en situacions de crisi energètica com l'actual. Mentre les experiències de pas de reg a manta a reg per degoteig en explotacions de zones subministrades amb aigües subterrànies o regs mixtos han mostrat una reducció de costos energètics vinculada a la reducció de la quantitat d'aigua subterrània bombejada —en algun cas de reg mixt, fins i tot l'eliminació—, en el cas de les zones amb reg d'aigües superficials el consum energètic —i per tant, els costos energètics— ha pujat, amb menor o major intensitat, segons el disseny i el funcionament de la xarxa i l'orografia del terreny i, en major mesura, en conjuntures alcistes dels preus de l'electricitat com l'actual. Una iniciativa per fer front a aquesta qüestió que s'està promovent des de les administracions públiques és la producció *in situ* d'electricitat a partir de fonts d'energia renovables, en particular, xicotetes instal·lacions fotovoltaïques associades a les instal·lacions d'extracció d'aigua i a les instal·lacions de reg. De fet, la Llei d'estructures agràries de la Comunitat Valenciana contempla com un dels requisits en els plans d'actuació i millora o modernització de regadius la identificació de les alternatives de fonts d'energia renovables per al subministrament de la instal·lació. També el Decret llei 14/2020 contempla mesures per promoure la instal·lació de plaques fotovoltaïques flotants en basses de reg.

Fins ara hem analitzat les característiques i els reptes pendents de la política de modernització del regadiu valencià portada a terme, des d'una perspectiva micro, a escala de parcel·la o d'explotació. Una de les principals justificacions dels incentius públics a aquest canvi tecnològic ha estat que el reg localitzat és més eficient, permet estalviar aigua i, per tant, és *per se* més sostenible, especialment en un context com el valencià, amb un elevat estrès hídrig. Per analitzar la veritat d'aquesta afirmació hem de passar de la constatació de l'increment de l'eficiència en l'ús de l'aigua o l'estalvi d'aigua a escala de parcel·la a l'escala de subconca o conca hidrogràfica. Traslladar el resultats obtinguts a escala de parcel·la a l'escala de subconca o conca hidrogràfica, sense tenir en consideració les interaccions entre el reg de les diverses parcel·les i entre aquestes i els ecosistemes aquàtics i les masses d'aigua del seu entorn territorial, ens fa caure en una fal·làcia de la composició que a finals del segle passat va caracteritzar les sobreestimacions de *nous recursos hídrics disponibles* —i, per tant assignables a altres usos— en

Rural, Emergencia Climática y Transición Ecológica publicó una *Guía metodológica para la compatibilización de la fertirrigación comunitaria con la agricultura ecológica y el policultivo y para su uso hacia una producción ecológica comunitaria*. Teniendo en cuenta la enorme extensión de tierras de regadío que ocupa la citricultura valenciana, la gran potencialidad de este cultivo para la aplicación de técnicas de agricultura ecológica y la elevada rentabilidad de la producción ecológica respecto a la convencional, resulta evidente que es prioritario avanzar decididamente con medidas que faciliten y promuevan su implementación, removiendo los obstáculos que en la actualidad impiden su desarrollo.

Otro elemento para tener en consideración en relación con los sistemas de riego presurizados o localizados respecto a los sistemas de riego a manta es el consumo energético. Según el diseño de la red de riego, las condiciones geográficas y la fuente de agua que se utilice (subterránea, superficial natural, regeneradas, mixtas, etc.), el riego presurizado puede implicar un incremento sustancial del consumo de electricidad, lo cual incrementa los costes de producción significativamente, en particular, en situaciones de crisis energética como la actual. Mientras las experiencias de paso de riego a manta a riego por goteo en explotaciones de zonas suministradas con aguas subterráneas o riegos mixtos han mostrado una reducción de costes energéticos vinculada a la reducción de la cantidad de agua subterránea bombeada —en algún caso de riego mixto, incluso su eliminación—, en el caso de las zonas con riego de aguas superficiales el consumo energético —y por tanto, los costes energéticos— ha subido, con menor o mayor intensidad, según el diseño y funcionamiento de la red y orografía del terreno y, en mayor medida, en coyunturas alcistas de los precios de la electricidad como la actual. Una iniciativa para hacer frente a esta cuestión que se está promoviendo desde las administraciones públicas es la producción *in situ* de electricidad a partir de fuentes de energía renovables, en particular, pequeñas instalaciones fotovoltaicas asociadas a las instalaciones de extracción de agua y a las instalaciones de riego. De hecho, la Ley de estructuras agrarias de la Comunitat Valenciana contempla como uno de los requisitos en los planes de actuación y mejora o modernización de regadíos la identificación de las alternativas de fuentes de energía renovables para el suministro de la instalación. También el Decreto ley 14/2020 contempla medidas para promover la instalación de placas fotovoltaicas flotantes en balsas de riego.

Hasta ahora hemos analizado las características y retos pendientes de la política de modernización del regadío valenciano llevada a cabo, desde una perspectiva micro, a escala de parcela o de explotación. Una de las principales justificaciones de los incentivos públicos a este cambio tecnológico ha sido que el riego localizado es más eficiente, permite ahorrar agua y, por lo tanto, es *per se* más sostenible, especialmente en un contexto como el valenciano, con un elevado estrés hídrico. Para analizar la veracidad de esta afirmación tenemos que pasar de la constatación del incremento de la eficiencia en el uso del agua o el ahorro de agua a escala de parcela a la escala de subcuenca o cuenca hidrográfica. Trasladar el resultados obtenidos a escala de parcela a la escala de subcuenca o cuenca hidrográfica, sin tener en consideración las interacciones entre el riego de las varias parcelas y entre estas y los ecosistemas acuáticos y las masas de agua de su entorno territorial, nos hace caer en una falacia de la composición que a finales del siglo pasado caracterizó las sobreestimaciones de nuevos recursos hídricos

la planificació hidrològica com a resultat del pas de reg a manta a reg per degoteig a la Ribera del Xúquer.

Cal recordar que els sistemes de reg a manta s'han configurat al llarg de segles, i en alguns casos mil·lennis, i han donat lloc a ecosistemes i zones humides d'alt valor ecològic al litoral valencià. També els retorns de reg han servit per regar parcel·les aigües avall a través de les sèquies, tornar als corrents fluvials i recarregar aqüífers que al seu torn no sols mantenien ecosistemes vius, sinó que les seues aigües s'utilitzaven per a regar i beure aigües avall. Per tant, a l'hora d'analitzar la sostenibilitat d'un projecte de modernització de regadius i els estalvis d'aigua reals cal tenir en compte que aquests requeriments d'aigua, que amb el reg a manta romanien *invisibles*, han d'explicitar-se i garantir-se, si no es vol incórrer en situacions de reducció de garantia de subministrament dels regadius dependents dels anteriors retorns de reg o en deteriorament de masses d'aigua subterrànies o ecosistemes aquàtics que se'n nodrien. En aquesta línia, la Llei d'estructures agràries de la Comunitat Valenciana incorpora el requeriment, en els plans d'actuació i millora o modernització de regadius, d'analitzar com l'actuació afectarà l'estat de les masses d'aigua i les zones protegides vinculades o dependents del regadiu.

Per tant, a escala de conca, a banda de les reduccions d'ús d'aigua per l'optimització del reg en parcel·la mantenint la mateixa estructura productiva, el principal estalvi d'aigua vinculat a la modernització de regadius prové de la reducció de l'evaporació d'aigua aplicada per inundació.

Per altra banda, l'eficàcia de la modernització de regadiu com a política per a reduir l'ús de l'aigua en l'agricultura –actualment suposa entorn del 80% de l'aigua en la Comunitat Valenciana– també depèn del fet que no s'intensifiqui la producció (per exemple, duplicant cultius o canviant a cultius o varietats que mantinguen o incrementen les dotacions brutes d'aigua), com també depèn del fet que no s'amplie la superfície regada a la conca, per exemple, aprofitant la versatilitat d'aquesta tècnica per regar peus de munt o simplement posant en regadiu noves zones. D'altra manera, els estalvis nets generats són absorbits i la pressió extractiva sobre les masses d'aigua a escala de conca es mantenen quan no s'incrementen i, amb això, l'estrés hídric.

A més a més, les pràctiques correctes de gestió del sòl són fonamentals per millorar l'eficiència del reg i la productivitat del cultiu. Cal recordar que els sòls dels camps de cítrics valencians són calcaris amb pH elevats, la qual cosa afecta la disponibilitat dels nutrients per a les plantes. I, per tant, és necessari augmentar aquesta biodisponibilitat elevant els nivells de matèria orgànica dels nostres sòls que, a més a més, incrementa la capacitat de retenció d'aigua i redueix la pèrdua d'humitat del sòl, aprofitant pràctiques com el manteniment de coberta vegetal o el *mulching*. Els estudis científics han demostrat que la implementació d'aquestes pràctiques de manera continuada augmenta la capacitat d'emmagatzematge d'aigua del sòl entre un 8 i un 13%, a més de reduir l'evaporació.

L'any 2020 el consum de fertilitzants al nostre territori es va situar al voltant de 150.000 tones, unes xifres inassumibles per al futur, com ja s'està comprovant amb la pujada de

disponibles –y, por lo tanto asignables a otros usos– en la planificación hidrológica como resultado del paso de riego a manta a riego por goteo en la Ribera del Júcar.

Hay que recordar que los sistemas de riego a manta se han configurado a lo largo de siglos, y en algunos casos milenarios, y han dado lugar a ecosistemas y zonas húmedas de alto valor ecológico en el litoral valenciano. También los retornos de riego han servido para regar parcelas aguas abajo a través de las acequias, volver a las corrientes fluviales y recargar acuíferos que a su vez no solo mantenían ecosistemas vivos, sino que sus aguas se utilizaban para regar y beber aguas abajo. Por lo tanto, a la hora de analizar la sostenibilidad de un proyecto de modernización de regadíos y sus ahorros de agua reales hay que tener en cuenta que estos requerimientos de agua, que con el riego a manta permanecían invisibles, tienen que explicitarse y garantizarse, si no se quiere incurrir en situaciones de reducción de garantía de suministro de los regadíos dependientes de los anteriores retornos de riego o en deterioro de masas de agua subterráneas o ecosistemas acuáticos que se nutrían. En esta línea, la Ley de estructuras agrarias de la Comunitat Valenciana incorpora el requerimiento, en los planes de actuación y mejora o modernización de regadíos, de analizar cómo la actuación afectará al estado de las masas de agua y zonas protegidas vinculadas o dependientes del regadio.

Por lo tanto, a escala de cuenca, además de las reducciones de uso de agua por la optimización del riego en parcela manteniendo la misma estructura productiva, el principal ahorro de agua vinculado a la modernización de regadíos proviene de la reducción de la evaporación de agua aplicada por inundación.

Por otro lado, la eficacia de la modernización de regadío como política para reducir el uso del agua en la agricultura –actualmente supone en torno al 80% del agua en la Comunitat Valenciana– también depende de que no se intensifique la producción (por ejemplo, duplicando cultivos o cambiando a cultivos o variedades que mantengan o incrementen las dotaciones brutas de agua), así como depende de que no se amplíe la superficie regada en la cuenca, por ejemplo, aprovechando la versatilidad de esta técnica para regar pies de monte o simplemente poniendo en regadío nuevas zonas. De otra manera, los ahorros limpios generados son absorbidos y la presión extractiva sobre las masas de agua a escala de cuenca se mantienen cuando no se incrementan y, con ello, el estrés hídrico.

Además, las prácticas correctas de gestión del suelo son fundamentales para mejorar la eficiencia del riego y productividad del cultivo. Hay que recordar que los suelos de los campos de cítricos valencianos son calcáreos con pH elevados, lo cual afecta a la disponibilidad de los nutrientes para las plantas. Y, por lo tanto, es necesario aumentar esta biodisponibilidad elevando los niveles de materia orgánica de nuestros suelos que, además, incrementa la capacidad de retención de agua y reduce la pérdida de humedad del suelo, aprovechando prácticas como el mantenimiento de cubierta vegetal o el *mulching*. Los estudios científicos han demostrado que la implementación de estas prácticas de manera continua aumenta la capacidad de almacenamiento de agua del suelo entre un 8 y un 13%, además de reducir su evaporación.

En el año 2020 el consumo de fertilizantes en nuestro territorio se situó alrededor de 150.000 toneladas, unas cifras inasumibles para el futuro, como ya se está comprobando con la subida

preus de les entrades. Al mateix temps, l'agricultura valenciana genera a l'any més 800.000 tones en matèria seca de podes, el 45 % del pes de les quals és carboni, i 100.000 tones a l'any procedents de no conformes i de l'activitat transformadora, que suposen en nutrients més de 3.000 tones de N, 5.000 tones de P2O5 i 4.000 tones de K2O. Aquestes xifres posen de manifest l'enorme potencialitat d'aprofitament d'aquestes restes agrícoles per triturar-les i compostar-les i reintroduir-les així en el cicle de producció, enriquint al mateix temps el sòl i reduint els costos econòmics i ambientals associats a la fertilització.

Per a millorar aquestes característiques és necessari introduir canvis culturals en la gestió agrícola com la reducció dels treballs de conreu de la terra, afavorir la presència de cobertes vegetals i fomentar l'economia circular i l'agrocompostatge que minimitza la dependència dels fertilitzants químics i evita transports o cremes de residus, evitant la sortida de nutrients de les parcel·les i recirculant-los dins del sistema sòl-planta de l'explotació; millorant, al mateix temps, la biodiversitat de les parcel·les com a eina de resistència enfront de possibles malalties i plagues. Com ja hem comentat en l'apartat anterior, referit a la citricultura ecològica, aquestes pràctiques contribueixen a aconseguir una citricultura baixa en carboni, convertint-la en un potent embornal de carboni i, per tant, en un sector mitigador i millor adaptat al canvi climàtic.

Així mateix, els efectes del canvi climàtic ja es deixen veure en la disponibilitat de recursos hídrics disponibles per al nostre territori:

a) Trobem un increment de les temperatures mínimes que incrementen l'evaporació i l'evapotranspiració i, amb això, les necessitats hídriques dels conreus alhora que redueixen la humitat del sòl.

b) Ja es manifesta en la península la menor incidència dels fronts atlàntics, la qual cosa redueix les precipitacions en les capçaleres i les conques mitjanes dels principals rius intercomunitaris que banyen terres valencianes i, com a conseqüència, tant es redueix l'escorrentia superficial i la capacitat d'emmagatzematge d'aigua als embassaments més importants com la recàrrega dels aquífers dels que es nodreixen aquests rius.

c) Ja es manifesta una major incidència de fronts de llevant, amb precipitacions més torrenciales que poden donar lloc a inundacions —que, segons les infraestructures de drenatge dels camps, poden tenir períodes de permanència dilatats posant en perill la viabilitat dels cultius— i pèrdua de sòls per arrossegament de sediments i erosió.

Si atenem a les principals conques de les quals depèn la Comunitat Valenciana, veiem que en els últims trenta anys les precipitacions a les capçaleres i les conques mitjanes dels rius Xúquer, Túria o Segura han disminuït, mentre que s'han mantingut o incrementat, amb major torrenciailitat, a les zones costaneres de les comarques de Castelló, València i la zona de la Marina Alta. Tanmateix, les comarques del sud d'Alacant, especialment el Baix Vinalopó i el Baix Segura mostren una reducció mitjana de les precipitacions i dels dies amb aquestes.

L'evolució de les aportacions naturals a les tres principals conques de les quals depèn la Comunitat Valenciana

de precios de los inputs. Al mismo tiempo, la agricultura valenciana genera al año más 800.000 toneladas en materia seca de podas, el 45 % de cuyo peso es carbono, y 100.000 toneladas al año procedentes de no conformes y de la actividad transformadora, que suponen en nutrientes más de 3.000 toneladas de N, 5.000 toneladas de P2O5 y 4.000 toneladas de K2O. Estas cifras ponen de manifiesto la enorme potencialidad de aprovechamiento de estos restos agrícolas para triturarlas y compostarlas y reintroducirlas así en el ciclo de producción, enriqueciendo al mismo tiempo el suelo y reduciendo los costes económicos y ambientales asociados a la fertilización.

Para mejorar estas características es necesario introducir cambios culturales en la gestión agrícola como la reducción de los trabajos de cultivo de la tierra, favorecer la presencia de cubiertas vegetales y fomentar la economía circular y el agro-compostaje que minimice la dependencia de los fertilizantes químicos y evite transportes o quemas de residuos, evitando la salida de nutrientes de las parcelas y recirculándolos dentro del sistema suelo-planta de la explotación; mejorando, al mismo tiempo, la biodiversidad de las parcelas como herramienta de resistencia frente a posibles enfermedades y plagas. Como ya hemos comentado en el apartado anterior, referido a la citricultura ecológica, estas prácticas contribuyen a conseguir una citricultura baja en carbono, convirtiéndola en un potente sumidero de carbono y, por lo tanto, en un sector mitigador y mejor adaptado al cambio climático.

Así mismo, los efectos del cambio climático ya se dejan ver en la disponibilidad de recursos hídricos disponibles para nuestro territorio:

a) Encontramos un incremento de las temperaturas mínimas que incrementan la evaporación y evapotranspiración y, con ello, las necesidades hídricas de los cultivos al tiempo que reducen la humedad del suelo.

b) Ya se manifiesta en la península la menor incidencia de los frentes atlánticos, lo cual reduce las precipitaciones en las cabeceras y cuencas medias de los principales ríos intercomunitarios que bañan tierras valencianas y, como consecuencia, tanto se reduce la escorrentía superficial y capacidad de almacenamiento de agua en los embalses más importantes como la recarga de los acuíferos de los que se nutren estos ríos.

c) Ya se manifiesta una mayor incidencia de frentes de levante, con precipitaciones más torrenciales que pueden dar lugar a inundaciones —que, según las infraestructuras de drenaje de los campos, pueden tener períodos de permanencia dilatados poniendo en peligro la viabilidad de los cultivos— y pérdida de suelos por arrastre de sedimentos y erosión.

Si tenemos en cuenta las principales cuencas de las que depende la Comunitat Valenciana, vemos que en los últimos treinta años las precipitaciones en las cabeceras y cuencas medias de los ríos Júcar, Turia o Segura han disminuido, mientras que se han mantenido o incrementado, con mayor torrenciailitad, en las zonas costeras de las comarcas de Castellón, Valencia y la zona de La Marina Alta. Aun así, las comarcas del sur de Alicante, especialmente El Baix Vinalopó y la Vega Baja muestran una reducción media de las precipitaciones y de los días con estas.

La evolución de las aportaciones naturales a las tres principales cuencas de las que depende la Comunitat Valenciana

(Xúquer, Túria i Segura) mostra que les aportacions mitjanes en règim natural en el període 1980-2012 són inferiors en un 28,7% a la conca del Xúquer, en un 26% a la conca del Túria i en un 17% a la conca del Segura, respecte a les aportacions mitjanes en règim natural en el període 1940-1979.

A la conca regulada del Xúquer (conca vessant fins a Tous) les aportacions mitjanes en règim natural del període 1980-2008 són un 39,5% inferiors a les registrades en el període 1940-1979, valor lleugerament superior a la disminució registrada a la conca regulada del Túria (conca vessant fins a Loriguilla), el 38 % per al mateix període. Tanmateix, no es detecten canvis a les zones properes a la costa: capçalera del Millars i trams finals dels rius Xúquer, Túria i Millars.

Si observem la capçalera del riu Tajo, les aportacions del qual nodreixen el transvasament Tajo-Segura, les aportacions mitjanes en règim natural s'han reduït en un 47% en el període 1980-2012 respecte al període 1940-1979. Una altra consideració important a tenir en compte és que durant els darrers trenta anys s'ha incrementat la variabilitat de les precipitacions: han disminuït les pluges de primavera i estiu i s'han concentrat entre octubre i gener amb major incidència de fenòmens torrencials. Així mateix, hi ha hagut una major incidència d'anys secs.

Tot això ha comportat un increment, també, de la variabilitat interanual dels recursos hídrics naturals a les conques, amb períodes de sequera més perllongats i més freqüents. Els escenaris de canvi climàtic regionalitzats, elaborats a partir dels últims escenaris de canvi climàtic global, mostren, per al període 2010-2040 i posteriors, una persistència d'aquests patrons de precipitacions i disponibilitat de recursos hídrics, que empitjoraran si les emissions de gasos d'efecte hivernacle a escala global no registren una reducció important respecte als registres actuals.

Les conques hidrogràfiques de les quals depèn la satisfacció de les necessitats d'aigua de la citricultura valenciana es troben sotmeses en l'actualitat a una forta explotació. Si es pren com a referència l'indicador de consum d'aigua que compara el consum net d'aigua (una vegada descomptats els retorns de reg o urbans) amb els recursos hídrics superficials, es pot observar l'increment de l'estrés hídric sobre els recursos naturals. Així, per a les conques regulades del riu Xúquer i del riu Túria mostren que l'estrés hídric mitjà ha passat de 0,75 en el període 1940-1979 a 1,03 en el període 1980-2008 en el primer cas, i de 0,97 a 1,32 en el segon cas. L'Agència Europea de Medi Ambient considera que existeix un estrès hídric sever quan aquest indicador supera el valor de 0,3. Això posa de manifest que partim d'una situació de fort estrès hídric en ambdues conques. Una situació fins i tot més greu es registra a la conca del Segura.

Els estudis científics sobre la incidència del canvi climàtic en les demandes d'aigua per a usos agraris en la demarcació hidrogràfica del Xúquer apunten que, a conseqüència de l'increment de la temperatura i l'evapotranspiració, com també la reducció de la humitat del sòl, si no canvien els patrons de conreu actuals, les necessitats de reg podrien incrementar-se entre un 20% i un 35% cap a mitjan segle. Percentatges superiors podrien registrar-se a la conca del Segura a conseqüència del caràcter més àrid de gran part del seu territori.

(Júcar, Turia y Segura) muestra que las aportaciones medias en régimen natural en el periodo 1980-2012 son inferiores en un 28,7% en la cuenca del Júcar, en un 26% en la cuenca del Turia y en un 17% en la cuenca del Segura, respecto a las aportaciones medias en régimen natural en el periodo 1940-1979.

En la cuenca regulada del Júcar (cuenca vertiente hasta Tous) las aportaciones medias en régimen natural del periodo 1980-2008 son un 39,5% inferiores a las registradas en el periodo 1940-1979, valor ligeramente superior a la disminución registrada en la cuenca regulada del Turia (cuenca vertiente hasta Loriguilla), el 38 % para el mismo periodo. Aun así, no se detectan cambios en las zonas próximas a la costa: cabecera del Millares y tramos finales de los ríos Júcar, Turia y Millares.

Si observamos la cabecera del río Tajo, cuyas aportaciones nutren el trasvase Tajo-Segura, las aportaciones medias en régimen natural se han reducido en un 47% en el periodo 1980-2012 respecto al periodo 1940-1979. Otra consideración importante para tener en cuenta es que durante los últimos treinta años se ha incrementado la variabilidad de las precipitaciones: han disminuido las lluvias de primavera y verano y se han concentrado entre octubre y enero con mayor incidencia de fenómenos torrenciales. Así mismo, ha habido una mayor incidencia de años secos.

Todo ello ha comportado un incremento, también, de la variabilidad interanual de los recursos hídricos naturales en las cuencas, con periodos de sequía más prolongados y más frecuentes. Los escenarios de cambio climático regionalizados, elaborados a partir de los últimos escenarios de cambio climático global, muestran, para el periodo 2010-2040 y posteriores, una persistencia de estos patrones de precipitaciones y disponibilidad de recursos hídricos, que empeorarán si las emisiones de gases de efecto invernadero a escala global no registran una reducción importante respecto a los registros actuales.

Las cuencas hidrográficas de las que depende la satisfacción de las necesidades de agua de la citricultura valenciana se encuentran sometidas en la actualidad a una fuerte explotación. Si se toma como referencia el indicador de consumo de agua que compara el consumo neto de agua (una vez descontados los retornos de riego o urbanos) con los recursos hídricos superficiales, se puede observar el incremento del estrés hídrico sobre los recursos naturales. Así, para las cuencas reguladas del río Júcar y del río Turia muestran que el estrés hídrico medio ha pasado de 0,75 en el periodo 1940-1979 a 1,03 en el periodo 1980-2008 en el primer caso, y de 0,97 a 1,32 en el segundo caso. La Agencia Europea de Medio Ambiente considera que existe un estrés hídrico severo cuando este indicador supera el valor de 0,3. Esto pone de manifiesto que partimos de una situación de fuerte estrés hídrico en ambas cuencas. Una situación incluso más grave se registra en la cuenca del Segura.

Los estudios científicos sobre la incidencia del cambio climático en las demandas de agua para usos agrarios en la demarcación hidrográfica del Júcar apuntan que, a consecuencia del incremento de la temperatura y evapotranspiración, así como la reducción de la humedad del suelo, si no cambian los patrones de cultivo actuales, las necesidades de riego podrían incrementarse entre un 20% y un 35% hacia mediados de siglo. Porcentajes superiores podrían registrarse en la cuenca del Segura a consecuencia del carácter más árido de gran parte de su territorio.

Tenint en compte aquestes previsions, resulta evident la necessitat de limitar i reduir la superfície de regadiu, especialment a escala de conques hidrogràfiques, no obstant la possibilitat d'intensificar l'aprofitament de recursos no convencionals per al reg com les aigües regenerades, aigües dessalobrades o dessalinitzades, que compten amb un elevat nivell de garantia. També cal aprofitar la possibilitat d'utilitzar recursos disponibles de menor qualitat (elevada salinitat) mitjançant el desenvolupament de varietats resistentes a la salinitat. En tot cas, és inapel·lable la necessitat de realitzar millores tècniques, però sobretot de les pràctiques culturals i organitzatives, en la gestió del reg, la fertilització, el maneig del sòl i la sanitat vegetal.

En el context de canvi climàtic en què ens trobem immersos cal canviar el focus i passar de l'expansió del regadiu o de la superfície dedicada a citricultura com a indicadors de l'èxit o el fracàs de la política agrícola, a posar l'èmfasi en la producció agrícola diversificada (tant de productes com de varietats de cada producte) amb una elevada qualitat i adaptada a les condicions hídriques, edafològiques i climàtiques del territori en què es troba, capaç d'aprofitar les sinergies que ofereixen la biodiversitat i la circularitat dels nutrients, per reduir la seua vulnerabilitat davant els mercats d'entrades alhora que incrementa el valor afegit de la producció i, per tant, la rendibilitat i els ingressos de les persones llauradores.

Addicionalment, una de les amenaces del canvi climàtic és l'aparició de noves plagues i malalties al nostre territori. Per això cal augmentar la resistència a les plagues i les malalties dels nostres cultius impulsant i enfortint la investigació de nous patrons i varietats resistentes, com també la investigació d'enemics naturals a les possibles noves plagues i les tècniques de maneig necessàries amb relació a la biodiversitat dels agroecosistemes equilibrats.

En aquesta línia, la citricultura ecològica és una alternativa viable social, ecològica, climàtica i econòmica que requereix ser promoguda més decididament per part de les institucions, els actors sectorials i, també, el conjunt de la societat durant aquesta dècada. Per un costat, intensificant els estímuls a la generalització de la producció ecològica i al consum de productes ecològics; i, per l'altre, removent els obstacles que dificulten aquesta expansió, com és el cas de la fertirrigació comunitària en els termes practicats en l'actualitat. En aquest sentit, és fonamental adoptar una perspectiva de planificació estratègica per aconseguir una citricultura resiliente i adaptada al canvi climàtic.

6. Conclusions generals i perspectiva futura

A partir de l'anàlisi realizada de les aportaciones de les personas compareixents i de la documentació disponible per a questa comissió, plantegem les següents consideracions i propostes per abordar els reptes presents i futurs de la citricultura valenciana:

Per a la producció citrícola valenciana el mercat europeu és clau. Per això l'opció óptima ha de ser que la Unió Europea aplique el principi de preferència comunitària per a eliminar les distorsions dins del mercat europeu per l'entrada de producte barat de països tercers i, així, protegir els estàndards ambientals i socials de les produccions europees. Si no s'opta per aquesta alternativa, caldrà assegurar que aquells

Teniendo en cuenta estas previsiones, resulta evidente la necesidad de limitar y reducir la superficie de regadío, especialmente a escala de cuencas hidrográficas, a pesar de la posibilidad de intensificar el aprovechamiento de recursos no convencionales para el riego como las aguas regeneradas, aguas desalobradas o desalinizadas, que cuentan con un elevado nivel de garantía. También hay que aprovechar la posibilidad de utilizar recursos disponibles de menor calidad (elevada salinidad) mediante el desarrollo de variedades resistentes a la salinidad. En todo caso, es inapelable la necesidad de realizar mejoras técnicas, pero sobre todo de las prácticas culturales y organizativas, en la gestión del riego, fertilización, manejo del suelo y sanidad vegetal.

En el contexto de cambio climático en el que nos encontramos inmersos hay que cambiar el foco y pasar de la expansión del regadío o de la superficie dedicada a citricultura como indicadores del éxito o el fracaso de la política agrícola, a poner el énfasis en la producción agrícola diversificada (tanto de productos como de variedades de cada producto) con una elevada calidad y adaptada a las condiciones hídricas, edafológicas y climáticas del territorio en el que se encuentra, capaz de aprovechar las sinergias que ofrecen la biodiversidad y circularidad de los nutrientes, para reducir su vulnerabilidad ante los mercados de inputs al tiempo que incrementa el valor añadido de la producción y, por lo tanto, la rentabilidad e ingresos de las personas labradoras.

Adicionalmente, una de las amenazas del cambio climático es la aparición de nuevas plagas y enfermedades en nuestro territorio. Por eso hay que aumentar la resistencia a las plagas y enfermedades de nuestros cultivos impulsando y fortaleciendo la investigación de nuevos patrones y variedades resistentes, así como la investigación de enemigos naturales a las posibles nuevas plagas y técnicas de manejo necesarias en relación con la biodiversidad de los agroecosistemas equilibrados.

En esta línea, la citricultura ecológica es una alternativa viable social, ecológica, climática y económica que requiere ser promovida más decididamente por parte de las instituciones, actores sectoriales y, también, el conjunto de la sociedad durante esta década. Por un lado, intensificando los estímulos a la generalización de la producción ecológica y al consumo de productos ecológicos; y, por el otro, removiendo los obstáculos que dificultan esta expansión, como es el caso de la fertirrigación comunitaria en los términos practicados en la actualidad. En este sentido, es fundamental adoptar una perspectiva de planificación estratégica para conseguir una citricultura resiliente y adaptada al cambio climático.

6. Conclusiones generales y perspectiva futura

A partir del análisis realizado de las aportaciones de las personas comparecientes y de la documentación disponible para esta comisión, planteamos las siguientes consideraciones y propuestas para abordar los retos presentes y futuros de la citricultura valenciana:

Para la producción citrícola valenciana el mercado europeo es clave. Por eso la opción óptima ha de ser que la Unión Europea aplique el principio de preferencia comunitaria para eliminar las distorsiones dentro del mercado europeo por la entrada de producto barato de países terceros y, así, proteger los estándares ambientales y sociales de las producciones europeas. Si no se opta por esta alternativa, habrá que asegurar que aquellos

països que importen cítrics a la Unió Europea complisquen les mateixes exigències ambientals i socials que les nostres produccions i, a més, assegurar tractaments de quarantenes i transport òptims, com també la millora de les inspeccions a les fronteres de la Unió Europea per a impedir l'entrada de plagues o malalties que ens puguen afectar.

Davant la situació global cal apostar per la diferenciació de les nostres produccions. Serà l'única manera de no competir en preu i fugir del que marquen unes poques grans empreses importadores en l'àmbit europeu i acurtar la distància que hi ha entre les persones productores i les consumidores. Així mateix, cal aproveitar l'avantatge competitiu que suposa ser el país productor més proper al més gran mercat del món, la Unió Europea.

L'especialització de la citricultura valenciana en la producció ecològica sembla ser la via més segura per al seu manteniment i rendibilitat. Combina millor que cap altre el valor afegit i el millor preu associat, amb la lluita contra el canvi climàtic i l'ús més sostenible dels recursos de què disposem i disposarem en un futur i la independència d'entrades externes per a la seua producció. Així tenim que és una agricultura més resiliente i pròxima a l'economia circular, que evita dependències externes molt associades a esdeveniments fora de la nostra capacitat d'influència, com es pot comprovar actualment amb l'augment del preu del combustible o dels fertilitzants derivat de la guerra a Ucraïna.

En aquest context cal intensificar la implementació de les diverses mesures contingudes en el II Pla valencià de transició agroecològica, així com dels diversos instruments de la Llei d'estructures agràries, la facilitació de l'accés a la terra, la dinamització de la producció ecològica i la garantia de compatibilitat amb la producció ecològica dels sistemes de fertirrigació centralitzada en els projectes de millora i modernització de regadius; com també intensificar les mesures de recerca, innovació i transferència de coneixements cap als agents productors i elaboradors ecològics, així com la compra pública d'aliments ecològics.

Actualment, el 90% de la producció citrícola ecològica s'exporta a la Unió Europea, aprofitant la proximitat al mercat europeu. L'assignatura pendent i que ha de contribuir decididament també a impulsar la producció ecològica en la nostra citricultura és la necessària ampliació del mercat valencià i espanyol.

Associar la citricultura valenciana als valors de l'agroecologia pot tenir també conseqüències positives per a la citricultura convencional valenciana en associar-se la nostra terra als valors de proximitat, qualitat i salut que proporcionen els estàndards europeus.

Un dels majors problemes detectats és la impossibilitat de legislar sobre les mentalitats. Per la qual cosa cal instar les organitzacions agràries i les cooperatives a estimular entre els seus socis les necessitats per guanyar competitivitat de les explotacions mitjançant la reestructuració. Sabem que els nous models organitzatius que permeten guanyar escala no són l'única solució per al sector en el seu conjunt, però l'enfortiment i la innovació en l'organització de les estructures agràries són part de la solució i un pilar essencial per al futur del minifundisme. Les xicotetes parcel·les han d'associar-se en OPFH si volen sobreviure.

países que importan cítricos a la Unión Europea cumplan las mismas exigencias ambientales y sociales que nuestras producciones y, además, asegurar tratamientos de cuarentenas y transporte óptimos, así como la mejora de las inspecciones en las fronteras de la Unión Europea para impedir la entrada de plagas o enfermedades que nos puedan afectar.

Ante la situación global hay que apostar por la diferenciación de nuestras producciones. Será la única manera de no competir en precio y huir de lo que marcan unas pocas grandes empresas importadoras en el ámbito europeo y acortar la distancia que hay entre las personas productoras y las consumidoras. Así mismo, hay que aprovechar la ventaja competitiva que supone ser el país productor más próximo al más grande mercado del mundo, la Unión Europea.

La especialización de la citricultura valenciana en la producción ecológica parece ser la vía más segura para su mantenimiento y rentabilidad. Combina mejor que ninguna otra el valor añadido y mejor precio asociado, con la lucha contra el cambio climático y el uso más sostenible de los recursos de los que disponemos y dispondremos en un futuro y la independencia de inputs externos para su producción. Así tenemos que es una agricultura más resiliente y próxima a la economía circular, que evita dependencias externas muy asociadas a acontecimientos fuera de nuestra capacidad de influencia, como se puede comprobar actualmente con el aumento del precio del combustible o de los fertilizantes derivado de la guerra en Ucrania.

En este contexto hay que intensificar la implementación de las diversas medidas contenidas en el II Plan valenciano de transición agroecológica, así como de los varios instrumentos de la Ley de estructuras agrarias, la facilitación del acceso a la tierra, dinamización de la producción ecológica y garantía de compatibilidad con la producción ecológica de los sistemas de fertirrigación centralizada en los proyectos de mejora y modernización de regadíos; así como intensificar las medidas de investigación, innovación y transferencia de conocimientos hacia los agentes productores y elaboradores ecológicos, y la compra pública de alimentos ecológicos.

Actualmente, el 90% de la producción citrícola ecológica se exporta a la Unión Europea, aprovechando la proximidad al mercado europeo. La asignatura pendiente y que debe contribuir decididamente también a impulsar la producción ecológica en nuestra citricultura es la necesaria ampliación del mercado valenciano y español.

Asociar la citricultura valenciana a los valores de la agroecología puede tener también consecuencias positivas para la citricultura convencional valenciana al asociarse nuestra tierra a los valores de proximidad, calidad y salud que proporcionan los estándares europeos.

Uno de los mayores problemas detectados es la imposibilidad de legislar sobre las mentalidades. Por lo cual hay que instar a las organizaciones agrarias y cooperativas a estimular entre sus socios las necesidades para ganar competitividad de las explotaciones mediante la reestructuración. Sabemos que los nuevos modelos organizativos que permiten ganar escala no son la única solución para el sector en su conjunto, pero el fortalecimiento e innovación en la organización de las estructuras agrarias son parte de la solución y un pilar esencial para el futuro del minifundismo. Las pequeñas parcelas deben asociarse en OPFH si quieren sobrevivir.

Aplicar la Llei 5/2019, de 28 de febrer, d'estructures agràries, actualitzada el 22 d'abril de 2022, exigeix un gran canvi de mentalitat perquè actualment encara hi ha una gran relació sentimental amb la terra que en dificulta la reestructuració. Aquesta llei no donarà resposta al sector en un curt termini, no és una solució immediata ja que els canvis es produiran a llarg termini. «L'abandonament genera abandonament». Per la qual cosa els agents més lligats al territori, com ho són les cooperatives, són claus per a frenar-ho connectant les produccions locals amb el mercat internacional.

En el context de canvi climàtic en què ens trobem immersos cal canviar el focus i passar de l'expansió del regadiu o de la superfície dedicada a citricultura com a indicadors de l'èxit o el fracàs de la política agrícola, a posar l'èmfasi en la resiliència del sistema agrícola. I això passa per una producció agrícola diversificada (tant de productes com de varietats de cada producte) amb una elevada qualitat i adaptada a les condicions hídriques, edafològiques i climàtiques del territori en què es troba, capaç d'aprofitar les sinergies que ofereix la biodiversitat i la circularitat dels nutrients, per reduir la seua vulnerabilitat davant els mercats d'entrades, alhora que incrementa el valor afegit de la producció i, per tant, la rendibilitat i els ingressos de les persones llauradores. En aquesta línia, la citricultura ecològica és una alternativa viable.

En tot cas, és inapel·lable la necessitat d'avancar en la implementació de millors tècniques, però sobretot millores en les pràctiques culturals i organitzatives amb relació a la gestió del reg, el maneig del sòl, la fertilització i la sanitat vegetal. Aci juguen un paper fonamental els serveis d'extensió agrícola, així com les iniciatives de transferència i cooperació entre les universitats i els centres d'investigació —en particular, l'IVIA—, les comunitats de regants, les associacions professionals agràries i les persones llauradores.

És necessari dignificar els treballs de la nostra citricultura i, per tant, s'ha de posar fi a les situacions irregulares pel que fa als drets laborals. Cal augmentar les sancions als incompliments laborals al camp, limitar l'acció de les empreses de treball temporal, fer canvis legislatius que avancen en la protecció dels treballadors i les treballadores com l'obligació de convenis col·lectius i la promoció de la sindicació entre el personal collidor i de magatzem. La nostra agricultura ha de ser garantia de qualitat i de bon tracte a les persones treballadores. Aquest és un aspecte clau que també s'ha de veure reflectit en la promoció que es fa dels nostres productes: produïm els millors cítrics del món, per qualitat organolèptica, ambiental i social.

Enfront de la crisi per la qual està travessant el sector, han sigut moltes les veus en aquesta comissió d'estudi que han reclamat una interprofessional de cítrics nacional, que potencie campanyes de promoció per a incrementar el consum intern i que dote de més informació als citricultors amb l'objectiu d'abordar de manera estratègica la campanya de comercialització des dels seus inicis.

Una organització interprofessional potent i operativa, per a consolidar nous mercats facilitant eines i salvant els obstacles actuals, és condició imprescindible per a la defensa i la potenciació dels nostres cítrics. Aquests són un producte madur, des del punt de vista del consum, i per

Aplicar la Ley 5/2019, de 28 de febrero, de estructuras agrarias, actualizada el 22 de abril de 2022, exige un gran cambio de mentalidad porque actualmente todavía hay una gran relación sentimental con la tierra que dificulta su reestructuración. Esta ley no dará respuesta al sector en un corto plazo, no es una solución inmediata puesto que los cambios se producirán a largo plazo. «El abandono genera abandono». Por lo cual los agentes más ligados en el territorio, como son las cooperativas, son claves para frenarlo conectando las producciones locales con el mercado internacional.

En el contexto de cambio climático en el que nos encontramos inmersos hay que cambiar el foco y pasar de la expansión del regadío o de la superficie dedicada a citricultura como indicadores del éxito o fracaso de la política agrícola, a poner el énfasis en la resiliencia del sistema agrícola. Y esto pasa por una producción agrícola diversificada (tanto de productos como de variedades de cada producto) con una elevada calidad y adaptada a las condiciones hídricas, edafológicas y climáticas del territorio en el que se encuentra, capaz de aprovechar las sinergias que ofrece la biodiversidad y circularidad de los nutrientes, para reducir su vulnerabilidad ante los mercados de inputs, al tiempo que incrementa el valor añadido de la producción y, por lo tanto, la rentabilidad e ingresos de las personas labradoras. En esta línea, la citricultura ecológica es una alternativa viable.

En todo caso, es inapelable la necesidad de avanzar en la implementación de mejoras técnicas, pero sobre todo mejoras en las prácticas culturales y organizativas en relación con la gestión del riego, manejo del suelo, fertilización y sanidad vegetal. Aquí juegan un papel fundamental los servicios de extensión agrícola, así como las iniciativas de transferencia y cooperación entre las universidades y centros de investigación —en particular, el IIVIA—, comunidades de regantes, asociaciones profesionales agrarias y personas labradoras.

Es necesario dignificar los trabajos de nuestra citricultura y, por lo tanto, se debe poner fin a las situaciones irregulares en cuanto a los derechos laborales. Hay que aumentar las sanciones a los incumplimientos laborales en el campo, limitar la acción de las empresas de trabajo temporal, hacer cambios legislativos que avancen en la protección de los trabajadores y trabajadoras como la obligación de convenios colectivos y la promoción de la sindicación entre el personal recolector y de almacén. Nuestra agricultura debe ser garantía de calidad y de buen trato a las personas trabajadoras. Este es un aspecto clave que también se debe ver reflejado en la promoción que se hace de nuestros productos: producimos los mejores cítricos del mundo, por calidad organoléptica, ambiental y social.

Frente a la crisis por la que está atravesando el sector, han sido muchas las voces en esta comisión de estudio que han reclamado una interprofesional de cítricos nacional, que potencie campañas de promoción para incrementar el consumo interno y que dote de más información a los citricultores con el objetivo de abordar de manera estratégica la campaña de comercialización desde sus inicios.

Una organización interprofesional potente y operativa, para consolidar nuevos mercados facilitando herramientas y salvando los obstáculos actuales, es condición imprescindible para la defensa y potenciación de nuestros cítricos. Estos son un producto maduro, desde el punto de vista del

tant molt sensible a la competència d'uns altres i de noves modes. Mantenir i potenciar el seu consum i incorporar generacions novícies de consumidors mitjançant accions de promoció coordinades hauria de ser una de les prioritats més immediates i urgentes.

Palau de les Corts Valencianes
València, 27 d'octubre de 2022

El president
Enric Morera i Català

El secretari segon
Luis Arquillos Cruz

**Vot particular presentat pel grup parlamentari Vox
Comunidad Valenciana (RE número 57.315)**

A LA MESA DE LA COMISSION ESPECIAL D'ESTUDI SOBRE
LA SITUACIÓ ACTUAL DEL SECTOR CITRÍCOLA A LA
COMUNITAT VALENCIANA I LA SEUA VIABILITAT FUTURA

José Luis Aguirre Larrauri i Ana Vega Campos, diputat i síndica del Grup Parlamentari Vox Comunitat Valenciana, presenten el següent:

VOT PARTICULAR DELS DIPUTATS JOSÉ LUIS
AGUIRRE LARRAURI I ANA VEGA CAMPOS, DEL GRUP
PARLAMENTARI VOX COMUNITAT VALENCIANA, AL
DICTAMEN DE LA COMISSION ESPECIAL D'ESTUDI SOBRE
LA SITUACIÓ ACTUAL DEL SECTOR CITRÍCOLA A LA
COMUNITAT VALENCIANA I LA SEUA VIABILITAT FUTURA

En primer lloc, dissentim de les conclusions del dictamen aprovat per la Comissió especial d'estudi sobre la situació actual del sector citrícola a la Comunitat Valenciana i la seua viabilitat futura (d'ara en avanç, la Comissió) ja que s'ignora la situació real del camp valencià, així com els suggeriments de les principals associacions i agrupacions d'agricultors.

El dictamen aprovat identifica (a manera de resum) uns certs factors que estan afectant la competitivitat del sector citrícola com poden ser el minifundisme, la poca professionalització i la falta de relleu generacional, el canvi climàtic, la falta de promoció del producte, la falta de reciprocitat en els acords comercials, les plagues o l'elevat cost de la mà d'obra. però en els factors enumerats anteriorment ignoren (o ometen deliberadament) l'encaixament exagerat del preu de les matèries primeres o unes certes reformes legislatives dutes a terme pel govern de la nació, com per exemple la reforma laboral.

Uns altres factors ignorats en el dictamen són els preus dels productes afectats per la sobreoferta existent de cítrics a la unió europea, la superfície abandonada de cultius o la pròpia previsió de les collites realitzada per la conselleria d'agricultura, desenvolupament rural, emergència climàtica i transició ecològica. quant al segon d'aquests factors, que no és fútil, la Comunitat Valenciana encapçala el rànquing nacional de terres agràries ermes (un total de 162.902 hectàrees) que afecten de ple un altre dels factors (producció).

consumo, y por tanto muy sensible a la competencia de otros y de nuevas modas. Mantener y potenciar su consumo e incorporar generaciones novicias de consumidores mediante acciones de promoción coordinadas debería que ser una de las prioridades más inmediatas y urgentes.

Palau de les Corts Valencianes
València, 27 d'octubre de 2022

El president
Enric Morera i Català

El secretari segon
Luis Arquillos Cruz

**Voto particular presentado por el grupo parlamentario Vox
Comunidad Valenciana (RE número 57.315)**

A LA MESA DE LA COMISIÓN ESPECIAL DE ESTUDIO
SOBRE LA SITUACIÓN ACTUAL DEL SECTOR CITRÍCOLA
EN LA COMUNITAT VALENCIANA Y SU VIABILIDAD
FUTURA

José Luis Aguirre Larrauri y Ana Vega Campos, diputado y síndica del Grupo Parlamentario Vox Comunidad Valenciana, presentan el siguiente:

VOTO PARTICULAR DE LOS DIPUTADOS JOSÉ LUIS
AGUIRRE LARRAURI Y ANA VEGA CAMPOS, DEL GRUPO
PARLAMENTARIO VOX COMUNIDAD VALENCIANA, AL
DICTAMEN DE LA COMISIÓN ESPECIAL DE ESTUDIO
SOBRE LA SITUACIÓN ACTUAL DEL SECTOR CITRÍCOLA EN
LA COMUNITAT VALENCIANA Y SU VIABILIDAD FUTURA

En primer lugar, disentimos de las conclusiones del dictamen aprobado por la Comisión especial de estudio sobre la situación actual del sector citrícola en la Comunitat Valenciana y su viabilidad futura (en adelante, la Comisión) por cuanto se ignora la situación real del campo valenciano, así como las sugerencias de las principales asociaciones y agrupaciones de agricultores.

El dictamen aprobado identifica (a modo de resumen) ciertos factores que están afectando a la competitividad del sector citrícola como pueden ser el minifundismo, la poca profesionalización y falta de relevo generacional, el cambio climático, la falta de promoción del producto, la falta de reciprocidad en los acuerdos comerciales, las plagas o el elevado coste de la mano de obra. Pero en los factores anteriormente enumerados ignoran (u omiten deliberadamente) el encaje exagerado del precio de las materias primas o ciertas reformas legislativas llevadas a cabo por el gobierno de la nación, como por ejemplo la reforma laboral.

Otros factores ignorados en el dictamen son los precios de los productos afectados por la sobreoferta existente de cítricos en la Unión Europea, la superficie abandonada de cultivos o la propia previsión de las cosechas realizada por la Conselleria de Agricultura, Desarrollo Rural, Emergencia Climática y Transición Ecológica. En cuanto al segundo de esos factores, que no es baladí, la Comunitat Valenciana encabeza el ranking nacional de tierras agrarias baldías (un total de 162.902 hectáreas) afectando de lleno a otro de los factores (producción).

A la Comunitat Valenciana, les primeres estimacions realitzades per a la campanya 2021/2022 per la conselleria d'agricultura de la generalitat valenciana reflecteixen unes previsions de collita de cítrics de 3.188.502 tones, segons les dades publicades pel servei de documentació, publicacions i estadística, s'estima que durant aquesta campanya es produiran prop de 319.549 tones de cítrics menys que en la campanya precedent (-9,1%). Aquesta reducció afecta les tres províncies de la Comunitat Valenciana, i la més afectada és la província de Castelló. De les prop de 319.549 tones menys de cítrics que es produeixen en relació amb l'anterior, 219.476 T corresponen a Castelló, 77.728 T a València i 22.348 T a Alacant.

En segon lloc, reiterem les mesures proposades en el dictamen presentat per aquest grup parlamentari i que ha sigut rebutjat per la comissió. Es tracta d'una sèrie de mesures concretes de les principals associacions i agrupacions d'agricultors, de les quals gran part d'elles han sigut ignorades pel dictamen aprovat al qual es presenta aquest vot particular.

Les mesures en qüestió es divideixen en dos blocs: (I) propostes horizontals i (II) propostes sectorials:

I. Propostes horizontals:

i. Mesures de mercat

a) Revisar el model d'aplicació de la PAC de manera que les ajudes arriben en major mesura als qui gestionen directament les explotacions agrícoles i viuen principalment d'això. Fomentar que les ajudes conduïsquen a la millora i l'optimització de les explotacions.

b) La llei de contractes agraris i altres relacions jurídiques ha de tenir en compte la realització d'inspeccions a l'atzar per a verificar el seu compliment. Atès que les societats cooperatives agràries no tenen obligació de formalitzar contractes amb els seus socis, a l'efecte d'informació a la conselleria competent, sí que haurien de tenir l'obligació de registrar les liquidacions que anualment fan els socis per les diferents produccions.

c) Rellançament del Codi de bones pràctiques agràries comercials.

d) Aplicació de mesures efectives per a atenuar les crisis de mercat, sobretot en productes perebles. Per a això és necessari agilitzar l'aplicació de les ajudes de minimis.

e) Promoció sectorial de tots els productes agraris valencians i de les races autòctones. Rellançament de les figures de qualitat.

f) Realització d'estudis de mercat per part de l'administració i coordinació de totes les entitats públiques o privades que realitzen investigacions de mercats agraris.

g) Recuperació del departament d'economia agrària de l'IVIA.

h) Garantir el compliment estricte de la legislació relativa a etiquetatge, així com l'obligació d'identificar la procedència de tots els productes agraris.

En la Comunitat Valenciana, las primeras estimaciones realizadas para la campaña 2021/2022 por la consellería de agricultura de la Generalitat Valenciana reflejan unas previsiones de cosecha de cítricos de 3.188.502 toneladas. Según los datos publicados por el Servicio de Documentación, Publicaciones y Estadística, se estima que durante esta campaña se producirán cerca de 319.549 toneladas de cítricos menos que en la campaña precedente (-9,1%). Esta reducción afecta a las tres provincias de la Comunitat Valenciana, siendo la más afectada la provincia de Castellón. De las cerca de 319.549 toneladas menos de cítricos que se produzcan en relación con la anterior, 219.476 T corresponden a Castellón, 77.728 T a Valencia y 22.348 T a Alicante.

En segundo lugar, reiteramos las medidas propuestas en el dictamen presentado por este grupo parlamentario y que ha sido rechazado por la Comisión. Se trata de una serie de medidas concretas de las principales asociaciones y agrupaciones de agricultores, de las cuales gran parte de ellas han sido ignoradas por el dictamen aprobado al que se presenta este voto particular.

Las medidas en cuestión se dividen en dos bloques: (I) propuestas horizontales y (II) propuestas sectoriales:

I. Propuestas horizontales:

i. Medidas de mercado

a) Revisar el modelo de aplicación de la PAC de forma que las ayudas lleguen en mayor medida a quienes gestionan directamente las explotaciones agrícolas y viven principalmente de ello. Fomentar que las ayudas conduzcan a la mejora y optimización de las explotaciones.

b) La Ley de contratos agrarios y otras relaciones jurídicas debe contemplar la realización de inspecciones al azar para verificar su cumplimiento. Dado que las sociedades cooperativas agrarias no tienen obligación de formalizar contratos con sus socios, a efectos de información a la consellería competente, sí que deberían tener la obligación de registrar las liquidaciones que anualmente hacen sus socios por las distintas producciones.

c) Relanzamiento del Código de buenas prácticas agrarias comerciales.

d) Aplicación de medidas efectivas para atenuar las crisis de mercado, sobre todo en productos perecederos. Para ello es necesario agilizar la aplicación de las ayudas de minimis.

e) Promoción sectorial de todos los productos agrarios valencianos y de las razas autóctonas. Relanzamiento de las figuras de calidad.

f) Realización de estudios de mercado por parte de la administración y coordinación de todas las entidades públicas o privadas que realicen investigaciones de mercados agrarios.

g) Recuperación del Departamento de Economía Agraria del IVA.

h) Garantizar el cumplimiento estricto de la legislación relativa a etiquetado, así como la obligación de identificar la procedencia de todos los productos agrarios.

i) Aplicació estricta del principi de preferència comunitària i revisió dels acords de lliure comerç subscrits amb tercers països. És imprescindible assegurar que els productes estrangers estiguin sotmesos a les mateixes regulacions i normatives que han de complir les empreses i els productes espanyols, complint estrictament les quotes d'importació.

j) Reforç dels controls fronterers per a tots els productes de tercers països que arriben al nostre mercat. Ha de vigilar-se de manera rigorosa l'etiquetatge per a prevenir el frau i així protegir tant els nostres empreses i treballadors com els nostres consumidors, habituals víctimes d'informació errònia i de l'ús de pesticides o productes fitosanitaris que fa anys que estan prohibitius a Europa.

ii. Mesures estructurals

a) Priorització i finançament suficient de la llei d'estructures agràries.

b) Elaboració d'un pla estratègic a curt i mitjà termini per a evitar períodes de sequera.

c) Suport a la implantació d'energies alternatives, tant en explotacions agràries com en entitats de reg.

d) Implantació d'un programa de reconversió varietal genèric.

e) Manteniment i increment de subvencions a l'assegurança agrària.

f) Elaboració d'un pla de recuperació de parcel·les agràries abandonades.

g) Promoció social de la figura de l'agricultor.

iii. R+D+I

a) Màxim suport a la investigació agrària valenciana. Cobertura inmediata de totes les vacants d'investigació produïdes en l'IVIA.

b) Mesures de suport a la implantació genèrica d'altres mitjans de defensa fitosanitària (lluita biològica, parany, confusió sexual, mascles estèrils, etc.).

c) Suport per a l'estudi i l'autorització de substàncies actives fitosanitàries en els cultius de la Comunitat Valenciana que pateixen insuficiència de disponibilitat de solucions fitosanitàries per a controlar determinades plagues.

d) Millora de la coordinació entre les diferents entitats públiques que realitzen investigacions agràries.

e) Situació d'alerta permanent davant l'entrada de noves plagues i malalties. Elaboració de plans de vigilància i protocols d'actuació urgents, així com d'estratègies per a l'aplicació àgil del protocol.

f) Compensació justa i ràpida als agricultors que puguen ser afectats per la introducció forana d'una nova plaga o malaltia.

i) Aplicación estricta del principio de preferencia comunitaria y revisión de los acuerdos de libre comercio suscritos con terceros países. Es imprescindible asegurar que los productos extranjeros estén sometidos a las mismas regulaciones y normativas que han de cumplir las empresas y productos españoles, cumpliendo estrictamente las cuotas de importación.

j) Refuerzo de los controles fronterizos para todos los productos de terceros países que lleguen a nuestro mercado. Debe vigilarse de manera rigurosa el etiquetado para prevenir el fraude y así proteger tanto a nuestras empresas y trabajadores como a nuestros consumidores, habituales víctimas de información errónea y del uso de pesticidas o productos fitosanitarios que llevan años prohibidos en Europa.

ii. Medidas estructurales

a) Priorización y financiación suficiente de la Ley de estructuras agrarias.

b) Elaboración de un plan estratégico a corto y medio plazo para evitar períodos de sequía.

c) Apoyo a la implantación de energías alternativas, tanto en explotaciones agrarias como en entidades de riego.

d) Implantación de un programa de reconversión varietal genérico.

e) Mantenimiento e incremento de subvenciones al seguro agrario.

f) Elaboración de un plan de recuperación de parcelas agrarias abandonadas.

g) Promoción social de la figura del agricultor.

iii. I+D+I

a) Máximo apoyo a la investigación agraria valenciana. Cobertura inmediata de todas las vacantes de investigación producidas en el IVIA.

b) Medidas de apoyo a la implantación genérica de otros medios de defensa fitosanitaria (lucha biológica, trámpeo, confusión sexual, machos estériles, etc.).

c) Apoyo para el estudio y autorización de sustancias activas fitosanitarias en los cultivos de la Comunitat Valenciana que sufren insuficiencia de disponibilidad de soluciones fitosanitarias para controlar determinadas plagas.

d) Mejora de la coordinación entre las diferentes entidades públicas que realizan investigaciones agrarias.

e) Situación de alerta permanente ante la entrada de nuevas plagas y enfermedades. Elaboración de planes de vigilancia y protocolos de actuación urgentes, así como de estrategias para la ágil aplicación del protocolo.

f) Compensación justa y rápida a los agricultores que pudieran ser afectados por la introducción foránea de una nueva plaga o enfermedad.

iv. Tràmits administratius

a) Simplificació màxima i agilitació de tràmits, resolucions i pagaments.

v. Vertebració del sector agrari

a) Consideració de les organitzacions professionals agràries com a interlocutors bàsics amb l'administració en representació dels agricultors.

vi. Robatoris

a) Adoptar mesures urgents en matèria de seguretat en l'àmbit rural, i instar amb aquesta finalitat totes les administracions públiques que resulte pertinent, perquè s'incrementen els pressupostos i els mitjans destinats a la seguretat en aquests entorns, així com al reforç de plans específics, operatius preventius o dispositius de vigilància i control per part d'efectius de les forces i cossos de seguretat de l'estat i altres, especialment a les àrees i zones d'explotació agrària i ramadera.

b) Incrementar els mecanismes de vigilància, control i inspecció oportuns upfront de la comercialització, a través de mitjans i canals il·lícits, de productes i mercaderies procedents de farts i robatoris perpetrados en explotacions agràries i ramaderes, i instar de la mateixa manera tots els agents i les administracions que resulte corresponent a tal fi.

c) Posar en marxa una campanya de sensibilització destinada a la ciutadania upfront del comerç dels productes i les mercaderies robats donat l'origen delictiu d'aquests i els perjudicis que aquests fets generen sobre les explotacions i els professionals afectats.

vii. Medi ambient

a) Consideració de l'agricultor com a principal protagonista de la conservació del medi ambient: embornal de diòxid de carboni, paisatge, biodiversitat, cicle de l'aigua, etc.

b) Compensació per totes les limitacions que estableix la legislació sobre l'agricultura en espais protegits.

c) Valorització de tots els béns públics ambientals que generen l'activitat agrària i reversió als agricultors en forma de pagament per serveis ambientals prestats, desgravacions fiscales, etc.

d) Revisió de la cobertura de fauna silvestre en l'assegurança agrària i en el seu cas implementar mesures que compensen als agricultors els danys produïts per la fauna silvestre.

e) Control d'unes certes espècies quan la seua població es multiplique de manera anormal i cause danys als cultius. Major control de les patologies de fauna silvestre pel perill potencial que suposen tant per a la salut pública com per a la sanitat animal.

f) Participació prioritària de les organitzacions professionals agràries en les juntes rectores de tots els espais naturals protegits en què es desenvolupa una activitat agrària.

iv. Trámites administrativos

a) Simplificación máxima y agilización de trámites, resoluciones y pagos.

v. Vertebración del sector agrario

a) Consideración de las organizaciones profesionales agrarias como interlocutores básicos con la administración en representación de los agricultores.

vi. Robos

a) Adoptar medidas urgentes en materia de seguridad en el ámbito rural, instándose a tal fin a cuantas administraciones públicas resulte pertinente, para que se proceda al incremento de los presupuestos y medios destinados a la seguridad en estos entornos, así como al refuerzo de planes específicos, operativos preventivos o dispositivos de vigilancia y control por parte de efectivos de las fuerzas y cuerpos de seguridad del Estado y otros, especialmente, en las áreas y zonas de explotación agraria y ganadera.

b) Incrementar los mecanismos de vigilancia, control e inspección oportunos frente a la comercialización, a través de medios y canales ilícitos, de productos y mercancías procedentes de hurtos y robos perpetrados en explotaciones agrarias y ganaderas instándose de la misma manera a cuantos agentes y administraciones resulte correspondiente a tal fin.

c) Poner en marcha una campaña de sensibilización destinada a la ciudadanía, frente al comercio de los productos y mercancías robadas dado el origen delictivo de los mismos y los perjuicios que estos hechos generan sobre las explotaciones y profesionales afectados.

vii. Medio ambiente

a) Consideración del agricultor como principal protagonista de la conservación del medio ambiente: sumidero de dióxido de carbono, paisaje, biodiversidad, ciclo del agua, etc.

b) Compensación por todas las limitaciones que establece la legislación sobre agricultura en espacios protegidos.

c) Valorización de todos los bienes públicos ambientales que generan la actividad agraria y reversión a los agricultores en forma de pago por servicios ambientales prestados, desgravaciones fiscales, etc.

d) Revisión de la cobertura de fauna silvestre en el seguro agrario y en su caso implementar medidas que compensen a los agricultores los daños producidos por fauna silvestre.

e) Control de ciertas especies cuando su población se multiplique de manera anormal causando daños a los cultivos. Mayor control de las patologías de fauna silvestre por el peligro potencial que suponen tanto para la salud pública como para la sanidad animal.

f) Participación prioritaria de las organizaciones profesionales agrarias en las juntas rectoras de todos los espacios naturales protegidos en los que se desarrolla una actividad agraria.

g) Modificació de la Llei 5/2018, de 6 de març, de l'Horta, i finançament adequat per a compensar totes les prohibicions, obligacions i limitacions que imposa aquesta llei al sector agrari.

h) Facilitar la relació entre superfícies agràries i forestals limítrofes i no considerar, en cap cas, com a forestal un terreny agrari no cuidat.

i) Creació d'un sistema gratuït per als agricultors en relació amb la gestió de residus fitosanitaris dels productes comercials que han sigut retirats del mercat.

viii. Aigua

a) Potenciar la política de transvasaments mitjançant l'aprovació d'un nou pla hidrològic nacional sota els principis de solidaritat i bé comú.

II. Propostes sectorials

i. Foment del consum de cítrics, especialment als col·legis i centres públics. Complementar la industrialització dels cítrics amb el mercat en fresc, a preus bonificats.

ii. Que en els concursos públics d'adjudicació de contractes de serveis de restauració o subministrament que es liciten per l'administració s'incloga, com a condició especial valorable, que el 100 % de la utilització de productes siga d'origen espanyol o procedent de la Unió Europea.

iii. Pla estratègic de l'IVIA per a l'obtenció de noves varietats de mandarines, així com patrons.

iv. Reactivar i ampliar el pla de vigilància fitosanitària de cítrics.

v. Investigació, seguiment i control de plagues i malalties emergents dels cítrics ja establides a la Comunitat Valenciana.

vi. Canvi del model actual de les organitzacions de productors de cítrics cap a un model més flexible i eficient.

vii. Fomentar campanyes de promoció a través de la IGP cítrics valencians.

En tercer lloc, en els apartats «Situació laboral en el camp: sindicats de classe, inspecció», «Mercat internacional i lliure mercat» i «Regadiu, aigua, sòl i canvi climàtic» (pàgines 21 a 24, 30 a 34 i 52 a 61, respectivament) ofereixen una sèrie de dades, reflexions i propostes d'objectius que aquest grup parlamentari no ha pogut ni analitzar ni oferir-hi una opinió fundada pel fet que es refereixen a un «país» no constituit ni reconegut per organismes tant estatales com internacionals i del qual no disposem de dades ni referències.

És per tot l'anterior que considerem que el dictamen —de part— aprovat per la Comissió especial d'estudi sobre la situació actual del sector citrícola a la Comunitat Valenciana i la seua viabilitat futura manca de mesures i dades

g) Modificación de la Ley 5/2018, de 6 de marzo, de la Huerta, y financiación adecuada para compensar todas las prohibiciones, obligaciones y limitaciones que impone esta ley al sector agrario.

h) Facilitar la relación entre superficies agrarias y forestales limítrofes no considerando, en ningún caso, como forestal un terreno agrario no cuidado.

i) Creación de un sistema gratuito para los agricultores en relación con la gestión de residuos fitosanitarios de los productos comerciales que han sido retirados del mercado.

viii. Agua

a) Potenciar la política de transvases mediante la aprobación de un nuevo Plan hidrológico nacional bajo los principios de solidaridad y bien común.

II. Propuestas sectoriales

i. Fomento del consumo de cítricos, en especial en los colegios y centros públicos. Complementar la industrialización de los cítricos con el mercado en fresco, a precios bonificados.

ii. Que en los concursos públicos de adjudicación de contratos de servicios de restauración o suministro que se liciten por la administración se incluya, como condición especial valorable, que el 100 % de la utilización de productos sea de origen español o procedente de la Unión Europea.

iii. Plan estratégico del I VIA para la obtención de nuevas variedades de mandarinas, así como patrones.

iv. Reactivar y ampliar el plan de vigilancia fitosanitaria de cítricos.

v. Investigación, seguimiento y control de plagas y enfermedades emergentes de los cítricos ya establecidas en la Comunitat Valenciana.

vi. Cambio del modelo actual de las organizaciones de productores de cítricos hacia un modelo más flexible y eficiente.

vii. Fomentar campañas de promoción a través de la IGP Cítricos Valencianos.

En tercer lugar, en los apartados «Situación laboral en el campo: sindicatos de clase, inspección», «Mercado internacional y libre mercado» y «Regadío, agua, suelo y cambio climático» (páginas 21 a 24, 30 a 34 y 52 a 61, respectivamente) ofrecen una serie de datos, reflexiones y propuestas de objetivos que este grupo parlamentario no ha podido ni analizar ni ofrecer una opinión fundada debido a que se refieren a un «país» no constituido ni reconocido por organismos tanto estatales como internacionales y del cual no disponemos de datos ni referencias.

Es por todo lo anterior que consideramos que el dictamen —de parte— aprobado por la Comisión especial de estudio sobre la situación actual del sector citrícola en la Comunidad Valenciana y su viabilidad futura carece de medidas y datos

objectives sobre la situació real del sector agrícola de la Comunitat Valenciana.

Palau de les Corts Valencianes
València, 6 de juliol de 2022
José Luis Aguirre Larrauri
Ana Vega Campos

Vot particular presentat pel Grup Parlamentari Popular (RE número 57.361)

A LA MESA DE LA COMISSION ESPECIAL D'ESTUDI SOBRE LA SITUACIÓ ACTUAL DEL SECTOR CITRÍCOLA A LA COMUNITAT VALENCIANA I LA SEUA VIABILITAT FUTURA

Elisa Díaz González i Miguel Barrachina Ros, diputada i portaveu adjunt, respectivament, del Grup Parlamentari Popular, i membres d'aquesta comissió, a l'empara del que hi ha establert en la Resolució 128/X, sobre la creació d'una comissió especial d'estudi sobre la situació actual del sector citrícola a la Comunitat Valenciana i la seua viabilitat futura, aprovada pel Ple de les Corts Valencianes en la sessió de 18 de juny de 2020, presentem el vot particular següent al dictamen aprovat en la sessió de 5 de juliol de 2022, a fi que es tramite, unisca a l'expedient, publique i siga sotmès a aprovació en el Ple corresponent, de conformitat amb la normativa aplicable.

Palau dels Borja, 6 de juliol de 2022
Elisa Díaz González
Miguel Barrachina Ros

COMISSION ESPECIAL D'ESTUDI SOBRE LA SITUACIÓ ACTUAL DEL SECTOR CITRÍCOLA A LA COMUNITAT VALENCIANA I LA SEUA VIABILITAT FUTURA

VOT PARTICULAR DEL GRUP PARLAMENTARI POPULAR

Contingut

Conclusions

Actuacions:

En l'àmbit de la Unió Europea
En l'àmbit del Govern d'Espanya
En l'àmbit de la Comunitat Valenciana
En l'àmbit sectorial

CONCLUSIONS

Les activitats agrícoles i ramaderes han sigut el motor de molts dels municipis de la nostra comunitat. De manera especial, el sector citrícola valencià ha sigut referent internacional per la seua qualitat i lideratge exportador. A més, des del punt de vista mediambiental, els cítrics juguen un paper predominant, ja que cada hectàrea fixa anualment 25 tones de CO₂.

Tanmateix, els últims anys s'han intensificat problemes històrics i n'han aparegut molts altres d'addicionals, els quals han conduït aquest sector a una situació que podríem qualificar d'insostenible.

objetivos sobre la situación real del sector agrícola de la Comunitat Valenciana.

Palau de les Corts Valencianes
València, 6 de julio de 2022
José Luis Aguirre Larrauri
Ana Vega Campos

Voto particular presentado por el Grupo Parlamentario Popular (RE número 57.361)

A LA MESA DE LA COMISIÓN ESPECIAL DE ESTUDIO SOBRE LA SITUACIÓN ACTUAL DEL SECTOR CITRÍCOLA EN LA COMUNITAT VALENCIANA Y SU VIABILIDAD FUTURA

Elisa Díaz González y Miguel Barrachina Ros, diputada y portavoz adjunto, respectivamente, del Grupo Parlamentario Popular, y miembros de esta comisión, al amparo de lo que establece la Resolución 128/X, sobre la creación de una comisión especial de estudio sobre la situación actual del sector citrícola en la Comunitat Valenciana y su viabilidad futura, aprobada por el Pleno de las Corts Valencianas en la sesión de 18 de junio de 2020, presentamos el siguiente voto particular al dictamen aprobado en la sesión de 5 de julio de 2022, a fin de que se tramite, una al expediente, publique y sea sometido a aprobación en el correspondiente Pleno, de conformidad con la normativa de aplicación.

Palau dels Borja, 6 de julio de 2022
Elisa Díaz González
Miguel Barrachina Ros

COMISIÓN ESPECIAL DE ESTUDIO SOBRE LA SITUACIÓN ACTUAL DEL SECTOR CITRÍCOLA EN LA COMUNITAT VALENCIANA Y SU VIABILIDAD FUTURA

VOTO PARTICULAR DEL GRUPO PARLAMENTARIO POPULAR

Contenido

Conclusiones

Actuaciones:

En el ámbito de la Unión Europea
En el ámbito del Gobierno de España
En el ámbito de la Comunitat Valenciana
En el ámbito sectorial

CONCLUSIONES

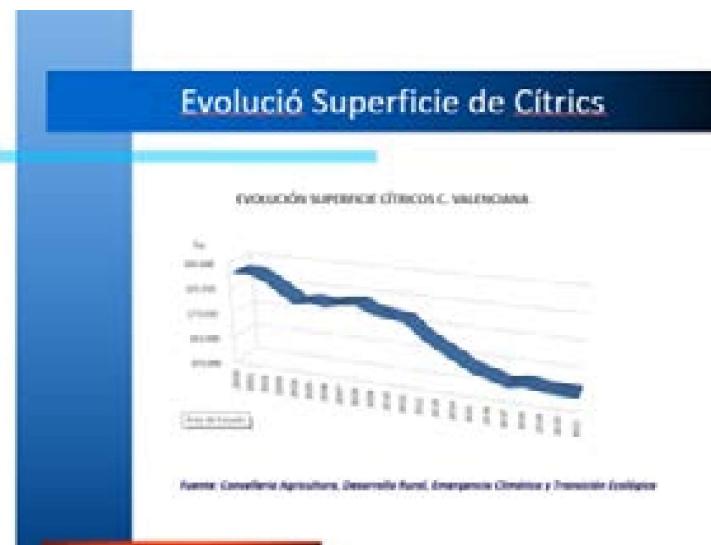
Las actividades agrícolas y ganaderas han sido el motor de muchos de los municipios de nuestra comunidad. De manera especial, el sector citrícola valenciano ha sido referente internacional por su calidad y liderazgo exportador. Además, desde el punto de vista medioambiental, los cítricos juegan un papel predominante, puesto que cada hectárea fija anualmente 25 toneladas de CO₂.

Sin embargo, en los últimos años se han intensificado históricos problemas y aparecido otros muchos adicionales, los cuales han conducido a este sector a una situación que podríamos calificar de insostenible.

Una mostra de la difícil situació per la qual passa el sector, la tenim en l'actual preu dels cítrics. Els preus de les taronges mai havien estat tan baixos: en aquest moment, entorn dels 8 cèntims. Els agricultors estan liquidant la seua producció a menys de 2 cèntims per quilo de la varietat navelina.

Es calcula que el preu de la taronja espanyola s'ha desplomat un 63% de mitjana.

D'altra banda, i com podem observar en el gràfic següent aportat a la comissió, l'evolució de la superfície de cítrics a la Comunitat Valenciana és una corba descendent des de l'any 2000 fins ara.

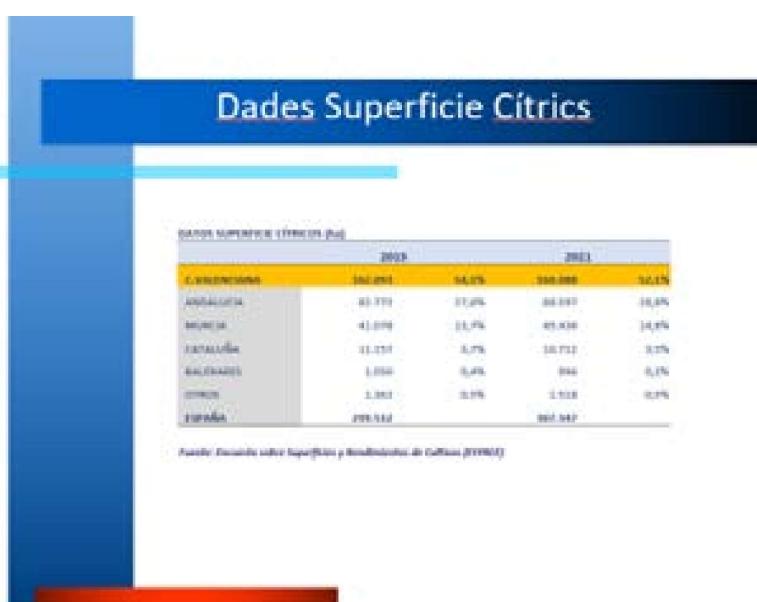

Mentre que al conjunt d'Espanya, durant el període de 2015 a 2021, la superfície de cítrics ha augmentat 7.835 hectàrees, a la nostra comunitat s'ha vist disminuïda més de 2.000 hectàrees. Per contra, en altres regions com Múrcia o Andalusia, la superfície ha augmentat.

Una muestra de la difícil situación por la que atraviesa el sector, la tenemos en el actual precio de los cítricos. Los precios de las naranjas nunca habían estado tan bajos: en este momento, en torno a los 8 céntimos. Los agricultores están liquidando su producción a menos de 2 céntimos por kilo de la variedad navelina.

Se calcula que el precio de la naranja española se ha desplomado en un 63 % de media.

Por otro lado, y como podemos observar en el siguiente gráfico aportado a la comisión, la evolución de la superficie de cítricos en la Comunitat Valenciana es una curva descendente desde el año 2000 hasta el momento actual.

Mientras en el conjunto de España, durante el período de 2015 a 2021, la superficie de cítricos ha aumentado en 7.835 hectáreas, en nuestra comunidad se ha visto disminuida en más de 2.000 hectáreas. Por el contrario, en otras regiones como Murcia o Andalucía, la superficie ha aumentado.

D'altra banda, si ens fixem en les dades que representa la producció valenciana respecte al conjunt d'Espanya, podem observar que, dins la producció espanyola de cítrics, la valenciana representava el 68,20% entre 1995 i 2014. Del 2015 al 2019 passava a representar el 53,10%; per a finalment el 2020 representar un 46,40%. És a dir, una caiguda acumulada de quasi 22 punts. Per contra, Andalusia i Múrcia augmenten cada vegada més el seu percentatge.

Por otro lado, si nos fijamos en los datos que representa la producción valenciana con respecto al conjunto de España, podemos observar que, dentro de la producción española de cítricos, la valenciana representaba el 68,20% entre 1995 y 2014. Del 2015 al 2019 pasaba a representar el 53,10%; para finalmente en 2020 representar un 46,40%. Es decir, una caída acumulada de casi 22 puntos. Por el contrario, Andalucía y Murcia aumentan cada vez más su porcentaje.

Tant de la documentació tramesa com de les compareixences realitzades en aquesta comissió, deduïm múltiples conclusions que enumerem i se sumen al ja històric problema de rendibilitat pel qual passa el sector citrícola de la Comunitat Valenciana.

Tal com afirmava en la seua intervenció el president de l'Associació Valenciana d'Agricultors (AVA-Asaja), Cristóbal Aguado Laza, fent una valoració general del sector: «Indubtablement, la situació actual, jo la valore com a ruïnosa, encara que varia de campanya a campanya però la tendència està clar que és per a empitjorar. Està augmentant el nombre d'explotacions que no es treballen. L'increment de l'edat mitjana dels titulars d'explotacions supera els seixanta anys. Hi ha una disminució important de joves quant a incorporació i, per tant, el relleu generacional cada volta està més complicat.»

- Sense seguir cap ordre de preferència començarem, en primer lloc, per citar el problema de les plagues. Es tracta d'un dels principals problemes que afecten el sector citrícola basant-nos en les declaracions realitzades en les diferents compareixences practicades en aquesta comissió.

A títol d'exemple citem el fragment següent de la compareixença del secretari general de la Unió de Llauderors i Ramaders, Carles Peris Navarro: «Calen mesures per a evitar l'entrada de noves plagues i malalties; en cas d'introducció, evitar-ne l'expansió i implementar línies de control i lluita contra organismes nocius per l'alt cost que suposa tant per a les persones afectades com per a l'administració pública.»

També podem citar, amb relació a aquesta qüestió, de la compareixença de José Antonio García Fernández, director

Tanto de la documentación remitida como de las compareencias realizadas en esta comisión, deducimos múltiples conclusiones que procedemos a enumerar, sumándolas al ya histórico problema de rentabilidad por el que atraviesa el sector citrícola de la Comunitat Valenciana.

Tal y como afirmaba en su intervención el presidente de la Asociación Valenciana de Agricultores (AVA-Asaja), Cristóbal Aguado Laza, haciendo una valoración general del sector: «Indudablemente, la situación actual, yo la valoro como ruinosa, aunque varía de campaña a campaña pero la tendencia está claro que es para empeorar. Está aumentando el número de explotaciones que no se trabajan. El incremento de la edad media de los titulares de explotaciones supera los sesenta años. Hay una disminución importante de jóvenes en cuanto a incorporación y, por lo tanto, el relevo generacional cada vez está más complicado.»

- Sin seguir ningún orden de preferencia empezaremos, en primer lugar, por citar el problema de las plagas. Se trata de uno de los principales problemas que afectan al sector citrícola basándonos en las declaraciones realizadas en las distintas comparecencias practicadas en esta comisión.

A título de ejemplo procedemos a citar el siguiente fragmento de la comparecencia del secretario general de la Unió de Llauderors i Ramaders, Carles Peris Navarro: «Hacen falta medidas para evitar la entrada de nuevas plagas y enfermedades; en caso de introducción, evitar la expansión e implementar líneas de control y lucha contra organismos nocivos por el alto coste que supone tanto para las personas afectadas como para la administración pública.»

También podemos citar, en relación con esta cuestión, de la comparecencia de José Antonio García Fernández, director

de l'Associació Interprofessional de la Llima i l'Aranja la frase següent: «Tenim molts problemes de plagues i tenim una política europea que ens restringeix cada vegada més l'ús de fitosanitaris.»

I finalment, i amb ànim de no estendre'ns més, un fragment de la compareixença d'Inmaculada Sanfeliu Feliu, d'Intercitrus: «Sobretot el risc és evident amb tres plagues i malalties que són quarantenàries i prioritàries, i que ens portarien a situacions pitjors que les que estem tenint a la Comunitat Valenciana amb el cotonet.»

- En segon lloc, voldríem assenyalar el problema que ocasionen els elevats costos econòmics que comporten les explotacions agrícoles de la nostra comunitat. Així ho posa de manifest el director de la Federació de Cooperatives Agroalimentàries de la Comunitat Valenciana, Enrique Bellés Llopis: «Les baixes rendes que percepren els agricultors s'agreugen en un context d'encariment global de costos de producció, des dels subministraments, inclosos l'aigua, l'energia, els carburants, a les matèries primeres com el cartó o els plàstics, passant per entrades agrícoles, des dels plàstics d'hivernacle als productes fitosanitaris. I això per no parlar del transport dels productes als mercats de destinació.»

Fent esment especial al brutal increment del cost de l'energia elèctrica, el gasoil i els adobs, es manifesta el president de l'Associació Agrària de Joves Agricultors (ASAJA) d'Alacant, José Vicente Andreu Marcos: «Hem de suportar, enguany, un increment del cost de l'energia elèctrica de l'ordre del 270%, del gasoil del 73%, dels adobs del 48%, de l'aigua del 33%, i tot això amb cotitzacions a la baixa.»

- En tercer lloc, ens trobem amb un problema de falta de relleu generacional, problema assenyalat per, entre altres, el secretari d'organització d'UPA País Valencià, Ricardo Bayo Huersio: «Voldria també fer esment especial al relleu generacional, que representa un dels principals problemes que ha de superar el sector citrícola, en particular, i l'agrari, en general. Fer-lo atractiu i dignificar l'ofici d'agricultor per a promoure l'arribada de joves al sector ha de ser prioritari, ja que el sector necessita talent i innovació, i aquesta vindrà en gran manera de mà dels joves.»

- En quart lloc, volem fer esment a la cada vegada més alarmant disminució del sòl cultivat, problema assenyalat per, entre altres, el secretari autonòmic mateix de la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica, Roger Llanes Ribas: «Del 2001 al 2021 la corba, ahí estan les 190.000 hectàrees de les quals comentàvem abans i ací com s'han quedat en més de cent cinquanta mil raspant.»

Amb relació a aquest punt (disminució de sòl cultivat) i també amb l'anterior (falta de relleu generacional) volem destacar el que declara el director de la Federació de Cooperatives Agroalimentàries de la Comunitat Valenciana, Enrique Bellés Llopis, quan afirma que: «La falta de relleu es tradueix en abandó d'explotacions, la qual cosa té un efecte directe en la degradació del paisatge i en la proliferació de plagues i malalties que poden afectar fins i tot aquelles parcel·les confrontants que sí que continuen treballant. Menys explotacions actives comporten també una menor producció que tindria impacte en altres sectors d'activitat.»

de la Asociación Interprofesional del Limón y el Pomelo la siguiente frase: «Tenemos muchos problemas de plagas y tenemos una política europea que nos restringe cada vez más el uso de fitosanitarios.»

Y por último, y con ánimo de no extendernos más, un fragmento de la comparecencia de Inmaculada Sanfeliu Feliu, de Intercitrus: «Sobre todo el riesgo es evidente con tres plagas y enfermedades que son cuarentenarias y prioritarias, y que nos llevarían a situaciones peores que las que estamos teniendo en la Comunitat Valenciana con el cotonet.»

- En segundo lugar, quisieramos señalar el problema que ocasionan los elevados costes económicos que conllevan las explotaciones agrícolas de nuestra comunidad. Así lo pone de manifiesto el director de la Federació de Cooperatives Agroalimentàries de la Comunitat Valenciana, Enrique Bellés Llopis: «Las bajas rentas que perciben los agricultores se agravan en un contexto de encarecimiento global de costes de producción, desde los suministros, incluyendo el agua, la energía, los carburantes, a las materias primas como cartón o los plásticos, pasando por insumos agrícolas, desde los plásticos de invernadero a los productos fitosanitarios. Y eso por no hablar del transporte de los productos a los mercados de destino.»

Haciendo mención especial al brutal incremento del coste de la energía eléctrica, el gasóleo y los abonos, se manifiesta el presidente de la Asociación Agraria de Jóvenes Agricultores (ASAJA) de Alicante, José Vicente Andreu Marcos: «Tenemos que soportar, en este año, un incremento del coste de la energía eléctrica del orden del 270%, del gasóleo del 73%, de los abonos del 48%, del agua del 33%, y todo ello con cotizaciones a la baja.»

- En tercer lugar, nos encontramos con un problema de falta de relevo generacional, problema señalado por, entre otros, el secretario de organización de UPA País Valencià, Ricardo Bayo Huersio: «Quisiera también hacer mención especial al relevo generacional, que supone uno de los principales problemas a superar por el sector citrícola, en particular, y por el agrario, en general. Hacerlo atractivo y dignificar el oficio de agricultor para promover la llegada de jóvenes al sector debe ser prioritario, ya que el sector necesita talento e innovación, y esta vendrá en gran medida de mano de los jóvenes.»

- En cuarto lugar, queremos hacer mención a la cada vez más alarmante disminución del suelo cultivado, problema señalado por, entre otros, el propio secretario autonómico de la Conselleria de Agricultura, Desarrollo Rural, Emergencia Climática y Transición Ecológica, Roger Llanes Ribas: «Del 2001 al 2021 la curva, ahí están las 190.000 hectáreas de las cuales comentábamos antes y aquí como se han quedado en ciento cincuenta y pico mil raspando.»

En relación con este punto (disminución de suelo cultivado) y también con el anterior (falta de relevo generacional) queremos destacar lo declarado por el director de la Federació de Cooperatives Agroalimentàries de la Comunitat Valenciana, Enrique Bellés Llopis, cuando afirma que: «La falta de relevo se traduce en abandono de explotaciones, lo cual tiene un efecto directo en la degradación del paisaje y en la proliferación de plagas y enfermedades que pueden afectar incluso a aquellas parcelas colindantes que sí siguen trabajando. Menos explotaciones activas suponen también una menor producción que tendría impacto en otros sectores de actividad.»

- En cinquè lloc, no podíem obviar un dels principals problemes al qual s'enfronten una gran part dels nostres agricultors: l'escassetat d'aigua. Així va ser posat de manifest per part de l'anteriorment citat director de l'Associació Interprofessional de la Llima i l'Aranja, José Antonio García Fernández, en afirmar: «Tenim un factor limitant clau que és l'aigua; tenim unes grans incògnites amb el transvasament, el transvasament Tajo-Segura.»

«Tenim la incertesa de les dessalinitzadores, incertesa pel cost, per la qualitat de l'aigua i perquè si estem treballant en una via de tenir una producció citrícola sostenible mediambientalment, doncs, home!, aquesta aigua salada té un impacte mediambiental important, és a dir, si introduïm en l'equació d'aquesta petjada de carboni l'aigua dessalinitzada, bé, els números salten una mica per l'aire.»

Més extenses, amb relació a aquest tema, van ser les declaracions del president de l'Associació Agrària de Joves Agricultors (ASAJA) d'Alacant, José Vicente Andreu Marcos: «Els polítics que defensen amb tant d'afany l'agricultura han de saber que sense aigua no hi ha agricultura. No podem caure en l'error de destacar, potser per ignorància, que, d'una banda, es valora l'agricultura i la producció d'aliments de qualitat diferenciada, com és el cas de l'agricultura mediterrània, i que des del nostre territori moltes vegades s'estiga en contra de portar la tan necessària aigua a la província d'Alacant.»

«Els regants i els agricultors no ens mereixem el tracte que ens dona la classe política amb el problema del Xúquer-Vinalopó; ens estan condemnant quasi a la desaparició. Hem de ser conscients tots els que estem en aquesta sala que, si a la província d'Alacant no se li aporta l'aigua necessària, se l'està condemnant a la falta de desenvolupament.»

- En sisè lloc, hem d'assenyalar com un dels principals problemes als quals s'enfronta el sector citrícola la competència desigual a la qual es veuen sotmesos els nostres productes en comparació amb els provenints d'altres llocs de fora de les nostres fronteres. Resulten molt esclaridores els fragments següents de les intervencions d'Inmaculada Sanfeliu Feliu, d'Intercitrus, quan diu: «Ací estem produint cítrics en el mercat més atractiu, però també el més exigent de tot el món, amb uns estàndards de tot aquest tipus de coses que són també els més elevats del món, i ací venen les produccions de països tercers sense necessitat de complir tots aquests estàndards i no passa res».

Amb relació a la problemàtica ocasionada a conseqüència de l'entrada de producte procedent de Sud-àfrica, el president de l'Associació Valenciana d'Agricultors (AVA-Asaja), Cristóbal Aguado Laza, es pronunciava en els termes següents: «El mapa varietal de Sud-àfrica quan es firmà l'acord amb els països del con sud-africà no té res a vore amb el que hui hi ha; ha canviat totalment les perspectives productives i les circumstàncies d'impacte a Europa.»

També volem destacar, respecte a aquest tema, el fragment següent de la compareixença del president de l'Associació Agrària de Joves Agricultors (ASAJA) d'Alacant, José Vicente Andreu Marcos: «Hem de reclamar i reivindicar, amb la major rigorositat, a fi d'exigir protocols d'importació de cítrics, de la mateixa manera que nosaltres els hem de fer per a l'exportació; en definitiva, les mateixes regles de joc per als

- En quinto lugar, no podíamos obviar uno de los principales problemas al que se enfrentan una gran parte de nuestros agricultores: la escasez de agua. Así fue puesto de manifiesto por parte del anteriormente citado director de la Asociación Interprofesional del Limón y el Pomelo, José Antonio García Fernández, al afirmar: «Tenemos un factor limitante clave que es el agua; tenemos unas grandes incógnitas con el trasvase, el trasvase Tajo-Segura.»

«Tenemos la incertidumbre de las desaladoras, incertidumbre por el coste, por la calidad del agua y porque si estamos trabajando en una vía de tener una producción citrícola sostenible medioambientalmente, pues, ¡hombre!, esa agua salada tiene un impacto medioambiental importante, es decir, si introducimos en la ecuación de esa huella de carbono el agua desalada, bueno, los números saltan un poco por los aires.»

Más extensas, en relación con este tema, fueron las declaraciones del presidente de la Asociación Agraria de Jóvenes Agricultores (ASAJA) de Alicante, José Vicente Andreu Marcos: «Los políticos que defienden con tanto ahínco la agricultura deben saber que sin agua no hay agricultura. No podemos caer en el error de destacar, quizás por ignorancia, que, por un lado, se valora la agricultura y la producción de alimentos de calidad diferenciada, como es el caso de la agricultura mediterránea, y que desde nuestro territorio muchas veces se esté en contra de llevar la tan necesaria agua a la provincia de Alicante.»

«Los regantes y los agricultores no nos merecemos el trato que nos da la clase política con el problema del Júcar-Vinalopó; nos están condenando casi a la desaparición. Tenemos que ser conscientes todos los que estamos en esta sala que, si a la provincia de Alicante no se le aporta el agua necesaria, se le está condenando a la falta de desarrollo.»

- En sexto lugar, debemos señalar como uno de los principales problemas a los que se enfrenta el sector citrícola la competencia desigual a la que se ven sometidos nuestros productos en comparación con los provenientes de otros lugares de fuera de nuestras fronteras. Resultan muy esclarecedores los siguientes fragmentos de las intervenciones de Inmaculada Sanfeliu Feliu, de Intercitrus, cuando dice: «Aquí estamos produciendo cítricos en el mercado más atractivo, pero también el más exigente de todo el mundo, con unos estándares de todo este tipo de cosas que son también los más elevados del mundo, y aquí vienen las producciones de países terceros sin necesidad de cumplir con todos esos estándares y no pasa nada».

En relación con la problemática ocasionada a consecuencia de la entrada de producto procedente de Sudáfrica, el presidente de la Asociación Valenciana de Agricultores (AVA-Asaja), Cristóbal Aguado Laza, se pronunciaba en los siguientes términos: «El mapa varietal de Suráfrica cuando se firmó el acuerdo con los países del cono sudafricano no tiene nada que ver con el que hoy hay; ha cambiado totalmente las perspectivas productivas y las circunstancias de impacto a Europa.»

También queremos destacar, con respecto a este tema, el siguiente fragmento de la comparecencia del presidente de la Asociación Agraria de Jóvenes Agricultores (ASAJA) de Alicante, José Vicente Andreu Marcos: «Hemos de reclamar y reivindicar, con la mayor rigurosidad, al objeto de exigir protocolos de importación de cítricos, de la misma manera que nosotros los tenemos que hacer para la exportación; en

agricultors europeus que per a les importacions de tercers països.»

«En els cítrics, més del 60% de la nostra comercialització es destina a Europa, en els quals hem perdut els últims anys més del 10% de la quota de mercat amb la presència creixent d'altres països productors, com ara el Marroc, Israel, Egipte, Sud-àfrica i el Con Sud.»

- Finalment, ens agradaría assenyalar, més que com un problema, com una situació a millorar, la unitat del sector citrícola a l'hora d'afrontar els problemes pels quals passa el sector. En això va posar l'accent en les seues compareixences el secretari general de la Unió de Llaudadors i Ramaders, Carles Peris Navarro, que en finalitzar la seu compareixença va dir: «Abans de finalitzar, no voldria passar l'oportunitat de demanar a les Corts que treballen un punt que sí que pot ser impulsat també des d'esta cambra, que seria eixe quint punt, que no és altre que la constitució o la consolidació d'eixe lobby agrari valencià per a influir principalment davant de les institucions europees en benefici del conjunt del nostre sector.»

També va realitzar al·lusions a aquest tema, pel que fa al cooperativisme, el director general d'Anecoop, Joan Mir Piquer, afirmando: «Les cooperatives no podem estar fent la guerra cada u per la nostra banda.»

«Les cooperatives són un element clau per a la vertebració del territori, la generació d'oportunitats laborals i el desenvolupament de projectes personals en el medi rural.»

«Les cooperatives som els elements que poden frenar eixe abandament, concentrant unitats de producció.»

Tots aquests problemes enumerats anteriorment han motivat que Espanya batera rècord nacional —europeu segons el sector—, d'abandó de terra cultivada, almenys el 2019, el 2020, el 2021 i el 2022 va camí de ser pitjor.

Síntoma que el futur és escassament prometedor és l'envejelliment dels nostres agricultors, els més envejellits de tot Espanya, que amb 66 anys de mitjana, supera en 10 la del conjunt del país.

A continuació, presentem una sèrie de mesures, encaminades a facilitar l'activitat dels nostres agricultors, reduint traves i costos, per aconseguir que els preus, que en el mercat europeu són fixats per la lliure elecció del mercat que conformen milions d'usuaris, siguin justos i compensen l'activitat agrària en els cítrics i també en la resta dels cultius:

1. ACTUACIONS EN L'ÀMBIT DE LA UNIÓ EUROPEA

PAC. El suport predominant als cultius continentals ha de cedir espai a l'agricultura mediterrània perquè hi haja un major equilibri en la distribució de les ajudes.

Així, s'hauria d'incloure dins les intervencions territorials del Pla estratègic de la PAC (PEPAC) les ajudes a zones amb limitacions naturals o altres limitacions específiques.

ACTE VERD EUROPEU. Promoure davant la Unió Europea la revisió del Pacte verd europeu, l'Estratègia de la granja a la taula i l'Estratègia sobre biodiversitat per a 2030, a fi de

definitiva, las mismas reglas de juego para los agricultores europeos que para las importaciones de terceros países.»

«En los cítricos, más del 60% de nuestra comercialización se destina a Europa, en los que hemos perdido en los últimos años más del 10% de la cuota de mercado con la presencia creciente de otros países productores, como Marruecos, Israel, Egipto, Sudáfrica y el Cono Sur.»

- Por último, nos gustaría señalar, más que como un problema, como una situación a mejorar, la unidad del sector citrícola a la hora de hacer frente a los problemas por los que atraviesa el sector. En ello hizo hincapié en sus comparecencias el secretario general de la Unió de Llaudadors i Ramaders, Carles Peris Navarro, que al finalizar su comparecencia dijo: «Antes de finalizar, no querría pasar la oportunidad de pedir a las Cortes que trabajen un punto que sí que puede ser impulsado también desde esta cámara, que sería ese quinto punto, que no es otro que la constitución o la consolidación de ese lobby agrario valenciano para influir principalmente ante las instituciones europeas en beneficio del conjunto de nuestro sector.»

También realizó alusiones a este tema, en la vertiente que concierne al cooperativismo, el director general de Anecoop, Joan Mir Piquer, afirmando: «Las cooperativas no podemos estar haciendo la guerra cada uno por nuestra cuenta.»

«Las cooperativas son un elemento clave para la vertebración del territorio, la generación de oportunidades laborales y el desarrollo de proyectos personales en el medio rural.»

«Las cooperativas somos los elementos que pueden frenar ese abandono, concentrando unidades de producción.»

Todos estos problemas enumerados anteriormente han motivado que España batiese récord nacional —europeo según el sector—, de abandono de tierra cultivada, al menos en 2019, 2020, 2021 y 2022 va camino de ser peor.

Síntoma de que el futuro es escasamente prometedor es el envejecimiento de nuestros agricultores, los más envejecidos de toda España, que con 66 años de media, supera en 10 la del conjunto del país.

A continuación, presentamos una serie de medidas, encaminadas a facilitar la actividad de nuestros agricultores, reduciendo trabas y costes, para lograr que los precios, que en el mercado europeo son fijados por la libre elección del mercado que conforman millones de usuarios, sean justos y compensen la actividad agraria en los cítricos y también en el resto de los cultivos:

1. ACTUACIONES EN EL ÁMBITO DE LA UNIÓN EUROPEA

PAC. El apoyo predominante a los cultivos continentales debe ceder espacio a la agricultura mediterránea para que exista un mayor equilibrio en la distribución de las ayudas.

Así, se debería incluir dentro de las intervenciones territoriales del Plan estratégico de la PAC (PEPAC) las ayudas a zonas con limitaciones naturales u otras limitaciones específicas.

ACTO VERDE EUROPEO. Promover ante la Unión Europea la revisión del Pacto verde europeo, la Estrategia de la granja a la mesa y la Estrategia sobre biodiversidad para 2030, a

prioritzar i garantir la producció d'aliments i evitar pèrdua de competitivitat i potencial productiu en el sector agroalimentari europeu i nacional, sense dades de benefici ambiental que ho justifiquen.

FITOSANITARIS. Sol·licitud per part del ministeri, i autorització per la Comissió Europea, del tractament excepcional de clorpirifòs-metil per a combatre la plaga del cotonet de Sud-àfrica.

RECIPROCITAT. Que, tant el tractament en fred com la resta d'exigències que s'imposen als nostres productes, siguin complits per la totalitat de les importacions cítriques que reben Espanya i la resta de països de la Unió Europea.

CLÀUSULES DE SALVAGUARDIA. Que encara que hi haja igualtat de tracte en la sanitat vegetal, s'invoquen des del ministeri les habituals clàusules de salvaguarda quan el dany als agricultors valencians i espanyols siga manifest.

2. ACTUACIONS EN L'ÀMBIT DEL GOVERN D'ESPANYA

PLAGUES. Elevar pressupostos propis i línies d'ajuda a les comunitats autònombes perquè la creixent proliferació de plagues, motivada tant pel monocultiu, com per la creixent mobilitat de persones i aliments, siga combatuda amb major eficàcia.

Sol·licitud de l'autorització europea extraordinària per a continuar amb el mètode convencional del clorpirifòs-metil per a lluitar contra el cotonet de Sud-àfrica.

Reelaboració del fallit Pla d'acció contra el cotonet, perquè atenent les sol·licituds de les organitzacions agràries s'adapte a les necessitats dels agricultors i les indemnitzacions assolisquen el líindar necessari per a aconseguir un acollida adequada.

AIGUA. L'accord pendent del Consell de Ministres ha de mantenir íntegrament el transvasament Tajo-Segura, per ser essencial per a l'agricultura i l'economia de la província d'Alacant i altres territoris del nostre país, tal com consta en el memoràndum subscrit el 9 d'abril de 2013 entre el govern de la nació i les cinc autonomies interessades, entre aquestes, la Comunitat Valenciana.

El Consell de Ministres ha de preservar, en el Pla hidrològic del Xúquer, l'aigua que arriba des del pantà d'Alarcón fins a la Comunitat Valenciana, en virtut del conveni celebrat el 2001, com s'efectua fins ara, i tal com ha sigut acceptat en alegacions al propòsito inicial del Pla de conca de suprimir les seues aportacions a la província de València.

Que no s'execute la clausura dels indispensables aquífers del Vinalopó per a evitar les irreparables conseqüències de la proposta de la Confederació Hidrogràfica del Xúquer, dependent de la vicepresidenta quarta del govern i ministra per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic. I que això només puga tenir lloc de manera consensuada amb els usuaris quan disposen d'aigua i d'un sistema de reg alternatiu.

Exigència al Govern d'Espanya de la creació d'un banc nacional de l'aigua, per al conjunt de la nació, que afavorisca les transferències i les cessions de drets intra i interconques.

fin de priorizar y garantizar la producción de alimentos y evitar pérdida de competitividad y potencial productivo en el sector agroalimentario europeo y nacional, sin datos de beneficio ambiental que lo justifiquen.

FITOSANITARIOS. Solicitud por parte del ministerio, y autorización por la Comisión Europea, del tratamiento excepcional de metil clorpirifos para combatir la plaga del cotonet de Sudáfrica.

RECIPROCIDAD. Que, tanto el tratamiento en frío como el resto de exigencias que se imponen a nuestros productos, sean cumplidos por la totalidad de las importaciones cítricas que reciben España y el resto de países de la Unión Europea.

CLÁUSULAS DE SALVAGUARDIA. Que aun cuando exista igualdad de trato en la sanidad vegetal, se invoquen desde el ministerio las habituales cláusulas de salvaguarda cuando el daño a los agricultores valencianos y españoles sea manifiesto.

2. ACTUACIONES EN EL ÁMBITO DEL GOBIERNO DE ESPAÑA

PLAGAS. Elevar presupuestos propios y líneas de ayuda a las comunidades autónomas para que la creciente proliferación de plagas, motivada tanto por el monocultivo, como por la creciente movilidad de personas y alimentos, sea combatida con mayor eficacia.

Solicitud de la autorización europea extraordinaria para continuar con el método convencional del metil clorpirifos para luchar contra el cotonet de Sudáfrica.

Reelaboración del fallido Plan de acción contra el cotonet, para que atendiendo las solicitudes de las organizaciones agrarias se adapte a las necesidades de los agricultores y las indemnizaciones alcancen el umbral necesario para lograr una adecuada acogida.

AIGUA. El acuerdo pendiente del Consejo de Ministros debe mantener íntegramente el trasvase Tajo-Segura, por ser esencial para la agricultura y la economía de la provincia de Alicante y otros territorios de nuestro país, tal y como consta en el memorando suscrito el 9 de abril de 2013 entre el gobierno de la nación y las cinco autonomías interesadas, entre ellas, la Comunitat Valenciana.

El Consejo de Ministros debe preservar, en el Plan hidrológico del Júcar, el agua que llega desde el pantano de Alarcón hasta la Comunitat Valenciana, en virtud del convenio celebrado en 2001, como viene efectuándose hasta la fecha, y tal como ha sido aceptado en alegaciones al propósito inicial del Plan de cuenca de suprimir sus aportes a la provincia de Valencia.

Que no se ejecute la clausura de los indispensables acuíferos del Vinalopó para evitar las irreparables consecuencias de la propuesta de la Confederación Hidrográfica del Júcar, dependiente de la vicepresidenta cuarta del gobierno y ministra para la Transición Ecológica y el Reto Demográfico. Y que ello solo pueda tener lugar de manera consensuada con los usuarios cuando dispongan de agua y de un sistema de riego alternativo.

Exigencia al Gobierno de España de la creación de un banco nacional del agua, para el conjunto de la nación, que favorezca las transferencias y cesiones de derechos intra e intercuenca.

Implantació de models de gestió basats en el màxim aprofitament de tots els recursos interns de cada demarcació hidrogràfica (els procedents de la reutilització, de les modernitzacions i estalvis de regadiu, dessalinització, dessalobració i captació d'escolaments) i de les aportacions externes (transvasaments, cessions de drets, fons públics d'aigua, etc.).

CADENA ALIMENTÀRIA. La normativa de la cadena alimentària pot oferir majors possibilitats i ha de donar major transparència a les transaccions, perquè si no s'eviten abusos presents en preus, almenys siga una eina de coneixement per a prevenir-los en el futur, penalitzant d'aquesta manera abusos de determinats intermediaris.

SEGURETAT SOCIAL. Derogar la disposició final sisena del Reial decret llei 15/2020, de 21 d'abril, mitjançant la qual s'inclou en el sistema especial de treballadors per compte propi agraris tots els titulars d'explotacions agràries que hi desenvolupen alguna labor de manera personal i directa i mantenir la redacció original de l'article 324 del Reial decret llei 8/2015, de 30 d'octubre, pel qual s'aprova el text refós de la Llei general de la seguretat social.

Adaptar la reforma laboral a les necessitats de les campanyes agràries.

CONTRACTACIÓ. Respectant la llibertat de les parts ha de tendir-se a aconseguir contractes i relacions estables, tant mercantils com laborals, entre empresa comercialitzadora i agricultor/productor, i també entre aquest últim i el treballador.

FISCALITAT. Reducció de l'IVA dels hidrocarburs d'ús agrari per a situar-lo en el tipus reduït o superreduït amb el marge que estableix la Directiva europea de fiscalitat. Activar les reduccions en la factura del gasoil del 35% i del 15% dels fertilitzants i els plàstics en l'IRPF, tal com es recull en la Llei de la cadena alimentària, com també afegir una reducció en els productes fitosanitaris que resulten necessaris per a combatre les plagues i les malalties que afecten els nostres camps.

Aplicació del tipus superreduït del 4% de l'IVA a les compres realitzades pels productors agraris d'aquells mitjans de producció necessaris per al desenvolupament de la seua activitat, com ara entrades agràries i matèries primeres.

Increment de la deducció de les despeses de difícil justificació per als agricultors que tributen en el règim d'estimació directa de l'IRPF.

ROBATORIS. Revisar el Codi penal per a endurir les penes per furts i robatoris al camp, agreujant la reiteració, i augmentar els recursos tècnics i els efectius de Guàrdia Civil en les explotacions agràries.

COSTOS. Procedir, de manera immediata, a una regulació que tinga en compte la possibilitat de contractar dues potències d'energia elèctrica diferents al llarg d'un any en funció del consum real als agents del sistema alimentari, tal com es troba previst en la Llei 1/2018. I tot això atès que el Reial decret 148/2021, de 9 de març, pel qual s'estableix la metodologia de càlcul dels càrrecs del sistema elèctric, va elevar substancialment la factura.

Implantación de modelos de gestión basados en el máximo aprovechamiento de todos los recursos internos de cada demarcación hidrográfica (los procedentes de la reutilización, de las modernizaciones y ahorros de regadío, desalinización, desalobración y captación de escorrentías) y de los aportes externos (trasvases, cesiones de derechos, fondos públicos de agua, etc.).

CADENA ALIMENTARIA. La normativa de la cadena alimentaria puede ofrecer mayores posibilidades y debe dar mayor transparencia a las transacciones, para que si no se evitan abusos presentes en precios, al menos sea una herramienta de conocimiento para prevenirlos en el futuro, penalizando de este modo abusos de determinados intermediarios.

SEGURIDAD SOCIAL. Derogar la disposición final sexta del Real decreto ley 15/2020, de 21 de abril, mediante la que se incluye en el sistema especial de trabajadores por cuenta propia agrarios a todos los titulares de explotaciones agrarias que desarrollen alguna labor en ellas de forma personal y directa manteniendo la redacción original del artículo 324 del Real decreto ley 8/2015, de 30 de octubre, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley general de la seguridad social.

Adaptar la reforma laboral a las necesidades de las campañas agrarias.

CONTRATACIÓN. Respetando la libertad de las partes debe tenderse a lograr contratos y relaciones estables, tanto mercantiles como laborales, entre empresa comercializadora y agricultor/productor, y también entre este último y el trabajador.

FISCALIDAD. Reducción del IVA de los hidrocarburos de uso agrario para situarlo en el tipo reducido o superreducido con el margen que establece la Directiva europea de fiscalidad. Activar las reducciones en la factura del gasóleo del 35% y del 15% de los fertilizantes y plásticos en el IRPF, tal y como se recoge en la Ley de la cadena alimentaria, así como también añadir una reducción en los productos fitosanitarios que resultan necesarios para combatir las plagas y enfermedades que afectan a nuestros campos.

Aplicación del tipo superreducido del 4% del IVA a las compras realizadas por los productores agrarios de aquellos medios de producción necesarios para el desarrollo de su actividad, como inputs agrarios y materias primas.

Incremento de la deducción de los gastos de difícil justificación para los agricultores que tributen en el régimen de estimación directa del IRPF.

ROBOS. Revisar el Código penal para endurecer las penas por hurtos y robos en el campo, agravando la reiteración, y aumentar los recursos técnicos y los efectivos de Guardia Civil en las explotaciones agrarias.

COSTES. Proceder, de manera inmediata, a una regulación que contemple la posibilidad de contratar dos potencias de energía eléctrica diferentes a lo largo de un año en función del consumo real a los agentes del sistema alimentario, tal y como se encuentra previsto en la Ley 1/2018. Y todo ello dado que el Real decreto 148/2021, de 9 de marzo, por el que se establece la metodología de cálculo de los cargos del sistema eléctrico, elevó sustancialmente la factura.

Aplicar, amb caràcter immediat, les bonificacions previstes en la normativa vigent, com a mínim fins a un 35 % de la factura del gasoil i un 15 % dels plàstics i els fertilitzants per a ús agrícola.

Aplicació d'un tipus del 4% de l'impost sobre el valor afegit a les compres realitzades pels productors agraris d'aquells mitjans de producció necessaris per al desenvolupament de les activitats agrícoles, ramaderes o forestals, com ara entrades agràries i matèries primeres.

Reduir l'impost especial dels hidrocarburs als tipus mínims establerts en la Directiva europea de fiscalitat. Així mateix, baixar l'IVA dels hidrocarburs, per a situar-lo en el tipus reduït o superreduït amb el marge que estableix la normativa europea.

3. ACTUACIONS EN L'ÀMBIT DE LA COMUNITAT VALENCIANA

ELABORACIÓ D'UN NOU PLA ESTRATÈGIC DE LLUITA EFICAÇ CONTRA LES PLAGUES. La Comunitat Valenciana té competència exclusiva en la lluita contra les plagues —tret que aquesta adquirisca àmbit nacional— que assolen els nostres cultius i per a això ha d'haver-hi una actuació integral que, per exemple, aconseguísca que s'implanten i comercialitzen els tractaments biològics alternatius per a lluitar contra les plagues que ataqueixen i destrueixen els cultius de la Comunitat Valenciana, com ara el cotonet de Sud-àfrica i la cotxinilla *Pulvinaria polygonata*.

Millora de tractaments biològics alternatius per a lluitar contra les plagues que ataqueixen i destrueixen els cultius de la Comunitat Valenciana, dotant l'Institut Valencià d'Investigacions Agràries del pressupost i la flexibilitat contractual necessàries.

AIGUA. Atesa la situació de pèrdues de bona part dels nostres agricultors i regants i per a evitar que s'aprofite aquesta circumstància per a realitzar noves propostes ministerials, per a transferir aigua des d'un conca deficitària com la del Xúquer, s'atorguen les subvencions necessàries per a cobrir la part d'inversió corresponent a la Séquia Real del Xúquer a fi d'executar els vuit sectors a realitzar a través de la Societat Estatal d'Infraestructures Agràries (SEIASA) d'acord amb el que hi ha previst en el Conveni d'Alarcón, que estableix que: «la Generalitat Valenciana els atorgarà les subvencions necessàries per a cobrir l'import de les aportacions directes que els usuaris hagen de realitzar».

Col·laborar amb la Séquia Real del Xúquer per a la conclusió de la resta de sectors pendents de modernització del seu regadiu, perquè posa en greu risc la viabilitat de l'agricultura de regadiu i limita l'enviament d'aigua al Parc Natural de l'Albufera de València.

Dur a terme les accions legals necessàries per a impedir la clausura dels indispensables aquífers del Vinalopó i evitar les irreparables conseqüències de la proposta de la Confederació Hidrogràfica del Xúquer dependent del Ministeri de Transició Ecològica i el Repte Demogràfic.

Aplicar, con carácter inmediato, las bonificaciones previstas en la normativa vigente, como mínimo hasta un 35 % de la factura del gasóleo y un 15 % de los plásticos y fertilizantes para uso agrícola.

Aplicación de un tipo del 4% del impuesto sobre el valor añadido a las compras realizadas por los productores agrarios de aquellos medios de producción necesarios para el desarrollo de las actividades agrícolas, ganaderas o forestales, como inputs agrarios y materias primas.

Reducir el impuesto especial de los hidrocarburos a los tipos mínimos establecidos en la Directiva europea de fiscalidad. Así mismo, bajar el IVA de los hidrocarburos, para situarlo en el tipo reducido o superreducido con el margen que establezca la normativa europea.

3. ACTUACIONES EN EL ÁMBITO DE LA COMUNITAT VALENCIANA

ELABORACIÓN DE UN NUEVO PLAN ESTRATÉGICO DE LUCHA EFICAZ CONTRA LAS PLAGAS. La Comunitat Valenciana tiene competencia exclusiva en la lucha contra las plagas —salvo que esta adquiera ámbito nacional— que asolan nuestros cultivos y para ello debe haber una actuación integral que, por ejemplo, logre que se implanten y comercialicen los tratamientos biológicos alternativos para luchar contra las plagas que atacan y acaban con los cultivos de la Comunitat Valenciana, como el cotonet de Sudáfrica y la cochinilla *Pulvinaria polygonata*.

Mejora de tratamientos biológicos alternativos para luchar contra las plagas que atacan y acaban con los cultivos de la Comunitat Valenciana, dotando al Instituto Valenciano de Investigaciones Agrarias del presupuesto y flexibilidad contractual necesarias.

AQUA. Dada la situación de pérdidas de buena parte de nuestros agricultores y regantes y para evitar que se aproveche esta circunstancia para realizar nuevas propuestas ministeriales, para transferir agua desde un cuenca deficitaria como la del Júcar, se otorguen las subvenciones necesarias para cubrir la parte de inversión correspondiente a la Acequia Real del Júcar a fin de ejecutar los ocho sectores a realizar a través de la Sociedad Estatal de Infraestructuras Agrarias (SEIASA) de acuerdo con lo previsto en el Convenio de Alarcón, que establece que: «la Generalitat Valenciana les otorgará las subvenciones necesarias para cubrir el importe de las aportaciones directas que los usuarios deban realizar».

Colaborar con la Acequia Real del Júcar para la conclusión del resto de sectores pendientes de modernización de su regadío, pues pone en grave riesgo la viabilidad de la agricultura de regadío y limita el envío de agua al Parque Natural de la Albufera de Valencia.

Llevar a cabo las acciones legales necesarias para impedir la clausura de los indispensables acuíferos del Vinalopó y evitar las irreparables consecuencias de la propuesta de la Confederación Hidrográfica del Júcar dependiente del Ministerio de Transición Ecológica y el Reto Demográfico.

TRANSVASAMENTS IRRENUNCIAIBLES

TRANSVASAMENT TAJO-SEGURA

El transvasament Tajo-Segura és irrenunciable i imprescindible per a la Comunitat Valenciana, per la qual cosa ha d'exigir-se al Govern d'Espanya l'aprovació d'una declaració per la qual es considere que és essencial per a l'economia de la província d'Alacant i altres territoris de la nació espanyola i mantenir i reforçar la seguretat jurídica derivada del memoràndum d'entesa suscrit el 9 d'abril de 2013 entre l'administració central i cinc governs autònòmics, entre els quals hi ha la Comunitat Valenciana.

Creiem necessari fer esment de l'impacte mediambiental que es produueix amb relació al tipus d'aigua utilitzada. Concretament en el cas de l'aigua no dessalinitzada queda demostrat que els regadius actuen com un embornal de CO₂. En el cas de l'aigua dessalinitzada, la capacitat del regadiu com a embornal de CO₂ disminueix en més d'un 10%.

TRANSVASAMENT XÚQUER-VINALOPÓ

Exigir al Govern d'Espanya que en la iniciada posada en marxa del transvasament Xúquer-Vinalopó assegure un cost assumible de l'aigua de reg per als beneficiaris.

Garantisca la qualitat de les aigües transvasades per al regadiu i duga a terme la construcció de la canalització del marge esquerre del posttransvasament, promesa pel president Puig a Monforte del Cid al juliol de 2017, incomplít avui dia.

SANEJAMENT I DEPURACIÓ. Elaboració i execució des de l'EPSAR d'un pla d'inversions de regeneració d'aigües residuals mitjançant sistemes terciaris avançats que incloguen la ultrafiltració i la dessalinització, de manera que se n'afavorisca la màxima reutilització.

Reforma de la legislació vigent sobre sanejament d'aigües residuals per a aconseguir una distribució finalista, justa i equitativa del cànon de sanejament, millorant i incrementant la participació dels ajuntaments en les polítiques de sanejament, depuració i reutilització.

MEDI AMBIENT. Manteniment i optimització dels regadius existents a la Comunitat Valenciana, considerant el seu evident benefici per l'aportació d'oxigen a l'atmosfera per la fotosíntesi, estalvis en el consum d'aigua, reducció de la quantitat d'adob aplicat mitjançant la tècnica de la fertirrigació, alhora que contribueix a la reducció de l'erosió i la desertització mitjançant el manteniment de la capa vegetal.

Els cultius de regadiu són autèntics embornals de CO₂ atmosfèric que contraresten el problema de l'efecte d'hivernacle, i pel mateix motiu que «qui contamina paga» —com succeeix quan les nostres taulellereres adquiereixen drets d'emissió de CO₂—, que «qui depure cobre» a través d'ajudes als cítrics, que permeten interioritzar en el preu un benefici ambiental que té un evident valor.

MINIFUNDI, ESTRUCTURES AGRÀRIES. Desenvolupar la llei d'estructures agràries perquè, després de tres anys des que es va aprovar, se'n puga obtenir algun resultat, no aconseguit fins avui.

TRASVASES IRRENUNCIABLES

TRASVASE TAJO-SEGURA

El trasvase Tajo-Segura es irrenunciable e imprescindible para la Comunitat Valenciana, por lo que debe exigirse al Gobierno de España la aprobación de una declaración por la que se considere que es esencial para la economía de la provincia de Alicante y otros territorios de la nación española, debiéndose mantener y reforzar la seguridad jurídica derivada del memorando de entendimiento suscrito el 9 de abril de 2013 entre la administración central y cinco gobiernos autonómicos, entre ellos, la Comunitat Valenciana.

Creemos necesario hacer mención del impacto medioambiental que se produce en relación con el tipo de agua utilizada. Concretamente en el caso del agua no desalada queda demostrado que los regadíos actúan como un sumidero de CO₂. En el caso del agua desalinizada, la capacidad del regadío como sumidero de CO₂ disminuye en más de un 10%.

TRASVASE JÚCAR-VINALOPÓ

Exigir al Gobierno de España que en la iniciada puesta en marcha del trasvase Júcar-Vinalopó asegure un coste asumible del agua de riego para los beneficiarios.

Garantice la calidad de las aguas trasvasadas para el regadío y lleve a cabo la construcción de la canalización de la margen izquierda del postrasvase, prometida por el presidente Puig en Monforte del Cid en julio de 2017, incumplido a día de hoy.

SANEAMIENTO Y DEPURACIÓN. Elaboración y ejecución desde la EPSAR de un plan de inversiones de regeneración de aguas residuales mediante sistemas terciarios avanzados que incluyan la ultrafiltración y la desalinización, de modo que se favorezca su máxima reutilización.

Reforma de la legislación vigente sobre saneamiento de aguas residuales para conseguir una distribución finalista, justa y equitativa del canon de saneamiento, mejorando e incrementando la participación de los ayuntamientos en las políticas de saneamiento, depuración y reutilización.

MEDIO AMBIENTE. Mantenimiento y optimización de los regadíos existentes en la Comunitat Valenciana, considerando su evidente beneficio por la aportación de oxígeno a la atmósfera por la fotosíntesis, ahorros en el consumo de agua, reducción de la cantidad de abono aplicado mediante la técnica de la fertirrigación, a la vez que contribuye a la reducción de la erosión y la desertización mediante el mantenimiento de la capa vegetal.

Los cultivos de regadío son auténticos sumideros de CO₂ atmosférico que contrarrestan el problema del efecto invernadero, y por el mismo motivo que «quien contamina paga» —como sucede cuando nuestras azulejeras adquieren derechos de emisión de CO₂—, que «quien depure cobre» a través de ayudas a los cítricos, que permitan interiorizar en el precio un beneficio ambiental que tiene un evidente valor.

MINIFUNDIO, ESTRUCTURAS AGRARIAS. Desarrollar la ley de estructuras agrarias para que, tras tres años desde su aprobación, se pueda obtener algún resultado, no logrado hasta la fecha.

IMATGE I NOVES CAMAPAÑAS. Realització de les campanyes necessàries per a posar en valor el nostre sector primari, tant en l'agricultura com en la ramaderia i la pesca, amb la promoció directa de tots els nostres productes, singularment els cítrics, el caqui, els vins i els productes carnis i derivats.

CAÇA. Facilitar les declaracions d'àrees d'emergència cinegètica temporal pels danys de la fauna silvestre sobre l'agricultura i la ramaderia.

Signar els convenis necessaris amb els clubs de caçadors perquè puguen actuar de manera legal i eficient en la gestió d'espècies cinegètiques, ajudant a controlar-les i posar fi a la superpoblació, que, a més de causar danys millonaris als nostres agricultors, afavoreix la propagació de plagues entre la fauna salvatge. Aquests acords han d'incloure les compensacions econòmiques necessàries i suficients per a cobrir les despeses d'aquesta gestió.

Que s'aporten els mitjans necessaris per a desenvolupar i fomentar les instal·lacions sanitàriament autoritzades necessàries per al tractament i l'anàlisi d'aliments provinents de la caça major, principalment en el cas del porc senglar, per a facilitar la donació de productes a menjadors socials, com també els mitjans econòmics per a la gestió d'aquests productes, si s'acorda que els clubs de caçadors es feren càrec en lloc de l'administració pública mateixa.

Amb l'objectiu de facilitar l'activitat cinegètica per a regular la superpoblació de fauna salvatge i evitar els creixents danys en les collites dels nostres agricultors, retirar el Projecte de llei de benestar animal i atendre les demandes de la Reial Federació Espanyola de Caça.

4. ACTUACIONS EN LÀMBIT SECTORIAL

Foment de la unitat de tot el sector citrícola de la Comunitat Valenciana.

Reforç de les comunitats de regants.

Posar l'accent, de manera especial, en el tema del relleu generacional amb programes de formació per a joves agricultors, sense perjudici d'implementar els cursos de formació dirigits a millorar la qualificació de tots els nostres agricultors, independentment de la seua edat.

Promoció i foment de les cooperatives agroalimentàries, de manera que puguen ser competitives i així poder complir els seus objectius i contribuir d'aquesta manera que un major nombre d'agricultors es trobe integrat dins aquestes entitats associatives.

La norma nacional d'integració de cooperatives de 2013 és un bon instrument que no s'ha explotat prou. (Espanya és el país amb més cooperatives d'Europa i cap entre les 50 primeres en facturació, la qual cosa comporta que hi ha un excessiu nombre cooperatives amb dimensions reduïdes i escàs poder de negociació, dimensions d'explotacions i tecnificació per a ser rendibles.)

Promoció de la IGP (indicació geogràfica protegida) juntament amb campanyes de difusió dels productes amb IGP

IMAGEN Y NUEVAS CAMPAÑAS. Realización de las campañas necesarias para poner en valor nuestro sector primario, tanto en la agricultura como en la ganadería y la pesca, con la promoción directa de todos nuestros productos, singularmente los cítricos, el caqui, los vinos y los productos cárnicos y sus derivados.

CAZA. Facilitar las declaraciones de áreas de emergencia cinegética temporal por los daños de la fauna silvestre sobre la agricultura y ganadería.

Firmar los convenios necesarios con los clubes de cazadores para que puedan actuar de manera legal y eficiente en la gestión de especies cinegéticas, ayudando en el control de las mismas y acabar con la superpoblación, que, además de causar daños millonarios a nuestros agricultores, favorece la propagación de plagas entre la fauna salvaje. Estos acuerdos deben incluir las compensaciones económicas necesarias y suficientes para cubrir los gastos de dicha gestión.

Que se aporten los medios necesarios para desarrollar y fomentar las instalaciones sanitariamente autorizadas necesarias para el tratamiento y análisis de alimentos provenientes de la caza mayor, principalmente en el caso del jabalí, para facilitar la donación de productos a comedores sociales, así como los medios económicos para la gestión de estos productos, si se acuerda que los clubes de cazadores se hicieran cargo en lugar de la propia administración pública.

Con el objetivo de facilitar la actividad cinegética para regular la superpoblación de fauna salvaje y evitar los crecientes daños en las cosechas de nuestros agricultores, retirar el Proyecto de ley de bienestar animal y atender las demandas de la Real Federación Española de Caza.

4. ACTUACIONES EN EL ÁMBITO SECTORIAL

Fomento de la unidad de todo el sector citrícola de la Comunitat Valenciana.

Refuerzo de las comunidades de regantes.

Hacer hincapié, de manera especial, en el tema del relevo generacional con programas de formación para jóvenes agricultores, sin perjuicio de implementar los cursos de formación dirigidos a mejorar la cualificación de todos nuestros agricultores, independientemente de su edad.

Promoción y fomento de las cooperativas agroalimentarias, de manera que puedan ser competitivas y así poder cumplir con sus objetivos, contribuyendo de este modo a que un mayor número de agricultores se encuentre integrado dentro de estas entidades asociativas.

La norma nacional de integración de cooperativas de 2013 es un buen instrumento que no se ha explotado lo suficiente. (España es el país con más cooperativas de Europa y ninguna entre las 50 primeras en facturación, lo que supone que hay un excesivo número cooperativas con tamaño reducido y escaso poder de negociación, tamaño de explotaciones y tecnificación para ser rentables.)

Promoción de la IGP (indicación geográfica protegida) junto con campañas de difusión de los productos con IGP de la

de la Comunitat Valenciana tant a nivell nacional com en la resta dels països als quals s'exporten els nostres cítrics.

Potenciar la diferenciació dels nostres productes afegint valor a varietats i usar varietats diferencials, desenvolupar marca origen, aplicar màrqueting en aquesta qüestió. Per a això, les ordres d'ajuda a les reconversions varietals són fonamentals.

Vot particular presentat pel grup parlamentari Ciudadanos (RE número 57.366)

A LA MESA DE LES CORTS VALENCIANES

Emigdio Tormo Moratalla, Eduardo del Pozo Querol i Ruth Merino Peña, diputats i síndica, respectivament, del Grup Parlamentari Ciudadanos, d'acord amb el Reglament de les Corts Valencianas, presenten el vot particular següent a la proposta de dictamen aprovada en la comissió celebrada el dia 5 de juliol de 2022 de la Comissió especial d'estudi sobre la situació actual del sector citrícola en la Comunitat Valenciana i la seu viabilitat futura, presentada pels grups parlamentaris Socialista, Compromís i Unides Podem (RE número 56.985).

Palau de les Corts Valencianes
València, 7 de juliol de 2022
Emigdio Tormo Moratalla
Eduardo del Pozo Querol
Ruth Merino Peña

VOT PARTICULAR A LA PROPOSTA DE DICTAMEN PRESENTADA PELS GRUPS PARLAMENTARIS SOCIALISTA, COMPROMÍS I UNIDES PODEM SOBRE LA SITUACIÓ ACTUAL DEL SECTOR CITRÍCOLA A LA COMUNITAT VALENCIANA I LA SEUA VIABILITAT FUTURA (RE NÚMERO 56.985)

Una vegada aprovat el dictamen final de la Comissió especial d'estudi sobre la situació actual del sector citrícola a la Comunitat Valenciana i la seu viabilitat en la sessió del dia 5 de juliol de 2022, el Grup Parlamentari Ciudadanos desitja emetre el seu vot particular.

Des del Grup Parlamentari Ciudadanos volem manifestar que el dictamen proposat pels grups parlamentaris que sostenen el Botànic ens sembla que realitzà una ànalisi adequada i detallada de totes les ponències portades al llarg de la comissió, on s'ha pogut constatar l'alta representativitat del sector. Observem que sintetitza totes les idees trasllades per part dels compareixents al llarg de les onze sessions realitzades, i entenem per tant que, per sentit comú, responsabilitat i suport al sector citrícola valencià, hem de donar suport a aquesta proposta.

No obstant això, creiem fermament que es tracta d'una proposta manifestament millorable per diversos motius, que al llarg d'aquest vot particular volem fer constar.

Comunitat Valenciana tanto a nivel nacional como en el resto de los países a los que se exportan nuestros cítricos.

Potenciar la diferenciación de nuestros productos añadiendo valor a variedades y usar variedades diferenciales, desarrollar marca origen, aplicar marketing en esta cuestión. Para ello, las órdenes de ayuda a las reconversiones varietales son fundamentales.

Voto particular presenado por el grupo parlamentario Ciudadanos (RE número 57.366)

A LA MESA DE LAS CORTS VALENCIANAS

Emigdio Tormo Moratalla, Eduardo del Pozo Querol y Ruth Merino Peña, diputados y síndica, respectivamente, del Grupo Parlamentario Ciudadanos, de acuerdo con lo establecido en el Reglamento de las Corts Valencianas, presentan el siguiente voto particular a la propuesta de dictamen aprobada en la comisión celebrada el día 5 de julio de 2022 de la Comisión especial de estudio sobre la situación actual del sector citrícola en la Comunitat Valenciana y su viabilidad futura, presentada por los grupos parlamentarios Socialista, Compromís y Unides Podem (RE número 56.985).

Palau de las Corts Valencianas
Valencia, 7 de julio de 2022
Emigdio Tormo Moratalla
Eduardo del Pozo Querol
Ruth Merino Peña

VOTO PARTICULAR A LA PROPUESTA DE DICTAMEN PRESENTADA POR LOS GRUPOS PARLAMENTARIOS SOCIALISTA, COMPROMÍS Y UNIDES PODEM SOBRE LA SITUACIÓN ACTUAL DEL SECTOR CITRÍCOLA EN LA COMUNITAT VALENCIANA Y SU VIABILIDAD FUTURA (RE NÚMERO 56.985)

Una vez aprobado el dictamen final de la Comisión especial de estudio sobre la situación actual del sector citrícola en la Comunitat Valenciana y su viabilidad en su sesión del día 5 de julio de 2022, el Grupo Parlamentario Ciudadanos desea emitir su voto particular.

Desde el Grupo Parlamentario Ciudadanos queremos manifestar que el dictamen propuesto por los grupos parlamentarios que sustentan el Botánico nos parece que realiza un análisis adecuado y pormenorizado de todas las ponencias llevadas a lo largo de la comisión, donde se ha podido constatar la alta representatividad del sector. Observamos que sintetiza todas las ideas trasladadas por parte de los comparecientes a lo largo de las once sesiones realizadas, y entendemos por tanto que, por sentido común, responsabilidad y apoyo al sector citrícola valenciano, debemos respaldar esta propuesta.

No obstante, creemos firmemente en que se trata de una propuesta manifestamente mejorable por diversos motivos, de los que a lo largo de este voto particular queremos dejar constancia.

En primer lloc, destacaríem la falta de cohesió i adequació que presenta el text proposat, donada la incongruència lingüística que suposa l'escriptura en un mateix punt de dos paràgrafs diferents en castellà i valencià. Això posa de manifest una vegada més la falta d'entesa entre els grups parlamentaris de PSPV, Compromís i Unides Podem.

Respecte al punt 3, agents del sector, ens agradaria destacar la gran participació i col·laboració dels diferents agents del sector que s'han bolcat amb aquesta comissió i hi han participat. Des de les cooperatives i les organitzacions agràries, fins als grans productors. Ací volem posar l'accent principalment en l'activitat associativa i propositiva que realitzen les organitzacions agràries de la Comunitat Valenciana com AVA-ASAJA i La Unió, que demostren que són els principals defensors del nostre camp i principals interessats a mantenir el benestar actual i futur del sector. Malgrat això, en el dictamen dels grups del Botànic no apareixen reflectides cap de les propostes presentades pels agents del sector.

En relació amb el punt 4, mercat i cadena alimentària, coincidim que s'ha de produir un canvi estructural de tot el sector, que ha de començar des de la pròpia mentalitat del sector davant de la situació actual, passant per la participació de l'administració pública per a ajudar el sector, fins a les grans cadenes de distribució. Si no es realitza de manera coordinada i conjunta, tal com s'ha comentat durant la comissió, no s'aconseguirà cap objectiu. No obstant això, en la proposta tan sols apareix reflectida l'anàlisi dels ponents i cap proposta o solució aportada.

Respecte als acords internacionals, des del Grup Parlamentari Ciudadanos fa molts anys que defendem els tractats de lliure comerç, però recíprocs en matèria de drets i obligacions i negociats amb intel·ligència i respecte pel que fa als nostres productes. Per això, i atès que no veiem que es reflectisca en el dictamen proposat, creiem que s'hauria d'incloure com una mesura que s'ha reiterat en més d'una ocasió durant la comissió la d'instar el govern de la nació a mantenir una actitud permanent de renegociar els tractats amb l'objectiu de buscar que el repartiment que es produeix siga més equitatiu entre els països firmants.

Quant a la part de la campanya de promoció dels cítrics, considerem que a més de reproduir els comentaris que va realitzar la directora general d'Internacionalització, María Dolores Parra, durant la seua compareixença en aquesta comissió en aquesta matèria, on considerava que els recursos destinats a aquesta matèria eren notablement insuficients i que haurien d'augmentar considerablement per a poder fer una bona promoció en el mercat internacional. Per aquest motiu, creiem que hauria de constar en el document una exigència que la Generalitat Valenciana destine una major dotació de recursos econòmics a la promoció de les campanyes cítriques. Considerem que s'haurien de realitzar campanyes més innovadores, amb una marca que impacte i que perdure en la ment del consumidor, que associe aquests productes a la terra en la qual vivim amb la qualitat dels nostres productes.

En el punt 5, factors de producció, particularment, ens agradaria destacar la falta d'autocrítica que realitzen els

En primer lugar, destacaríamos la falta de cohesión y adecuación que presenta el texto propuesto, dada la incongruencia lingüística que supone la escritura en un mismo punto de dos párrafos distintos en castellano y valenciano. Lo cual pone de manifiesto una vez más la falta de entendimiento entre los grupos parlamentarios de PSPV, Compromís y Unides Podem.

Respecto al punto 3, agentes del sector, nos gustaría destacar la gran participación y colaboración por parte de los diferentes agentes del sector que se han volcado con esta comisión y han participado en la misma. Desde las cooperativas y las organizaciones agrarias, hasta los grandes productores. Aquí queremos hacer especial hincapié en la actividad asociativa y propositiva que realizan las organizaciones agrarias de la Comunitat Valenciana como AVA-ASAJA y La Unió, quienes demuestran que son los principales defensores de nuestro campo y principales interesados en mantener el bienestar actual y futuro del sector. A pesar de esto, en el dictamen de los grupos del Botánico no aparecen reflejadas ninguna de las propuestas presentadas por los agentes del sector.

En relación con el punto 4, mercado y cadena alimentaria, coincidimos en que se debe producir un cambio estructural de todo el sector, que debe empezar desde la propia mentalidad del sector ante la situación actual, pasando por la participación de la administración pública para ayudar al sector, hasta las grandes cadenas de distribución. Si no se realiza de manera coordinada y conjunta, tal y como se ha comentado durante la comisión, no se alcanzará ningún objetivo. Sin embargo, en la propuesta tan solo aparece reflejado el análisis de los ponentes y ninguna propuesta o solución aportada.

Respecto a los acuerdos internacionales, desde el Grupo Parlamentario Ciudadanos llevamos muchos años defendiendo los tratados de libre comercio, pero recíprocos en materia de derechos y obligaciones y negociados con inteligencia y respeto en lo que a nuestros productos se refiere. Por ello, y dado que no vemos que se refleje en el dictamen propuesto, creemos que se debería incluir como una medida que se ha reiterado en más de una ocasión durante la comisión la de instar al gobierno de la nación a mantener una actitud permanente de renegociar los tratados con el objetivo de buscar que el reparto que se produce sea más equitativo entre los países firmantes.

En cuanto a la parte de la campaña de promoción de los cítricos, consideramos que además de reproducir los comentarios que realizó la directora general de Internacionalización, María Dolores Parra, durante su comparecencia en esta comisión en esta materia, donde consideraba que los recursos destinados a esta materia eran notablemente insuficientes y que deberían aumentar considerablemente para poder hacer una buena promoción en el mercado internacional. Por este motivo, creemos que debería constar en el documento una exigencia a que la Generalitat Valenciana destine una mayor dotación de recursos económicos a la promoción de las campañas cítricas. Consideraremos que se deberían realizar campañas más innovadoras, con una marca que impacte y que perdure en la mente del consumidor, que asocie estos productos a la tierra en la que vivimos con la calidad de nuestros productos.

En el punto 5, factores de producción, particularmente, nos gustaría destacar la falta de autocriticá que realizan

partits del Botànic quant a la Llei d'estructures agràries. En el document, en línia amb el que han comentat diversos experts, s'indica que és fonamental la creació d'estructures agràries, l'aplicació de nous mètodes, noves estratègies; no obstant això, en cap moment s'exigeix la posada en funcionament ni la dotació pressupostària de la Llei d'estructures agràries, que es va aprovar la passada legislatura. Per això creiem que s'hauria d'exigir el compromís de la Generalitat Valenciana de posar en marxa aquesta llei abans del final d'aquesta legislatura.

I arribem a un dels punts principals que ha sigut reiterat durant tota la comissió, i no és altre que la qüestió de les plagues, especialment, una, la tan comentada plaga del cotonet. A aquesta qüestió, sobre la qual s'ha debatut en innombrables ocasions, veiem que tan sols li destinen dues fulles de tot el document. Tot això, principalment per a lloar la destinació que per part de la Generalitat Valenciana han destinat a la lluita contra les plagues, davant del que ha destinat el Ministeri d'Agricultura. No obstant això, hem de destacar, de nou, la falta d'autocrítica i el reconeixement en el text dels resultats totalment ineeficacions que s'han produït en aquesta matèria, arribant a afirmar que «la citricultura valenciana és la més sana fitosanitariament del món».

Des del Grup Parlamentari Ciudadanos, a través de la presentació de múltiples iniciatives, s'ha reclamat un major augment dels recursos per a la lluita contra les plagues, i especialment, la del cotonet, per ser la que més afectació té en el camp valencià. Amb escàs èxit, atesa la negativa dels grups del Botànic a aprovar qualsevol proposta procedent del nostre grup o de la resta de l'oposició. Per tant, creiem que, si més no, hauria d'indicar-se expressament un major compromís de la Generalitat Valenciana a treballar juntament amb el sector agrari per a combatre les plagues que assoten els nostres cultius a la Comunitat Valenciana.

Així mateix, volem ressaltar que ens resulta com a mínim curiós que l'informe enalça la funció de l'Institut Valencià d'Investigacions Agràries (IVIA) quan el seu pressupost no ha fet més que disminuir durant els últims anys. La necessitat que aquesta institució recupere la seua activitat i la compartisca investigacions conjuntes amb les nostres universitats més importants, és una qüestió fonamental si volem mantenir aquesta preeminència de la qual tant es parla. No obstant això, no s'hi fa cap esment a les peticions que han realitzat alguns dels ponents durant la comissió que es destinen majors recursos a l'IVIA per a aconseguir que de nou siga un centre d'investigació de referència internacional.

Respecte a l'apartat d'agricultura ecològica, es posa de manifest la ideologia política dels grups que han elaborat aquesta proposta, dedicant més pàgines del document a l'anàlisi i donar les seues valoracions que al punt comentat anteriorment de sanitat vegetal, on es suposa que haurien d'analitzar la qüestió principal que afecta el sector com són les plagues. Això demostra, una vegada més, que les propostes del Botànic estan ideologitzades per damunt de les necessitats que reclama el mateix sector. Això succeeix també amb l'àmplia i extensa redacció que destinen a l'apartat on parlen del regadiu, sòl i canvi climàtic.

Finalment, quant a les conclusions, ens agradaria destacar que es tracta d'algunes conclusions allunyades de la realitat

los partidos del Botánico en cuanto a la Ley de estructuras agrarias. En el documento, en línea con lo comentado por varios expertos, se indica que es fundamental la creación de estructuras agrarias, la aplicación de nuevos métodos, nuevas estrategias; sin embargo, en ningún momento se exige la puesta en funcionamiento ni la dotación presupuestaria de la Ley de estructuras agrarias, la cual se aprobó en la pasada legislatura. Por lo que creemos que se debería de exigir el compromiso por parte de la Generalitat Valenciana de poner en marcha esta ley antes del final de la presente legislatura.

Y llegamos a uno de los puntos principales que ha sido reiterado durante toda la comisión, y no es otro que la cuestión de las plagas, especialmente, una, la tan comentada plaga del cotonet. A este asunto, sobre el que se ha debatido en innumerables ocasiones, vemos que tan solo se le destinan dos hojas de todo el documento. Todo ello, principalmente para alabar el destino que por parte de la Generalitat Valenciana han destinado a la lucha contra las plagas, frente a lo destinado por el Ministerio de Agricultura. Sin embargo, hemos de destacar, de nuevo, la falta de autocrítica y el reconocimiento en el texto de los resultados totalmente ineeficaces que se han producido en esta materia, llegando a afirmar que «la citricultura valenciana es la más sana fitosanitariamente del mundo».

Desde el Grupo Parlamentario Ciudadanos, a través de la presentación de múltiples iniciativas, se ha reclamado un mayor aumento de los recursos para la lucha contra las plagas, y especialmente, la del cotonet, por ser la que más afectación tiene en el campo valenciano. Con escaso éxito, dada la negativa por parte de los grupos del Botánico a aprobar cualquier propuesta procedente de nuestro grupo o del resto de la oposición. Por lo tanto, creemos que al menos debería indicarse expresamente un mayor compromiso por parte de la Generalitat Valenciana a trabajar junto con el sector agrario para combatir las plagas que azotan a nuestros cultivos en la Comunitat Valenciana.

Asimismo, queremos resaltar que nos resulta cuanto menos curioso que el informe ensalza la función del Instituto Valenciano de Investigaciones Agrarias (IVIA) cuando su presupuesto no ha hecho más que disminuir en los últimos años. La necesidad de que esta institución recupere su actividad y la comparta investigaciones conjuntas con nuestras universidades más importantes, es algo fundamental si queremos mantener esa preeminencia de la que tanto se habla. Sin embargo, no se hace ninguna mención a las peticiones que han realizado algunos de los ponentes durante la comisión de que se destinen mayores recursos al I VIA para conseguir que de nuevo sea un centro de investigación de referencia internacional.

Respecto al apartado de agricultura ecológica, se pone de manifiesto la ideología política de los grupos que han elaborado esta propuesta, dedicando más páginas del documento al análisis y dar sus valoraciones que al punto comentado anteriormente de sanidad vegetal, donde se supone que deberían analizar la cuestión principal que afecta al sector como son las plagas. Esto demuestra, una vez más, que las propuestas del Botánico están ideologizadas por encima de las necesidades que reclama el propio sector. Lo mismo sucede con la amplia y extensa redacción que destinan al apartado donde hablan del regadio, suelo y cambio climático.

Finalmente, en cuanto a las conclusiones, nos gustaría destacar que se trata de algunas conclusiones alejadas

que s'han vist al llarg de la comissió. Massa centrades en l'agricultura ecològica i les polítiques verdes que els partits del Botànic promulguen. Des del Grup Parlamentari Ciudadanos creiem que a aquestes conclusions els en falten moltes de les recollides durant la comissió, i es queden molt curtes per a tot l'estudi realitzat.

Entre les conclusions, s'arrepleguen algunes de les propostes que des del Grup Parlamentari Ciudadanos hem realitzat tant en la comissió d'agricultura a través de proposicions no de llei de tramitació ordinària, com en el Ple en forma de mocions o proposicions no de llei de tramitació especial d'urgència. Lamentablement, la major part, igual que les de la resta dels grups de l'oposició, han sigut rebutjades, cosa que ha demostrat novament la falta de consens per part dels grups que sostenen el Botànic.

Una falta de consens que volem deixar plasmada en aquest vot particular i és que, al finalitzar les sessions de compareixences dels ponents, des del nostre grup parlamentari es va oferir, amb vista a aconseguir el major consens entre tots els grups, treballar i presentar una proposta de dictamen conjunt seguint l'espiritu i acord amb què es va iniciar aquesta comissió. No obstant això, la resposta per part dels grups del Botànic va ser un rotund rebuig. De la mateixa manera, que durant la sessió de la comissió en la qual s'han debatut les diferents propostes presentades pels grups tampoc s'ha estès la mà a la resta de grups cercant un consens polític.

Considerem que s'haurien d'afegir les propostes plantejades al dictamen, al llarg d'aquest vot particular, no sols pel nostre grup parlamentari, sinó també per la resta dels grups de l'oposició, amb l'objectiu de completar, millorar i perfeccionar aquesta proposta de dictamen de la Comissió especial d'estudi sobre la situació actual del sector citrícola en la Comunitat Valenciana i la seua viabilitat futura. Entre les quals, destacaríem les següents:

- Matèria hídrica: posar en marxa, com més prompte millor, en col·laboració amb el Govern d'Espanya i la Generalitat Valenciana, un pla autonòmic d'aprofitament hídrat, adaptat al canvi climàtic i de forma consensuada amb la societat civil, organitzacions agràries, comunitats de regants, etc., que duga a terme una ànàlisi general de les noves instal·lacions que es podrien construir per a combinar l'emmagatzematge d'aigua amb l'emmagatzematge d'energia (centrals de bombament) i la generació d'aquesta (centrals hidroelèctriques). Respectant les instal·lacions ja existents com l'aqüeducte del transvasament Tajo-Segura.

- Lluita contra els danys ocasionats per la fauna salvatge: diversos compareixents han remarcat la necessitat de millorar la col·laboració amb les forces i cossos de seguretat per a reforçar les mesures de seguretat en el camp valencià. Exigeixen l'increment dels recursos i mitjans per a lluitar contra l'augment de danys ocasionats per la fauna salvatge.

- Augment dels controls, inspeccions i traçabilitat de productes agroalimentaris importats. Aquesta és una de les mesures que han coincidit tots els ponents que és indispensable i imprescindible que es realitze en els diferents punts d'entrada a la Comunitat Valenciana per a garantir la competitivitat del sector a nivell social i econòmic.

de la realidad que se han visto a lo largo de la comisión. Demasiado centradas en la agricultura ecológica y las políticas verdes que los partidos del Botánico promulgan. Desde el Grupo Parlamentario Ciudadanos creemos que a estas conclusiones les faltan muchas de las recogidas durante la comisión, quedándose muy cortas para todo el estudio realizado.

Entre las conclusiones, se recogen algunas de las propuestas que desde el Grupo Parlamentario Ciudadanos hemos realizado tanto en la comisión de agricultura a través de proposiciones no de ley de tramitación ordinaria, como en el Pleno en forma de mociones o proposiciones no de ley de tramitación especial de urgencia. Lamentablemente, la mayor parte, al igual que las del resto de los grupos de la oposición, han sido rechazadas, lo cual ha demostrado nuevamente la falta de consenso por parte de los grupos que sustentan al Botánico.

Una falta de consenso que queremos dejar plasmada en este voto particular y es que, al finalizar las sesiones de comparencias de los ponentes, desde nuestro grupo parlamentario se ofreció, con vistas a lograr el mayor consenso entre todos los grupos, trabajar y presentar una propuesta de dictamen conjunto siguiendo el espíritu y acuerdo con el que se inició esta comisión. Sin embargo, la respuesta por parte de los grupos del Botánico fue un rotundo rechazo. Del mismo modo, que durante la sesión de la comisión en la que se han debatido las diferentes propuestas presentadas por los grupos tampoco se ha tendido la mano al resto de grupos buscando un consenso político.

Consideraremos que se deberían añadir las propuestas planteadas al dictamen, a lo largo de este voto particular, no solo por nuestro grupo parlamentario, sino también por el resto de los grupos de la oposición, con el objetivo de completar, mejorar y perfeccionar esta propuesta de dictamen de la Comisión especial de estudio sobre la situación actual del sector citrícola en la Comunitat Valenciana y su viabilidad futura. Entre las cuales, destacaríamos las siguientes:

- Materia hídrica: poner en marcha, a la mayor brevedad posible, en colaboración con el Gobierno de España y la Generalitat Valenciana, un plan autonómico de aprovechamiento hídrico, adaptado al cambio climático y de forma consensuada con la sociedad civil, organizaciones agrarias, comunidades de regantes, etc., que lleve a cabo un análisis general de las nuevas instalaciones que se podrían construir para combinar el almacenamiento de agua con el almacenamiento de energía (centrales de bombeo) y su generación (centrales hidroeléctricas). Respetando las instalaciones ya existentes como el acueducto del trasvase Tajo-Segura.

- Lucha contra los daños ocasionados por la fauna salvaje: varios comparecientes han remarcado la necesidad de mejorar la colaboración con las fuerzas y cuerpos de seguridad para reforzar las medidas de seguridad en el campo valenciano. Exigen el incremento de los recursos y medios para luchar contra el aumento de daños ocasionados por la fauna salvaje.

- Aumento de los controles, inspecciones y trazabilidad de productos agroalimentarios importados. Esta es una de las medidas que han coincidido todos los ponentes en que es indispensable e imprescindible que se realice en los diferentes puntos de entrada a la Comunitat Valenciana para garantizar la competitividad del sector a nivel social y económico.

- Ajudes per a alleujar els sobrecostos de producció del sector. Són diversos els ponents que han reclamat que és necessari l'adopció de mesures extraordinàries per a alleujar l'escalada dels costos de producció que estan afectant el sector. Per aquest motiu creiem necessària l'elaboració d'un pla de xoc per a salvar el sector agrari valenciac i que els ajude a compensar la pujada dels costos de producció que estan patint i augmenten la seua competitivitat en el mercat nacional i internacional. Aquest pla ha de comptar amb la col·laboració de tots els agents implicats del sector.

- Matèria energètica. De nou, una qüestió que ha aparegut en diverses ocasions al llarg de la comissió, i és que han denunciat alguns ponents que l'augment dels costos energètics és insuportable. Per tot això, creiem que és necessari que la Generalitat Valenciana desenvolupe un pla estratègic d'eficiència energètica per a totes les empreses del sector agroalimentari valenciac amb l'objectiu de reduir el consum energètic. Per això serà fonamental comptar amb el finançament de fons europeus.

- Actualització i professionalització del sector agrari. Introduint de manera generalitzada instruments i recursos digitals que faciliten la gestió i informació del sector amb la finalitat de reduir tràmits burocràtics. Així mateix, fomentant la professionalització de les cooperatives amb la ajuda dels fons europeus amb l'objectiu de poder oferir un millor servei als agricultors.

- Ayudas para aliviar los sobrecostes de producción del sector. Son varios los ponentes que han reclamado que es necesario la adopción de medidas extraordinarias para aliviar la escalada de los costes de producción que están afectando al sector. Por este motivo creemos necesaria la elaboración de un plan de choque para salvar al sector agrario valenciano y les ayude a compensar la subida de los costes de producción que están sufriendo y aumente su competitividad en el mercado nacional e internacional. Este plan contará con la colaboración de todos los agentes implicados del sector.

- Materia energética. De nuevo, una cuestión que ha aparecido en diversas ocasiones a lo largo de la comisión, y es que se ha denunciado por parte de algunos ponentes que el aumento de los costes energéticos es insopitable. Por todo ello, creemos que es necesario que se desarrolle por parte de la Generalitat Valenciana un plan estratégico de eficiencia energética para todas las empresas del sector agroalimentario valenciano con el objetivo de reducir el consumo energético. Para ello será fundamental contar con la financiación de fondos europeos.

- Actualización y profesionalización del sector agrario. Introduciendo de manera generalizada instrumentos y recursos digitales que faciliten la gestión e información del sector con el fin de reducir trámites burocráticos. Asimismo, fomentando la profesionalización de las cooperativas con la ayuda de los fondos europeos con el objetivo de poder ofrecer un mejor servicio a los agricultores.

II. TEXTOS EN TRAMITACIÓ

A. PROJECTES DE LLEI

Projecte de llei, de la Generalitat, de creació de l'Agència Valenciana de Canvi Climàtic (RE número 59.282). Conclusió del procediment de participació ciutadana i obertura del termini de presentació d'esmenes

PRESIDÈNCIA DE LES CORTS VALENCIANES

La Presidència de les Corts Valencianes, una vegada finalitzat el tràmit de les compareixences en la Comissió de Medi Ambient, Aigua i Ordenació del Territori, previstes en la Resolució de caràcter general 5/IX, per la qual es regula la participació en el procediment legislatiu previst en l'article 188 del Reglament de les Corts Valencianes, pel que fa a la tramitació del Projecte de llei, de la Generalitat, de la creació de l'Agència Valenciana de Canvi Climàtic (RE número 59.282), disposa el següent:

1. Donar per conclòs el procediment de participació ciutadana previst en l'article 188 i regulat per la Resolució de Presidència de caràcter general 5/IX.

2. Obrir un termini de quinze dies hàbils perquè els diputats, les diputades i els grups parlamentaris presenten esmenes al Projecte de llei, de la Generalitat, de la creació de l'Agència Valenciana de Canvi Climàtic (RE número 59.282). El termini

II. TEXTOS EN TRAMITACIÓN

A. PROYECTOS DE LEY

Proyecto de ley, de la Generalitat, de creación de la Agencia Valenciana de Cambio Climático (RE número 59.282). Conclusión del procedimiento de participación ciudadana y apertura del plazo de presentación de enmiendas

PRESIDENCIA DE LAS CORTS VALENCIANAS

La Presidencia de las Corts Valencianas, una vez finalizado el trámite de las comparecencias en la Comisión de Medio Ambiente, Agua y Ordenación del Territorio, previstas en la Resolución de carácter general 5/IX, por la que se regula la participación en el procedimiento legislativo previsto en el artículo 188 del Reglamento de las Corts Valencianas, en cuanto a la tramitación del Proyecto de ley, de la Generalitat, de la creación de la Agencia Valenciana de Cambio Climático (RE número 59.282), dispone lo siguiente:

1. Dar por concluido el procedimiento de participación ciudadana previsto en el artículo 188 y regulado por la Resolución de Presidencia de carácter general 5/IX.

2. Abrir un plazo de quince días hábiles para que los diputados, diputadas y grupos parlamentarios presenten enmiendas al Proyecto de ley, de la Generalitat, de la creación de la Agencia Valenciana de Cambio Climático